

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 4 [2790]

Пятніца, 23 студзеня 1976 г.

Цана 8 кап.

Ордэн Леніна — вышэйшая ўзнагарода нашай краіны. Гэта — сімвал бес-
смяротнасці ідэй, за якія мы змагаемся.

Ордэна Леніна прадпрыемства... Кавалер ордэна Леніна... лепшыя з лепшых дабіваюцца такога прызнання.

На сцягу Мінскага трактарнага завода — ордэн з адбіткам дарагіх і блізкіх рыс Уладзіміра Ільіча. Гэта ўзнагарода калектыву за выдатную шматгадовую працу, за плённы пошук новага, за ства-

рэнне выдатнай тэхнікі, пра якую ма-
рыў Ільіч.

Праца дзесяткаў трактарабудаўнікоў прадпрыемства адзначана вышэйшай урадавай ўзнагародай. Сярод іх — сталявар Андрэй Іосіфавіч Бялко (на здымку). Больш чым дваццаць гадоў варыць ён мірную сталь, імкнецца, каб трактары з маркай «МТЗ» былі надзейнымі, зручнымі, даўгавечнымі.

Кавалер ордэна Леніна А. І. Бялко дэлегат XXVIII з'езда Кампартыі Беларусі.

Зараз перадавы сталявар прадпрыемства — на ўдарнай працоўнай вахце ў гонар XXV з'езда КПСС і форуму камуністаў рэспублікі.

Ідзе звышпланавая сталь. Выпускаюцца дадатковыя машыны.

Пад ленінскім сцягам працаўнікі рэспублікі дабіваюцца новых важкіх перамог.

АБ УСЕСАЮЗНЫМ САЦЫЯЛІСТЫЧНЫМ СПАБОРНІЦТВЕ

ЗА ПАВЫШЭННЕ ЭФЕКТЫЎНАСЦІ ВЫТВОРЧАСЦІ І ЯКАСЦІ РАБОТЫ, ЗА ПАСПЯХОВАЕ ВЫКАНАННЕ НАРОДНАГА СПАДАРЧАГА ПЛАНА НА 1976 ГОД

У дзевятай пяцігодцы наша краіна значна рушыла ўперад у вырашэнні задач камуністычнага будаўніцтва. Далейшае развіццё атрымалі ўсе галіны народнай гаспадаркі, істотна павысіўся матэрыяльны і культурны ўзровень жыцця савецкіх людзей. Гэтыя дасягненні — вынік самаадданай працы рабочага класа, калгаснага сялянства, інтэлігенцыі, усяго савецкага народа, вынік арганізатарскай і палітычнай работы партыйных, савецкіх, гаспадарчых, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацый. Важную ролю ў выкананні вытворчых планаў, павышэнні прадукцыйнасці працы і паліпшэнні іншых якасных паказчыкаў работы, выхаванні камуністычных адносін да працы адыграла сацыялістычнае спаборніцтва, якое ўзялося на новую, больш высокую ступень.

У абстаноўцы вялікага палітычнага і працоўнага ўздыму пачалася дзевятая пяцігодка. У адказ на заклік партыі — сустрэць XXV з'езд КПСС новымі працоўнымі дасягненнямі — работнікі ўсіх галін народнай гаспадаркі актыўна ўключыліся ў сацыялістычнае спаборніцтва за павышэнне эфектыўнасці вытворчасці і якасці работы, за паспяховае выкананне народнага спадарчага плана на 1976 год.

З ініцыятывай «Пяцігодцы якасці — рабочую гарантыю» выступілі перадавыя брыгады і калектывы маскоўскіх прадпрыемстваў. У Ленінградзе вялікае пашырэнне атрымлівае рух «Ад высокай якасці работы кожнага — да высокай эфектыўнасці працы калектыва». Далейшае прымяненне знаходзіць вопыт прадпрыемстваў Львоўскай вобласці па распрацоўцы і ўкараненню комплекснай сістэмы кіравання якасцю прадукцыі, а таксама прадпрыемстваў Сярдлоўскай вобласці па адкрыццю рабочымі, інжынерна-тэхнічнымі работнікамі асабовых рахункаў эканоміі. Шырыцца спаборніцтва перадавых брыгад вугальнай і горнаруднай прамысловасці за найвышэйшую прадукцыйнасць працы. Работнікі сельскай гаспадаркі Алтайскага краю і Растоўскай вобласці выступілі ініцыятарамі спаборніцтва за максімальнае выкарыстанне ўсіх рэзерваў калгаснай і саўгаснай вытворчасці, за высокую ўраджайнасць. Калектывы раду будаўнічых і мантажных арганізацый, прадпрыемстваў машынабудавання разгортваюць сацыялістычнае спаборніцтва за паскарэнне будаўніцтва прадпрыемстваў лёгкай і харчовай прамысловасці, скарачэнне тэрмінаў вырабы абсталявання для іх і хутчэйшае асваенне новых магутнасцей.

Надтрымліваючы і адароўваючы творчую ініцыятыву працоўных, Цэнтральны Камітэт КПСС, Савет Міністраў СССР, Усесаюзнае цэнтральнае савецкае прафесійнае саюзаў і Цэнтральны Камітэт ВЛКСМ паставілі наступныя:

1. ЦК Кампартый саюзнага саюзаў, крайкомам, абкомам, акругомам, гаркомам, райкомам партый, партыйным, прафсаюзным і камсамольскім арганізацыям, міністэрствам і ведамствам, Саветам Міністраў саюзных і аўтаномных рэспублік, выканкамам краёвых, абласных, гарадскіх і раённых Саветаў дэпутатаў працоўных, гаспадарчым і краўнікам накіраваць арганізатарскую і масава-палітычную работу на шырокае разгортванне Усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва над лозунгам: «Павышэнне эфектыўнасці вытворчасці і якасці работы ў імя далейшага росту эканомікі і народнага дабрабыту!»

Сканцэнтравана павялічэнні спаборнічаючых на вырашэнні наступных асноўных задач: павышэнні эфектыўнасці і якасці работы кожнага працаўніка, кожнага працоўнага калектыву, няўхільным павышэнні тэхнічнага ўзроўню і якасці прадукцыі і будаўніча-мантажных работ, значным павелічэнні выпуску прадукцыі вышэйшай катэгорыі;

забеспячэнні высокіх тэмпаў росту прадукцыйнасці працы на аснове далейшага паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу, павышэння кваліфікацыі і прафесійнага майстэрства работнікаў, удасканалвання арганізацыі працы, вытворчасці і кіравання, лепшага выкарыстання рабочага часу;

больш эфектыўным выкарыстанні вытворчых фондаў, павышэнні каэфіцыента зменнасці работы машын і абсталявання, скарачэнні тэрмінаў асваення новаўводзімых магутнасцей і дасягнення практычных тэхнічна-эканамічных паказчыкаў;

узмяшчэнні рэжыму эканоміі, зніжэнні сабекошту і матэрыялаёмкасці выпускаемай прадукцыі, забеспячэнні гаспадарскіх, дабытых адносін да выкарыстання сыравіны, матэрыялаў, энергіі і іншых матэрыяльных, а таксама фінансавых рэсурсаў;

павышэнні эфектыўнасці навуковых даследаванняў, паскарэнні выкарыстання іх вынікаў у народнай гаспадарцы, стварэнні і хутчэйшым ўкараненні ў вытворчасць прагрэсіўных матэрыялаў і тэхналагічных працэсаў, новых машын і абсталявання, зніжэнні іх вагі, павышэнні іх даўгавечнасці і надзейнасці;

павелічэнні выпуску прадукцыі пры абавязковым выкананні планавага заданняў па ўстаноўленай наменклатуры і асартыменту, каапераваных паставак і дагаворных абавязацельстваў, расшы-

рэнні на прадпрыемствах усіх галін народнай гаспадаркі вытворчасці высака якасных тавараў народнага спажывання;

усымерным павелічэнні вытворчасці збожжа, мяса, малака, бавоўны, цукровых буракоў, агародніны, бульбы і іншых прадуктаў земляробства і жывёлагадоўлі, паспяховым выкананні і перавыкананні кожным калгасам і саўгасам планаў па продажу дзяржаве сельскагаспадарчай прадукцыі, больш эфектыўным выкарыстанні зямлі, тэхнікі, угнаенняў;

скарачэнні тэрмінаў і кошту будаўніцтва, расшырэнні тэхнічнага пераўзбраення і рэканструкцыі дзейных прадпрыемстваў, прымяненні прагрэсіўных метадаў выдвэння будаўніча-мантажных работ, высокаэфектыўных матэрыялаў і канструкцый, удасканалвання праектавання будынкаў і абудаванняў;

паліпшэнні абслугоўвання народнай гаспадаркі і насельніцтва ўсімі відамі транспарту і сувязі, хутчэйшай дастаўцы грузаў спажывацам, скарачэнні выдаткаў, перацяжальных перавозак, больш поўным выкарыстанні транспартных сродкаў;

паліпшэнні работы ўсіх галін невытворчай сферы, расшырэнні аб'ёмаў і відаў паслуг, ўкараненні прагрэсіўных форм і метадаў абслугоўвання насельніцтва, павышэнні культуры ў рабоце.

2. Партыйным, савецкім, прафсаюзным, камсамольскім і гаспадарчым арганізмам, міністэрствам і ведамствам усюмерна выкарыстоўваць набыты вопыт арганізацыі ўсенароднага сацыялістычнага спаборніцтва. Пастаянна ўдасканальваць сацыялістычнае спаборніцтва калектываў прадпрыемстваў, цэхаў, амен, брыгад, участкаў, аддзяленняў, ферм і звенняў, а таксама індыўдуальнае спаборніцтва рабочых і калгаснікаў і спаборніцтва па прафесіях.

Асабліва ўвагу звярнуць на разгортванне спаборніцтва калектываў прадпрыемстваў і арганізацый, якія дастаўляюць сыравіну, матэрыялы, камплектуючыя вырабы, з калектывамі прадпрыемстваў, што выпускаюць татую прадукцыю, з мэтай значнага павышэння ле якасці і дасягнення высокага народнага спадарчага эфекту. Умацоўваць творчую садружнасць работнікаў навуцы і вытворчасці.

Забеспячаць неабходныя ўмовы для паспяховага выканання ўсімі калектывамі, рабочымі і калгаснікамі прынятых сацыялістычных абавязацельстваў і сустрэччых планаў. Дабівання далейшага павышэння дзейнасці сацыялістычнага спаборніцтва. Выхоўваць савецкіх людзей у духу камуністычных адносін да працы, умацоўваць працоўную і вытворчую дысцыпліну.

Пастойліва ўкараняць вопыт работы наватараў, перадавых рабочых, калгаснікаў і інжынерна-тэхнічных работнікаў — пераможцаў сацыялістычнага спаборніцтва, якія дабіліся найвышэйшых паказчыкаў у галіне. Міністэрствам і ведамствам узмацніць кантроль за распрацоўкай і выкананнем штогадовых планаў ўкаранення перадавога вопыту. Арганізаваць у 1976 годзе вывучэнне вопыту прадпрыемстваў, будоўляў, калгасаў, саўгасаў і іншых арганізацый, якія будуць удастоены Памятных знакаў ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ «За доблесную працу ў дзевятай пяцігодцы».

Партыйным арганізмам, ВЦСПС, ЦК ВЛКСМ, міністэрствам і ведамствам прыняць неабходныя меры да далейшага павышэння якасці працоўнага выхавання моладзі, развіцця настаўніцтва, перадачы маладым рабочым і калгаснікам вопыту кваліфікацыі работнікаў, гераічных традыцый рабочага класа і калгаснага сялянства.

3. Арганізаваць у 1976 годзе Усесаюзнае сацыялістычнае спаборніцтва: саюзнага і аўтаномных рэспублік, краёў і абласцей з уручэннем пераможцам пераходных Чырвоных сцягоў ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ з дыпламамі;

гарадоў і гарадскіх раёнаў з уручэннем пераможцам пераходных Чырвоных сцягоў ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ з дыпламамі і грашовымі прэміямі;

нацыянальных акруг і сельскіх раёнаў з уручэннем пераможцам пераходных Чырвоных сцягоў ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ з дыпламамі і грашовымі прэміямі;

калектываў прадпрыемстваў, аб'яднанняў, будоўляў, навукова-даследчых і іншых арганізацый і ўстаноў з уручэннем пераможцам пераходных Чырвоных сцягоў ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ з дыпламамі і грашовымі прэміямі;

калгасаў, саўгасаў, аграпрамысловых аб'яднанняў, мясгаспадарчых і іншых сельскагаспадарчых прадпрыемстваў і арганізацый (незалежна ад ведамаснай падпарадкаванасці), а таксама навукова-даследчых устаноў сістэмы Міністэрства сельскай гаспадаркі СССР з уручэннем пераможцам пераходных Чырвоных сцягоў ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ з дыпламамі і грашовымі прэміямі;

брыгад, участкаў, аддзяленняў, ферм, звенняў з уручэннем пераможцам: у прамысловасці, будаўніцтве і на транспарце — ганаровых вымпелаў міністэрстваў (ведамстваў) і ЦК прафсаюзаў, а членам брыгад (участкаў), ўзнагароджаных вымпеламі, — ганаровых дыпламаў і памятных падарункаў; у сельскай гаспадарцы — ганаровых дыпламаў міністэрстваў (ведамстваў) і ЦК прафсаюзаў і памятных падарункаў;

камсамольска-маладзёжных брыгад з уручэннем пераможцам пераходных Чырвоных сцягоў «Героі пяцігодкі, ветэраны працы — лепшаму камсамольска-маладзёжнаму калектыву» з дыпламамі і грашовымі прэміямі;

рабочых і калгаснікаў выдучых прафесій з уручэннем пераможцам ганаровых дыпламаў міністэрстваў (ведамстваў) і ЦК прафсаюзаў і памятных падарункаў.

4. Устаноўваць для ўзнагароджання рабочых, калгаснікаў, інжынерна-тэхнічных работнікаў і служачых, якія дабіліся высокіх вытворчых паказчыкаў у сацыялістычным спаборніцтве, адзіны агульнасаюзнае знак «Пераможца сацыялістычнага спаборніцтва».

Дазволіць ЦК Кампартый саюзнага саюзаў, крайкомам, абкомам партый, міністэрствам і ведамствам, Саветам Міністраў саюзных і аўтаномных рэспублік, крайвыканкамам і аблвыканкамам прадстаўляць разам з прафсаюзнымі і камсамольскімі арганізмам да ўрадавых ўзнагарод:

перадавоў вытворчасці, членаў брыгад, участкаў, аддзяленняў, ферм, звенняў, якія найбольш вызначыліся за дасягненне найвышэйшага ўзроўню прадукцыйнасці працы і якасці прадукцыі ў галіне і іншыя выдатныя вынікі ў працы; лепшыя прадпрыемствы, будоўлі, калгасы, саўгасы і іншыя арганізацыі, якія дабіліся асабліва буйных поспехаў у павышэнні эфектыўнасці вытворчасці і якасці прадукцыі, выкананні планавых заданняў.

Прысуджаць за выдатныя дасягненні ў працы Дзяржаўны прэміі СССР перадавікам сацыялістычнага спаборніцтва — рабочым, калгаснікам, інжынерна-тэхнічным работнікам, калектывам брыгад, участкаў, аддзяленняў, ферм і звенняў.

5. Прыняць: а) прапанову ВЦСПС аб выдзяленні для заахвочвання перадавоў прамысловай і сельскагаспадарчай вытворчасці 100 тысяч ільготных турысцкіх пуцёвак для паездкі па Савецкаму Саюзу і ў брацкія сацыялістычныя краіны;

б) прапановы ЦК ВЛКСМ: аб прысуджэнні прэміі Ленінскага камсамола камсамольска-маладзёжным калектывам і маладым рабочым вытворчасці, якія дабіліся найвышэйшых вынікаў у сацыялістычным спаборніцтве;

аб устаноўленні вымпелаў ЦК ВЛКСМ для ўзнагароджання камсамольска-маладзёжных калектываў, якія дабіліся лепшых паказчыкаў у сацыялістычным спаборніцтве;

аб выдзяленні пераможцам сацыялістычнага спаборніцтва 30 тысяч ільготных турысцкіх пуцёвак для паездкі на месцах рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы савецкага народа і ў брацкія сацыялістычныя краіны.

6. Партыйным, прафсаюзным, камсамольскім арганізацыям выкарыстоўваць усе сродкі прапаганды, вуснай і нагляднай агітацыі, сістэму эканамічнай адукацыі для развіцця і павышэння дзейнасці спаборніцтва за павышэнне эфектыўнасці вытворчасці і якасці работы, выкананне планавых заданняў, для забеспячэння галоснасці вынікаў спаборніцтва і пашырэння перадавога вопыту.

Рэдакцыям цэнтральных і мясцовых газет, часопісаў і выдавецтваў, Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР па тэлебачанні і радыёвяшчэнню, Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР па кінематографіі сістэматычна і шырока асвятляць ход Усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва. На канкрэтных пачатках усеабова раскрываць выхавальную ролю спаборніцтва, пазнаваць лепшыя вытворчы вопыты, пашуча выступаць супраць недахопаў і формалізму ў спаборніцтве.

Прадоўжыць выпуск у цэнтральных і мясцовых газетах спецыяльных палос, прысвечаных паказу ходу і вынікаў Усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва. Рэгулярна весці радыё- і тэлепраграмы «Дзёнік сацыялістычнага спаборніцтва».

Цэнтральны Камітэт КПСС, Савет Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ выражаюць шчырую ўпадуннасць у тым, што працоўныя краіны, актыўна ўключыўшыся ва Усесаюзнае сацыялістычнае спаборніцтва, новымі працоўнымі дасягненнямі сустрэнуць XXV з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, забеспячаць павышэнне эфектыўнасці вытворчасці і якасці работы, паспяховае выкананне народнага спадарчага плана на 1976 год і тым самым уносяць дастойны ўклад у ажыццяўленне велічных задач дзевятай пяцігодкі.

Прайшло чатыры гады, як была прынята пастанова Цэнтральнага Камітэта КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», якая аказала надзвычай дабравольны ўплыў на агульную творчую атмасферу ў галіне крытыкі і літаратуразнаўства, павяліла пачуццё адказнасці творчых работнікаў літаратурных выданняў і выдавецтваў за якасць публікуемых матэрыялаў.

Асабліва прыкметна актывізаваліся творчыя пошукі крытыкаў напярэдадні XXV з'езда КПСС. У перыядычным друку, у вышчэйшых выдавецтвах рэспублікі кнігах крытычнага жанру з'явілася шэраг цікавых публікацый, якія жыва і пераканаўча, з пазіцыі марксісцка-ленінскай метадалогіі асвятляюць важныя праблемы сучаснага літаратурнага працэсу, гісторыі развіцця савецкай літаратуры. Даволі плённай, як нам здаецца, стала новая форма работы секцыі крытыкі СП БССР, знойдзенай ў апошні час, — сумесная з іншымі творчымі секцыямі саюза

абмеркаванні праблем літаратуры. Так, у лістападзе 1975 года былі праведзены сумесныя пасяджэнні секцыі крытыкі і прозы; крытыкі і паэзіі; на гэтым жа прычыпу была праведзена творчая дыскусія на пленуме СП БССР 26 лістапада мінулага года «Час, пісьменнік, майстэрства». Рыхтуюцца паслядзясненне секцыі крытыкі з удзелам секцыі прозы, паэзіі і драматургіі. Вольна паказвае, што работу ў гэтым кірунку — шукаць і ўдасканальваць новыя формы сувязі крытыкі з літаратурным жыццём — трэба праводзіць і надалей.

Сёння ў нас выступаюць намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва «Мастацкая літаратура» Ул. Шахавец, крытык Ул. Гніламёдаў, літаратуразнаўца Н. Перкін Яны раскажваюць пра здабыткі беларускай крытыкі за апошні час, дзеліцца сваім роздумам пра далейшыя шляхі яе развіцця і сваімі асабістымі творчымі планами.

ДАСТАЛАСЦІ КРЫТЫЧНАЙ ДУМКІ

Уладзімір ГНІЛАМЁДАŪ:

«АДКАЗНАСЦЬ»

Сучасная літаратурная крытыка працягвае развівацца пад выключна плённым уздзеяннем прынятай у студзені 1972 года пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», якая вызначыла шляхі павышэння канструктыўнага ўплыву крытыкі на літаратурна-мастацкі працэс, на далейшы ідэйны рост і эстэтычнае ўзбагачэнне савецкай літаратуры. З цікавасцю чытаю новыя працы І. Навуменкі, В. Каваленкі, Дз. Бугаёва, А. Адамовіча, Р. Шкрабы, Р. Бярозкіна, Ул. Юрзвіча, В. Палтаран, Ул. Калеснікі, А. Лойкі, М. Арошкі, з маладзёжых — В. Бечыка, Г. Егарэнкавай, М. Тычыны і інш. (усіх пералічыць цяжка), у чых літаратурна-крытычных творах узнікаюць і аналізуюцца важныя праблемы мастацкай творчасці.

Сёлета ў мяне выходзіць у выдавецтве «Мастацкая літаратура» кніга літаратурна-крытычных матэрыялаў «Упоравень з векам», у якой робіцца спроба разгледзець фарміраванне духоўнага аблічча героя сучаснай беларускай паэзіі, напісаць літаратурныя партрэты майстроў нашай паэзіі і прозы.

У рабоце тав. П. М. Машэрава «Ідэяна-палітычнай працы — высокую дзейнасць», якая выйшла ў мінулым годзе ў «Політыздате», адзначаецца, што ў рэспубліцы, як і па ўсёй краіне, пасля адпаведнай пастановы ЦК КПСС, «крытычны цэх» у літаратуры і мастацтве прыкметна ажывіўся. Але разам з тым, указвае аўтар далей, «...крытыцы яна не халае баявітасці, глыбіні, праблемнасці. Многія артыкулы пазбаўлены шырокага погляду на літаратуру, умання вызначыць яе галоўныя тэндэнцыі, а выступленні некаторых крытыкаў носяць часам павярхоўна-апісальны характар і гучаць кампліментарна нават тады, калі варта было б праявіць сапраўдную творчую патрабавальнасць, даць бой мастацкаму браку, шэрасці, рамесніцтву, суб'ектывізму. У друку і творчых калектывах мала арганізуюцца дыскусіі па тых ці іншых канкрэтных творах».

Задачы, якія стаяць перад літаратурна-мастацкай крытыкай рэспублікі, сфармуляваны тут вельмі прадметна і слушна. Я ўпэўнены, што ў нас ёсць усё неабходнае для іх выканання — аўтарытэтная, высокакваліфікаваныя кадры крытыкаў, і шырокая прэса, выдавецтва, радыё, тэлебачанне, трыбуна творчых саюзаў, дзейнасць навукова-даследчых устаноў і г. д.

Навум ПЕРКІН:

«І МАСТАЦТВУ

ТЭОРЫЯ НЕ ВОРАГ»...

Прыгадаем, што ў пастанове ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», побач з іншым, звернута ўвага на неабходнасць глыбокага вывучэння тэорыі і метадалогіі літаратурна-мастацкай крытыкі. У праекце ЦК КПСС да XXV з'езда партыі «Асноўныя напрамкі развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады» ў раздзеле пра навуку сфармулявана задача глыбокага даследавання заканамернасцей прыроды і грамадства. І скажам тут, што гэты заклік літаратуразнаўцы прымаюць і ў свой адрас.

Мне цяжка аддзяліць сябе, сваю працу ад калектыву, у якім знаходжуся і за які нясу пэўную адказнасць. Але мушу адказаць і на пытанне аб сваіх асабістых планах на будучае. Зусім нядаўна (у другой палове 1975 года) выйшла з друку мая кніга «Чалавек у савецкім рамане». Меркаваць аб тым, наколькі яна мне ўдалася, — справа чытача і «крытыкі крытыкі». У адным з перакананых тэма, якую я меў смеласць закрануць і адпаведным чынам асвятліць, — не дробязная і не «конт'юнктурная», а вельмі важная, сур'ёзная, я б сказаў — невычэрпная і — на доўгі час. Таксама, як сама праблема фарміравання новага чалавека.

З пачуццём хвалеванія і павышанай адказнасці робім мы цяпер усё тое, што звычайна прыпадае на апошні этап літаратурнай працы — выданне кнігі. Гутарка ідзе аб падрыхтоўцы да шырокага падарожжа ў свет нашага калектывнага дзеясціх — тома «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры» (на рускай мове), сааўтарам і адным з рэдактараў (разам з І. Навуменкам і П. Дзюбайла) з'яўляюся і я. У якасці ўдзельніка аўтарскага калектыву другой працы — кнігі пра адзінства і ўзаемаўзбагачэнне літаратурна-пішу вялікі артыкул пад прыкладнай назвай «Працэс інтэрнцыяналізацыі і сучасная беларуская літаратура». А далейшыя планы? Скажу толькі, што таксама і мы маем свой перспектывны план на цяперашні і нават на больш працяглы час. Толькі, як той казаў, — здароўя, часу для жыцця і працы. А жаданне, натхненне — гэта ёсць.

Выдавецтва наша — маладое, таму многае мы яшчэ ажыццявіць не паспелі, але сёе-тое ўжо зроблена, у тым ліку і ў галіне выдання кніг літаратурнай крытыкі. Калі раней выходзіла 3—4 выданні, то цяпер колькасць іх павялілася да 12—15. Створана спецыяльная рэдакцыя крытыкі і літаратуразнаўства, што дазволіла больш кваліфікавана рэдагаваць кнігі, а галоўнае — павялічыла нашы арганізатарскія магчымасці.

Пашырылася тэматыка, жанравая разнастайнасць кніг, кола аўтараў. Узрасла і цікавасць чытачоў да падобных выданняў, а значыць, павялічыліся і іх тыражы. Раней былі выпадкі, калі выдавецтву «Беларусь» даводзілася ўстрымлівацца ад выпуску той ці іншай кнігі, паколькі заказы кнігагандлёвых арганізацый былі нязначныя. Цяпер нам гэта не пагражае.

Асноўны напрамак у дзейнасці рэдакцыі крытыкі і літаратуразнаўства — выданне кніг, у якіх асвятляюцца праблемы сучаснай беларускай літаратуры, разглядаюцца яе сувязі з жыццём, ацэньваюцца і прапагандуюцца найбольш значныя творы, прасочваюцца тэндэнцыі і кірунак развіцця прозы, паэзіі, драматургіі. Гэтай мэце служаць і такія калектывныя зборнікі, як «На стрыжні часу», «На арбіце часу», «Мастак і сучаснасць».

Летась выйшлі кнігі літаратурна-крытычных артыкулаў Я. Казені «Голас часу»,

В. Каваленкі «Прага духоўнасці», Ул. Калеснікі «Зорны спеў», у якіх вядзецца прынцыповая размова аб партыйнасці і ідэйнасці літаратуры. Сёлета плануецца выдаць зборнікі — А. Адамовіча «Здалёк і зблізка», С. Андраюка «Вывяраючы жыццём», Ул. Гніламёдава «Упоравень з векам», М. Стральцова «У полі зроку», Я. Усікава «Грамадзянскае сумленне мастака».

У планах наступных гадоў таксама адводзіцца значнае месца кнігам гэтага профілю. Прыкметны ўклад у развіццё крытычнай думкі робяць майстры прозы і паэзіі. У свой час выйшлі кнігі артыкулаў П. Глебі, І. Шамякіна, летась — І. Мележа, знаходзіцца ў вытворчасці кніга Р. Шырмы «Душа народа — песня», рыхтуюць зборнікі П. Панчанка, А. Вялюгін, Я. Брыль, М. Лужанін.

Нашы крытыкі не замыкаюцца ў межах толькі «сваёй» літаратуры. Грунтоўнае даследаванне аб творчых сувязях беларускай паэзіі з рускай класічнай і савецкай падрыхтаваў Р. Бярозкін. Сувязь беларускай прозы з іншымі літаратурамі разглядаецца ў новай кнізе А. Адамовіча. Польска-беларускім літаратурным узаемаадносінам прысвяціў некаторыя раздзелы свайго зборніка Ул. Калеснік. У перспектыве мяркуюцца выдаваць лепшыя літаратурна-крытычныя кнігі нашых калег з іншых саюзных рэспублік у перакладзе на беларускую мову.

Карысным і патрэбным з'яўляецца выпуск уснамінаў пра класікаў беларускай лі-

таратуры, выдатных пісьменнікаў. У гэтых кнігах даюцца жыццёвыя і творчыя партрэты майстроў слова. Не выпадкова, што папярэднія заказы збіраюць значны тыраж. Летась выйшлі зборнікі «Такім ён быў» (пра Янку Купалу), «Шлях паэта» (успаміны і бібліяграфічныя матэрыялы пра Максіма Багдановіча), у вытворчасці знаходзіцца кніга пра Пятра Глебку — «Пясняр мужнасці». Плануецца выдаць успаміны пра Януба Коласа, Кузьму Чорнага, Міхася Лынькова, Янку Маўра.

Крытычная думка ў рэспубліцы пасля пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» ажывілася. З'явіліся цікавыя творы аб развіцці нашай літаратуры, заўважаецца прыкметны паварот крытыкаў да сучаснасці.

Аднак ёсць яшчэ шмат недахопаў, многае не зроблена. Мала ў нас тэарэтычных даследаванняў аб станаўленні метаду сацыялістычнага рэалізму ў беларускай літаратуры і паглыт глыбокіх тэарэтычных работ па іншых пытаннях. Не пачаты яшчэ выпуск кароткіх манаграфій пра вядомых пісьменнікаў — для масавага чытача, што планавалася зрабіць. Мастацкі ўзровень некаторых крытычных твораў часам не адпавядае высокім запатрабаваннім сённяшняга дня. Словам, і для крытыкаў, і для выдавецтва наперадзе яшчэ шмат работы.

Ул. ШАХАВЕЦ,
намеснік галоўнага
рэдактара выдавецтва
«Мастацкая літаратура».

ПРЭМІІ ЧАСОПСА «ПОЛЫМЯ»

З мэтай больш шырокага і змяўнага ўдзелу беларускіх пісьменнікаў у грамадска-палітычным і літаратурным жыцці рэспублікі, а таксама каб стымуляваць напісанне высокамастацкіх твораў пра нашага сучасніка — чалавека працы, ратнага подзвігу, навуку, — ча-

сцісць «Полымя» штогод за лепшыя матэрыялы розных жанраў прысуджае літаратурныя прэміі.

За мінулы год прэміі атрымалі:

проза — І. Пташнікаў за аповесць «Найдорф» (першая прэмія) і А. Васілевіч за аповяданне «Зімовае дарога»

(другая прэмія);
паэзія — П. Панчанка за нізкі новых вершаў у №№ 3 і 11 (першая прэмія) і Р. Барадулін у № 2 (другая прэмія);
нарыс, публіцыстыка — В. Вітка за артыкул «Дзеці і мы»;

крытыка і літаратуразнаўства — А. Адамовіч за артыкул «Браму скарбаў сваіх адчыняю» (першая прэмія) і В. Бечык за рэцэнзію на кнігу А. Варцінскага «З'яўленне».

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» ўжо атрыманы сігнальныя экзэмпляры кніг, на вокладцы якіх стаіць лічба «1976». Сярод іх — прыгожа аформлены зборнікі твораў народнага пясняра Беларусі Януба Коласа «За навуку», які выйшаў у серыі «Мая першая кніжка» і адрасуецца дзецям малодшага школьнага ўзросту.
«Месціч менаць» — другая кніга маладога празаіка Яўгена Радзевіча. Змест яе складалі ад-

найменшы аповесць і другая — «Зіма на выратавальнай станцыі».
Новая кніжка «Сонечны вецер» выйшла ў рускай паэты Валерыя Маскаленкі. Тэматыка яе разнастайная. Гэта — вершы аб Вялікай Айчыннай вайне, аб прыгажосці роднага краю.

Кнігі 1976 года.

«У МАСТАЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ» — ПЕРШЫЯ...

Рыгор Рэлец выдаў дзённік класнага кіраўніка пад назвай «Праз цяжкі парог». Аўтар дзеліцца пяць гадоў працаваў у школе і дзеліцца сваімі ўражанямі.
Масавым выданнем выйшаў раман Мікалая Кругавых «Дарога ў мужнасць».

Капітан
Няўжо Марыся
спадзяванне мае
На нейкі чуд?
Марыся
О не! На манастыр.
(А. Куляшоў, «Хамуціус».)
Ты сказаў мне: «Ну што ж, іди
в манастыр
Іли замуж за дурака...»
Принцы толькі такое всегда
говарят,
Но я эту запомнила речь.—
Пусть струится она сто веков
Горностаевой мантией с плеч.
(А. Ахматава, «Чытаючы
«Гамлета»».)

РАДКІ новай паэмы
А. Куляшоў «Хамуціус»
адразу захапляюць, нават удараюць як адкрыццё. Яны чаруюць не толькі куляшоўскай паэзіяй верша, а нечым яшчэ — спачатку неўсвядомленым, неспазнаным, але моцным і выразным. Паэма «Хамуціус», бадай, найвастрэй з усіх твораў А. Куляшоў, напісаных у пасляваенны час, будзіць чытацкае адчуванне мастацкай навізны, адчуванне сядлокае, бо яно — рэдкае.

Так, спачатку гэта вострае адчуванне новага. І толькі паэзія, калі прачытана і

асобу, бо яна патрэбна як пэўны чалавечы тып паводзін. Усё гэта дае падставу паэму «Хамуціус» назваць гістарычнай толькі ўмоўна, хоць, бесспрэчна, народная драма 1863 года, трапіўшы ў паэтычную атмасферу куляшоўскага твора, набывае, у сілу адлюстравальных законаў сапраўднага мастацтва, асаблівы гістарычны маштаб — глыбока прасвятляецца ў сваёй сацыяльнай сутнасці.

Наватарскі характар паэмы «Хамуціус», на нашу думку, перш за ўсё ў тым, што яна належыць да тых паэтычных твораў, у якіх народнае жыццё паказана як сапраўднае эпічнае дзеянне, як мастацкае сцвярджэнне ў канкрэтна нацыянальным быцці агульначалавечых ідэалаў сусветнай духоўнай значнасці. У ёй — імкненне да адлюстравання народнай гісторыі на творчым узроўні У. Шэкспіра і Г. Гётэ, што яшчэ не заўсёды было пад сілу беларускай паэзіі мінулага.

Беларуская літаратура мае вялікія ідэя-мастацкія да-

існавання, багацця і беднасці паўстаюць перад героямі паэмы Я. Коласа ва ўсёй трагічнай супярэчнасці, змушаюць іх на хвілю адварнуцца ад звыклых штодзённых чынаў і заняцца ў меру сваёй духоўнай развітасці філасофій жыцця. Але іхняя філасофія яшчэ абмежаваная, можна сказаць, пярвічная, яна рэдка сцягае за межы бытавых, практычных інтарэсаў. Уласны жыццёвы вопыт ім цяжка асэнсаваць як вопыт іншых людзей таксама. Для іх лёс чалавека адзінаковы, ён не абагульняецца ў іхнім уяўленні і тым больш не пераасіца на ўсё чалавецтва. І не дзіўна — яны сяляне. Між тым В. Бялінскі так пісаў пра герояў Шэкспіра: «Гамлет!.. ці разумееце вы значэнне гэтага слова? — яно вялікае і глыбокае: гэта жыццё чалавечас, гэта чалавек, гэта я, гэта кожны з нас...»

Сапраўды, агульнажыццёвая філасофія паэмы Я. Коласа «Новая зямля» надзвычай глыбокая і багатая. Але яна выказана не героямі, а

творчасці паэта апошніх гадоў. І часта тое, што здавалася выпадковым захапленнем, успрымаецца ўжо як лагічнае звязна ў агульным развіцці таленту. Напружана праца над перакладамі класічных твораў (А. Пушкін, М. Лермантаў, Ул. Маякоўскі, С. Ясенін, А. Твардоўскі, М. Рылскі, Г. Лангфела і іншыя) стала, напэўна, магутнай творчай падрыхтоўкай да паэмы «Хамуціус». Раней жа сямую-таму ўяўлялася, што вытрыманне і такое шырокае захапленне перакладамі было быццам бы адступленнем ад мастацкіх задач сучаснасці. Не! Сёння ёсць дастаткова падстаў меркаваць — пераклады сталі паэтычнай майстэрняй асаблівай шліфоўкі верша, патрэбнага дзеля тых творчых задач, якія ўзяла на сябе паэма «Хамуціус». Толькі такі верш — ён, вядома, працоўваўся не ў адных перакладах, але і праз вобразна-стылявыя пошукі ўласнай творчасці, асабліва ў жанры паэмы — можа перадаць у класічна-паэтычным, і таму на дава пераканальным гучанні з'яві жыццё здзіўляючай духоўнай глыбіні і сацыяльнай абагульненасці.

Знаёмычыся раней з «Новай нігай» А. Куляшоў, захапляючыся глыбінёй яе паэтычнага зместу, можна было калі-нікала паскардзіцца на залішнюю адцягненасць філасофскай думкі. І вось нягэта гэта адцягненая філасофія нязвання! У паэме «Хамуціус», знайшліся героі адольныя несіці на ўласных плячах увесь цяжар самага абагульнення, самага выкрыштальвання, самага канцэнтраванага ведання пра чалавека і свет. Гэта перш за ўсё Каліноўскі.

ГЕЛЕНА
Як першы пёс руіны,
Вартую дом, дзе мы з табой
раслі,
Крыжы бацькоў ды ўласныя
ўспаміны.

Тры радкі ўсяго, а відаць увесь лёс гераіні. Дасягаецца такая мастацкая сіціласць тым, што «ачышчаны» ад усяго вынадковага і верш паэмы, і яе змест. Нічога лішняга, што магло б адвесці ўвагу ад галоўнага, тыповага, значнага. Толькі самае неабходнае! Сапраўды, гэта своеасаблівы зварот у беларускую эпічную паэзію прынятай класічнага мастацтва. У радках паэмы «Хамуціус» выразна адчуваецца магутнае дыханне творчасці Шэкспіра і Гётэ.

Вобраз у паэме «Хамуціус» стаў гранічна тыпізаваным, абагульненым у такой ступені, што страцілася індывідуальнасць і знешняга аблічча герояў, і іх мовы. Ніводзілі з герояў паэмы не апісаны партрэтна, а слова іх надзвычай афарыстычнае (афарыстычнасць — гэта гранічна абагульненне сэнсу).

Праўда, афарызмы часта маюць нацыянальны характар, значыць, індывідуальны каларыт: «Хто палічыць за выгоду ісці за Нёман, не спытаўшы толькі броду». Але менавіта толькі каларыт, а не сэнс. Так можа сказаць кожны, бо ў гэтым афарызме, хоць і згадваецца Нёман, абагульнены вельмі даўні вопыт. Выпадак, калі нехта спрабаваў перайсці глыбокую раку, не ведаючы броду, згубіўся ў далёкай-далёкай мінуўшчыне. У паэме ж Я. Коласа «Новая зямля» яшчэ можна зафіксаваць той момант, калі афарызм складваецца з канкрэтнага адзінакавага выпадку: «Забілі зайца, не забілі, але ж брат, гуку нарабілі!» — гаворыць дзядзька Антося пасля зусім пэўнай падзеі. Агульнага значэння афарыстычнага думка тут нічога не мае. Да іншых выпадкаў яе можна будзе дастасаваць «паэзія», пасля Антося Паэма «Хамуціус», безумоўна, пасля і разві-

вае многія тэндэнцыі ўнутранага зместу «Новай зямлі». Што дае беларускай паэзіі высокую абагульненасць? Дзе шмат. Яна перастае з дасягненнем такога ўзроўню быць аспэцыйнай, становіцца пра-праўднай глыбока адлюстравальнай, страчвае бытавую дакладнасць, набываючы новую — інтэлектуальную, філасофскую. Пераканальнасць унутранага аблічча героя атрымлівае новую якасць, бо ў лёсе чалавека адкрыта, свядома ўвасоблены вопыт іншых людзей, а часта — усяго чалавецтва. Гелена гаворыць пра Юрася, героя папарадзяга паўстання:

Трагедыі, старыя, быццам свет;
Пралог лірычны, дзе нечаканна
Канец, а там — і змрочны эпілог
Паўстання і блукання
на народзе.

Але гэта сказана і пра паўстанцаў Каліноўскага, і пра ўсіх барацьбітоў рамантычнай натуры і рамантычнага часу.

Для афарыстычнага, добра гыверанага, адліфаванага верша падыходзяць толькі вялікія падзеі ўсенароднага маштабу. Сэнс падзеі не будзе аднаўляць паэтычнаму стылю, а верш здаецца фармалістычным і вычварным, калі тонка апрацаваны радкі, даведзеныя да сапраўднай мастацкай дасканаласці, будуць прысвечаны падзеям не дастаткова значным, дробным.

Але ўзнікае пытанне: няўжо дагэтуль беларускай паэзіі не была даступна тэма паўстання 1863 года і няўжо бракавала сапраўдных майстроў паэтычнага слова? Усё было аднак жа твора з такімі жанрава-стылявымі асаблівасцямі, як у паэме «Хамуціус», не з'явілася.

Справа ў тым, што новая паэма А. Куляшоў нібы падагульняе на пэўным этапе развіцця беларускай паэзіі эпічную тэндэнцыю, якая была характэрна для творчасці амаль усіх паэтаў мінулага. Але ў «Хамуціус» яна ўвасобілася ў найбольш цэльнай, выразнай і закончанай форме.

Урэшце, можна налічыць нямала паэм з той жа ўнутрана эстэтычнай тэндэнцыяй, з тым жа жанрава-стылявым ладам, што і ў паэме «Хамуціус». У іх змесце таксама былі праблемы лёду не касмічнага пафасу. Але што з'яўлялася доўгі час непазбытым для гэтых твораў? Або героі, калі ён паказваўся як рэальная асоба, пры ўсёй яго прынабнасці ў штодзённым побытавым жыцці, меў абмежаваны ўнутраны свет, і тады аўтар сам становіўся філосафам у творы, або глыбокае разуменне жыцця выказвалася персаналіямі ўмоўнымі, фігурамі казачна-фантастычнымі (паэма Я. Куляшоў «Сон на кургане»). У «Хамуціусе» аўтар не відаць зусім, яго асоба злілася з героямі паэмы, яны паказаны як жывыя, рэальныя людзі і ў той жа час — гэта шукальнікі вышэйшай праўды жыцця, змагары за яе, адным словам — «прышчы», з адзінакай духоўнага высакродства, з «гарнастаевай мантияй» на плячах, хоць яны яе і не носяць.

Але ці апаўдана такое прамое збліжэнне паэмы А. Куляшоў «Хамуціус» з творчасцю Шэкспіра і Гётэ? Думаецца, што апаўдана. Сам паэт падказаў ў тэксце паэмы ўзор творчасці, які натхняў яго, кляпопіцца, каб адчуваўся гэтай блізкасцю. Ён нібы дае ключ для правільнага прачытання ідэя-мастацкага зместу паэмы.

КАЛІНОЎСКІ
(Падыходзіць да шафы)
Пакойчыні ціхі... Кніжніца
паліца...

Тэма? **МАРЫСЬКА**
Мая, Тут Гётэ і Шэкспір,
(Зананчэнне на стар. 6—7).

Віктор КАВАЛЕНКА

ВАЖНЫ ЗДАБЫТАК НАЦЫЯНАЛЬНАГА ЭПАСУ

перажыта (менавіта — перажыта) уся паэма, становіцца ясным, што з'явілася не толькі цікавая па зместу, высока-мастацкая рэч. Яна ўладарна змушае — а гэта дадзена не ўсім нават лепшым творам — неяк міжвольна нагадаць усю творчасць паэта, звярнуцца памяццю да важнейшых багаццяў роднай літаратуры, думаць пра сусветнае мастацтва, злучаць іх разам у душэўным перажыванні. А такое пад сілу творам выключным, на долю якіх выпадае стаць прыкметнай вяхой у нацыянальным літаратурным развіцці.

Увесь мастацкі лад новай паэмы А. Куляшоў, глыбіня яе праблематыкі ўмацоўваюць у перакананні, што з ёю сучасная беларуская паэзія зрабіла важны крок наперад. Які ж ён, гэты крок? У чым яго наватарства і эстэтычны сэнс?

Пра гэта крытыка будзе пісаць шмат і доўга. А пакуль — першыя спробы пранікнуць у глыбіні яе зместу, адчуць дасканаласць верша.

Паэма «Хамуціус» — пра падзеі 1863 года на тэрыторыі Беларусі, пра паўстанне пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага супраць царскага самаўладства, пра самага кіраўніка паўстання («Хамуціус» — адна з нелегальных клічак Кастуся Каліноўскага, паходзіць ад слова «хам», у значэнні мужык, прасталодзін). Аднак заўважаецца, што гістарычныя падзеі ўзяты паэтам пераважна ў хрэстаматычным асэнсаванні. У творы няма пагоні за новымі, невядомымі фактамі і падрабязнасцямі. Больш таго, А. Куляшоў не вельмі заклапочаны дакладнай адпаведнасцю зместу паэмы рэальнаму абліччу і ходу гістарычных падзей. Як вядома, навучкай пакуль што не ўстаноўлена, ці была рэальнай асобай Марыся, хоць гэта імя згадваецца ў перадмаротным вершы Каліноўскага «Пісьмо з пад шыбеніцы». Тым не менш, паэт уводзіць яе ў твор быццам рэальную

А. Куляшоў, Хамуціус. Паэма, «Полымя», 1975, № 9, 10, 11.

сцягненні, якімі правамерна ганарыцца народ. І ўсё ж адчувалася, цяжка, невыразна так, але адчувалася, што ёй у цэлым не хапала нечага даволі істотнага, калі параўноўваць яе з самымі развітымі літаратурамі свету. Чаго?

Напэўна, крытыка ў абстрактных лагічных разважаннях і вывадах таксама здолела б некалі сказаць, чаго ёй нестала. Рана ці позна сцвердзілася б перагананне, што беларуская літаратура — і паэзія ў прыватнасці — не перажыла яшчэ шэкспіраўскага перыяду ў сваёй гісторыі з яго страснымі пошукамі вялікіх ісцін чалавечага існавання ў складаных драматычных сітуацыях. Аднак пры абстрактным падыходзе да гэтай важнай праблемы, заўсёды заставалася б сумненне: а ці абавязковы такі перыяд у беларускай літаратуры, ці не з'явіцца пры гэтым небеспэка накладання рэльефу эстэтычнага развіцця адной літаратуры на другую, якая ў выніку спецыфічнасці свайго станаўлення магчыма, і не адчувае ўнутранай патрэбы ў звароце да тых фармальна-мастацкіх выразноў, якія ў самых развітых літаратурах ужо даўно ў мінулым. Паэма А. Куляшоў, думаецца, дала практычную магчымасць як ніводзілі іншы твор адчуць і зразумець, што беларуская літаратура, кай сабе запознена, у новых умовах, створаных культурнай палітыкай Камуністычнай партыі, ідзе на штурм шэкспіраўскіх вышынь мастацкай творчасці. І гэта хутчэй за ўсё аб'ектыўны працэс яе далейшага развіцця, унутраная эстэтычная неабходнасць і заканамернасць.

Паэма Я. Коласа «Новая зямля», бесспрэчна, была ўжо «шэкспіраўскай» творам. Ці не ўвершыню ў беларускую літаратуру народнае жыццё паказвалася ў ёй не толькі вузка месцовым, імкнута адзінаковым, у ім хаваліся драмы агульначалавечага зместу, сусветнага папалу. Праблемы жыцця і смерці, сэнсу чалавечага

аўтарам, які на ўзроўню духоўнага развіцця стаць значна вышэй за сваіх герояў. Гэта ён, аўтар, асэнсоўвае іх жыццёвы вопыт і творыць з яго ісціну ўсенароднага значэння. Героі ж паэмы «Новая зямля» няздатныя пакуль што ўсвядоміць сябе часцінкай усяго чалавецтва. У такім выпадку чалавек у літаратуры яшчэ толькі аб'ект, а не суб'ект. Літаратура і чалавек з народа яшчэ трагічна раз'яднаны. Мастацкая літаратура творыць чалавечас, але сам чалавек-героі не творыць яшчэ яе зместу, бо не далучаны ў дадзены момант душой і розумам да ісцін, якімі апэрыруе яна.

Адна з асноўных прыкмет усякай развітай і духоўна багатай літаратуры — аднасць аўтара і героя ў мастацкім творы. Чаму гэта так важна, каб чалавек быў не толькі аб'ектам у мастацкай творчасці, але і пэўным выўленнем яе зместу? Бо тады ўзрастае сіла і глыбіня тыпизацыі і адпаведна літаратура падымаецца на новую яршыню мастацкай дасканаласці.

Гісторыя беларускай эпічнай паэзіі пасля паэмы Я. Коласа «Новая зямля» была, апрача ўсяго іншага, яшчэ і гісторыяй засваення вобраза героя, здатнага на сваіх душэўных і разумовых вартасцях выказаць унутраны свет аўтара, перадаць самыя запаветныя яго думкі і пачуцці. Непазбежна павінен быў настаяць такі час, калі замест «простых» людзей у творы беларускіх аўтараў абавязаны былі загаварыць шэкспіраўскія «прышчы», хоць бы і ў слянянскім часам вярталіся. Доўгі і складаны шлях прайшла беларуская эпічная паэзія ў гэтым кірунку. Ён пралягае праз творчасць буйнейшых нашых паэтаў, пачынаючы ад Я. Купалы і Я. Коласа, працягваючы самасцвярджацца ў творчасці М. Танка, П. Броўкі, П. Панчанкі, К. Кірэенкі, М. Лужаніна, у паэзіі самага А. Куляшоў. Цяпер, у сувязі са з'яўленнем паэмы «Хамуціус», шмат што прасвятляецца ў

НАД ЗЯМЛЁЙ СВЯТОЧНАЮ АЙЧЫНЫ

Казімір КАМЕЙША

З часу выхаду ў свет маёй першай кнігі «Восенскія позы» мінула амаль сем гадоў. Увесь гэты адрэзак часу мне ўдзяляцца пэўным шляхам. Былі на ім і знаходкі, былі і страты, і паўтарэнні. Без гэтага, відаць, нельга ў творчасці. Наогул жа, без адчування шляху, мне здаецца, не існуе паэзіі. Паэзія — рэч рухомая. І рух яе пачынаецца з пошуку той жывой энергіі, якую тоіць у сабе прырода. Але як бы мы ні сціскаліся за жыццём, яно ўсё роўна апераджае нашы творы.

Сучаснасць, чалавек, як вузел, што звязвае ў адно цэлае мінулае, сучаснае і будучае, чалавек і прырода, чалавек і вечнасць — усё гэта хваллава-ла мне ў маіх кнігах «Мембрана», «Нектар». Гэтым неспакоем прасякнуты і творы новай кнігі «Строма», якую наддаўна здаў у выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Летась выйшла з друку мая першая кніга для дзяцей «Гайка». Напісаў паэму «Кромань» — твор, пра маіх землякоў, людзей Надбаччыны. Ададаю на суд чытачоў свае новыя вершы.

Ды зямля здаецца мне не шэрай,
З чарнатой не блытаю блакіт.
Я іду і ў свет пахарашэлы
Выпускаю жаўранка з рукі.
Не кажы мне, дружа,

што нібыта
Так, без ладу, жаўранкі звяняць,
Што пад ясным колерам блакіту
Месцяцца і здрада, і хлусня.
Не паверу ў гэта аніколі,
Ды і ты, брат, веры не давай.

Бо хлусню я ведаю на колер,
Бо на смак я здраду смакаваў.
І таму, што веру ёй, Айчыне,
І таму, што веру ёй адной,
Да людзей,

што з рознымі вачыма,

Я прыходзіў толькі з дабрыйнэй.
І не прадаваў сваё сумленне,
І не кленчыў я перад хлуснёй,
А калі і падаў на калені,
Толькі перад ягадай лясной.

НА МАГІЛЕ БАГДАНОВІЧА

Сярод гэтых гораў скальных,
Дзе здаецца страшным кожны
Сініх,
Усе вачыны страшным кожны
Сініх,
Самаю высокаю вяршыняй
Бачыцца магільны твой грудок.
На радзіме васількуюць нівы,
Вочы з васількоў у землякоў.
Не самотны, кажаш,

ты шчаслівы
З той сямейкай вольнаю радкоў.
Гарачынь стамлёная над Крымам,
А схілюся я на твой грудок —
І адрозу чую:

пад вачыма
Беларускі спее халадок.
Пасядзім,
Нам ёсць аб чым падумаць,
Нам дазволіць гэта цішыня.
Побач птушкі птушанят гадуць,
Усе яны — паэтава радня.

Нас чакаюць родныя дубровы.
Колькі ж можна земляка чакаць?
Мнагакрылы вырай твой радковы
У родны край ляціць без важака.
Чутна, як хвіліны адбіваюць
Векавых галінак касцяшы.
Плешчацца,

аж небасхіл змывае
Бухта сіняя тваёй душы.

ДЗЯСНА ЗАЧАРАВАНАЯ

Вось і стрэліся з гэтай ракой,
Поўнай зор,
зіхатлівай красы,

Дзе карась
залатым плаўніком
Чэша водарасцей валасы.
Чую пошчак вясла —
Недзе песня ўсплыла.
Існасць краю ўсяго і яснасць,
Чараўніца прыроды — Дзясна.
Берагоў яе

цёмныя дзясны.
Развярэдзіла круцізна.
Падб'ягае яна да гародаў,
У рыбацкім бурліць кацялку,
Заганяе чарот у чароды,
Закалыхвае асаку.

Вось і песня ўжо не адна,
У спулцы хваляў яна.
Сосны ў Сосніцы дзіўна растуць,
Усе двухкронна растуць як адна:
Адной кронай у неба імкнуць,
А другой дакранаюцца дна.

Помніць бераг Даўжанку тут.
Даўгагрыва гарыць касцёр.
Тут і купіна кожная — груд,
І сцяжынка любая — прастор.
І хоць вечнасць не мае канца,
І пачатку не мае яна,
Бачу ў лозах трывогу касца,
Чую — берагу кажа Дзясна:
— Ах, забавілася,

пара!
Я да бацькі спяшаю,
Дняпра.

Сонца й сёння ў нашу кватэру
Не заходзіла, не было.
Зноў туманам густым недаверу
Затуманілася чало.

Хто нам стаў на шляху, хай
збочыць
(Людзі прагнуць шляхоў чужых),
Я гляджу ў твае зольныя вочы,
І нічога не бачу ў іх.

Толькі ў добрае, шчырае веру,
Як бы злосным яно ні было.
Адчыні, дарагая, дзверы —
Можа, сонца да нас прыйшло.

ЧАРОМХАВЫ ЯР

Тут мае вёсны прычалены,
Тут,
дзе заплёўся ў гушчар,
Нёманскай хваляй расхвалены,
Белы чаромхавы яр.

І пастушку, і паэту
Ты не адмовіш ні ў чым.
Белае воблака цвету
Кожнаму па плячы.

Спеўны ўраджай салаўіны
Выспеў на кожным кусце.
Хай каранёва й галінна
Гэтае дзіва расце!

РАЊІЦА

Ажывае ўсё перад вачыма
У смуге,
у песнях,
у расе.

Над зямлёй святочнаю Айчыны
Неба яснай кронаю расце.
Глян, блакіт які тут —
проста сіла!

У той кроне,
ў кветках,
у вачах.
Толькі мне на вочы не хапіла —
Шэра ў іх,
як у змяркання час.

ВАЖНЫ ЗДАБЫТАК НАЦЫЯНАЛЬНАГА ЭПАСУ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

КАЛІНОУСКІ

Тут лёсы нашы... Каб маглі
Слязьмі, то затапілі б
Хто мы з табы? Бед
Мантэні гнеў, нінавісць
Вякі з парогаў нашых

Каб існай — то ўжо і на-
вошта!

Так, у паэме «Хамуціус» людзі, іх лёсы, страсці, думкі шэкспіраўскія і гэтаўскія. Аказваецца, кожная літаратура, калі яна хоча быць развітай літаратурай, павінна рапаці позна і ў той ці іншай форме прайсці, хоць і пазней, важнейшыя этапы мастацкай творчасці, засвоенія іншымі нацыянальнымі літаратурамі, калі яна не здолела прайсці іх раней. Гэта з'ява паскоранасці — асаблівасць спецыфічнага эстэтычнага працэсу, уласцівага тым літаратурам, якія з-за неспрыяльных сацыяльных умоў у мінулым развіваліся пастлаблена, мелі разрэджаны літаратурны рух, а ў спрыяльных умовах творчасці маюць магчымасць нібы вярнуцца назад, дарабіць неда-робленае, узнавіць упущанае. Без уліку гэтага не зразумець адкрытага, прынцыповага, ледзь не эстэтычна-праграмачнага звароту А. Куляшова, аднаго з самых выдатных паэтаў сучаснасці, да Шэкспіра і Гёте.

Вядома, замяніць або паўтарыць Шэкспіра і Гёте

нельга і непаграбна. Ды А. Куляшоў і не імкнецца да гэтага. Іх творчасць — асаблівы лад паэзіі, залатое звяно ў нацыянальнай літаратуры, адна з яркіх вяршынь сусветнай мастацкай культуры. Вось што захапляе і вядзе беларускага паэта.

Паэма А. Куляшова падобна на дасканалы архітэктурны будынак, дзе галоўная ідэя ўвасоблена ва ўсёй цэласнасці і завершанасці збудавання, ва ўсіх яго гарманічных частках. «Хамуціус» — не твор — «хата», каб у ёй жыць, не твор — «гумно», каб складаць збожжа, не твор — «снлеп», каб хаваць віно. І не «шалаш» паўстанца. Гэта мастацтва. Практычная ідэя ў ім ёсць, але яна прыглушана, адведзена на другі план. Нават вобраз Каліноўскага, як кіраўніка паўстання важны не сам па сабе. Ён паказаны больш філасофам, чалавекам багатым на думкі, пачуцці і прынцыпы, чым кіраўніком паўстання. Як Гамлет, ён вырашае пытанне «быць ці не быць», а не пытанне, куды накіраваць атрад паўстанцаў. Ён нават наперад ведае, што паўстанне будзе разгромлена, ведае, якое пакаранне яго чакае:

МАРЫСЬКА
...Застанься тут. Сібіры
Ты не парвеш.
КАЛІНОУСКІ
Бяры вышэй!.. Збавіцца
Пад свой нагляд прыняць
Вядае пра гэта Марыська:
КАЛІНОУСКІ
Слэб я вінаватым не лічу...

МАРЫСЬКА

Ты барабаншчыку і трубачу,
Якія павядуць цябе на плаху,
Снажы лепш гэта...

Усё, што робіць, адчувае і бачыць Каліноўскі, ён жа сам звязвае з вечнасцю. Ва ўсіх надзеях, паказаных у творы, ёсць гэты другі план — фон вечнасці. Вось да Каліноўскага падыходзіць веставы і пытае пра канкрэтнае баявое распараджэнне: ці час выпуснаць паштовых галубоў. Як жа адказвае яму кіраўнік? Дзіўна трохі адказвае, калі не ўлічыць агульнага ладу твора і асаблівасцей вобразнай сістэмы. Даючы канкрэтнае распараджэнне, Каліноўскі гаворыць адначасова і пра вельмі абстрактныя, філасофскія рэчы, пра тую ж вечнасць:

Спяшайся, покуль сонца
За край зямлі, а шчасце
Не адышло раптоўна
Не адышло раптоўна
Спяшайся! Вестка далёка
Да берагу таго, дзе траці
Надзеі нашы косяць
Горы там! Атрад перадавы
Гісторыі. Спяшайся, веставы,
Атрад чакае!

Падобная асаблівасць уласціва і іншым героям. Генерал Урублеўскі, намандзір паўстанцага атрада, напрысцішы цыганой пахаваць забітых, таксама гаворыць пра вечнасць, прытым вельмі ж паэтычна як для генерала:

Мы іх не пакідаем. Не зямлі
Іх аддаём, а песням,

А цымбалам, а водгулло ў бары.

У драме Шэкспіра «Кароль Лір» кароль не столькі кіруе дзяржавай, колькі высяляе праз цяжкія перажыванні і пакуты маральныя і духоўныя магчымасці чалавека, адкрывае сапраўднае аблічча жыцця. Гэтак жа паводзяць сябе і героі паэмы А. Куляшова «Хамуціус». Гэтыя ўчыні і словы — тая каштоўнасць, якая заслугоўвае ў жыцці пльчэ «сто стагоддзяў запар», гэта значыць — вечна.

У выніку, героі паэмы не зусім рэалістычныя, яны трохі «штучныя», але роўна ў такой ступені, у якой штучнае само высокае мастацтва (на польскай мове мастацтва так і называецца — штука). Адпаведна і вобразнасць стылю, мовы нібы робленая, але гэтая робленасць не што іншае, як дасканалая апрацаванасць, вычарпаная абагульненасць. Кніжнасць, «виставатасць», стэрільнасць мовы, няма ніводнага дыялектызму — смака нехта, хто звык да вясковага ладу стылявой формы сказа ў мастацкім творы. Важнасць абагульненасці, чысціня гучання, адточаная тонкасць і вальентызм? Са з'яўленнем паэмы «Хамуціус» яны не страцілі права на творчы ўжытак і, наогула, будуць і далей густа сустракацца ў творах канкрэтна бытавога зместу. У паэме А. Куляшо-

ва вельмі ўзвнёслай і высокай у агульным стылявым ладзе нават адзін дыялектызм выглядаў бы недарэчы. Дыялектнае слова — слова з індывідуальнае абліччам. А ўсёй паэтыцы «Хамуціуса» ўсё індывідуальнае, ненаўторнае, выпадковае супрацьпаказана.

Няма індывідуальнага, непаўторнага і ў сюжэце паэмы. Ён — агульны, універсальны. Выпадак не мае жыццёвай сілы ў змесце і падпарадкаваны лёсу, ці праўдзівей — нейкай схільнасці жыцця, якую героі трэба або падтрымаць, або стрымаць.

Шэкспір і Гёте ў такой ступені індывідуальныя ў сваіх творах да выпадку, да рэальнай верагоднасці здарэння, што лёгка ўводзяць фантастычна-таемныя сітуацыі і вобразы (з'яўленне ценно бацькі-караля перад сынам у «Гамлеце», Мефістофель у «Фаусце»). У паэме «Хамуціус» таксама ўжываюцца фантастычна-таемныя сітуацыі з матэрыяльным сьледу лёсу, няўхільнасць волі часу. У сне-трызненні перад Каліноўскім з'яўляецца цыганка Стэфа. Калі ён пазнае яе, Стэфа кажа:

Не Стэфа я. М'яне дарэмна з ёй
Ты блытаеш. Я з табара
Вандруюцца. Я — неадчужны
Тых дум, што растрывожыла дарога.
І далей:
Мы не хімеры,
Не прывіды, а думкі. Ты за
Нас гоніш, праз анно дзверы
Юрась і я, мы — з адноме заходзім мы.
Яной кіруе час... кібітні,

Уладзіміру НЯФЁДУ — 60

27 студзеня вядомаму беларускаму крытыку, тэатразнаўцу, заслужанаму дзеячу мастацтваў БССР Уладзіміру Няфёду спяўняецца 60 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў рэспублікі накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Уладзімір Іванавіч! Мы, Вашы таварышы па перу, ад усёй душы віншваем Вас, вядомага крытыка і мастацтвазнаўцу, з днём 60-годдзя.»

Вы прайшлі багаты жыццёвы шлях — працавалі слесарам, настаўнікам, журналістам, займалі адназныя пасады ва ўстановах культуры. Пачынаючы з 1947 года, Вы цалкам прысвяцілі сябе навукова-даследчай рабоце ў галіне тэатральнага мастацтва. Вашы кнігі па гісторыі беларускага тэатра, манатграфіі аб творчасці майстроў айчынай сцэны знайшлі станоучы водгук як у нашай рэспубліцы, так і за яе межамі. Пасляхова выступалі Вы і ў жанры драматургіі. Ваша навукова-літаратурная дзейнасць адзначана вы-

Доктар навук, прафесар, член-карэспандэнт АН БССР, загаднік сектара ў Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларускай ССР. Вы нямаюць робіце для выхавання навуковых кадраў рэспублікі для вылучэння і папулярызацыі скарбаў нашай культуры.

Шчыра жадаем Вам, дарагі Уладзімір Іванавіч, новых творчых дзямінаў добрага здароўя, шчасця.

Рэдакцыя штодзённіка «Літаратура і мастацтва» дала ўшчытка да гэтага віншавання і жадае юбіляру здзяйснення ўсіх творчых задум.

ПАЗІЦЫЯ ПРЫНЦЫПОВАЯ, ПАРТЫЙНАЯ

Тэатральнае мастацтва — гэта складаны, шматгранны, эстэтычны працэс, які вызначаецца як жывой практыкай тэатра, так і тэорыяй. Яго пошукі, дасягненні, узлёты шчыльна звязаны з глыбінёй навуковага асэнсавання, узроўнем тэатральнай крытыкі і тэатразнаўства.

Імя Уладзіміра Іванавіча Няфёда неадрыўнае ад тэатральнага жыцця рэспублікі — ад яго гісторыі і яго сучаснасці. Сябры, вучні і прыхільнікі Ул. Няфёда паміж сабою называюць яго «бацькам» беларускага тэатразнаўства. І ў гэтым неафіцыйным «тытуле» не толькі прызнанне творчай і арганізацыйнай дзейнасці вучонага — члена-карэспандэнта АН БССР, доктара мастацтвазнаўства, прафесара, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, але і захваленне чалавечымі рысамі яго сапраўды таленавітай асобы.

Яшчэ ў 40-я гады, працуючы намеснікам загадчыка аддзела тэатраў Упраўлення па справах мастацтваў пры СНК БССР, Ул. Няфёд плённа ўдзельнічаў у абмеркаванні п'ес і спектакляў, друкую рэцэнзіі і артыкулы. Спрабуе свае сілы ў драматургіі — словам, актыўна спецыяле практыку сцэнічнага мастацтва. Гэта і вызначыла ў далейшым шлях вучонага-тэатразнаўцы. Да таго, як у 1959 годзе з'явілася першая кніжка Ул. Няфёда па гісторыі беларускага тэатра, наша тэатразнаўства ўжо мела свае здабыткі і дасягненні. Творца і плённа працаваў у гэтай галіне Я. Рамановіч, А. Некрашэвіч, А. Званок, Зм. Бядуля, М. Модэль, Ул. Стэльмах, Б. Мікуліч і іншыя. Але артыкулы і нават манатграфіі, якія з'яўляліся ў той перыяд, асвятлялі асобныя аспекты нашай тэатральнай культуры.

Упершыню менавіта Ул. Няфёд аб'яднаў, сістэматызаваў і абагульніў шматлікія факты і навукова абгрунтаваў іх. Сямахоці, школьны і прыгонны тэатр, батлейка, тэатр В. Дуніна-Марцінкевіча, І. Буйніцкага, Ул. Галубка... Кожная з гэтых тэм магла стаць праблемай асобнай навуковай працы. Заіраваўшы вялікую колькасць нераспрацаваных пытанняў, аўтар, вядома, не мог вычарпальна даследаваць іх. Бо гэта, напэўна, пад сілу толькі калектыву вучоных. Значэнне ж кнігі «Беларускі тэатр» заключаецца ў тым, што Ул. Няфёд не толькі заіраваў важнейшыя для нацыянальнага сцэнічнага мастацтва праблемы, ён даў навуковае асэнсаванне гістарычных фактаў, паказаў, як, пераадолюючы пралікі і хістанні, наш тэатр замацоўваўся на пазіцыях сацыялістычнага рэалізму.

Стваральнік гісторыі беларускага савецкага тэатра, безумоўна, не быў цалкам задаволены сваёй кнігай. Таму ў наступныя гады ён зноў звяртаецца да гісторыі і выдзяляе манатграфіі: «Тэатр у ваенныя гады» (1959 г.), «Сучасны беларускі тэатр» (1961 г.), «Станаўленне беларускага савецкага тэатра» (1965 г.). Гэтыя даследаванні з'явіліся пэўным этапам у развіцці беларускага тэатразнаўства. Яны агульнавядомыя далёка за межамі нашай рэспублікі. У свой час кнігі атрымалі станоучую ацэнку тэатразнаўцаў і практыкаў тэатра. У прыдатнасці народныя артысты ССР І. Ждановіч і Б. Платонаў пісалі: «Гісторыя беларускага тэатра савецкага перыяду ў тры кніжкі У. Няфёда ўяўляе сабой пэўную і праўдзівую карціну ле развіцця і росту нацыянальнага тэатра ўвогуле, так і творчай гісторыі найбольш выдатных калектываў, чым ліку калектыву старога Яўнаўскага тэатра імя Янікі Купалы... Працы Ул.

Няфёда пра наш тэатр рэспублікі пераадолююць...». А вось думка старэйшага майстра нацыянальнай сцэны народнага артыста ССР Ул. Уладзімірскага: «Даследаванні Ул. Няфёда можна разглядаць як вялікі ўклад у вывучэнне культуры беларускага народа. Яны маюць не толькі мастацтвазнаўчае, але і вялікае грамадскае значэнне.»

Працы Уладзіміра Іванавіча па сённяшні дзень з'яўляюцца буйным дасягненнем нашай навукі аб тэатры. Яны — тыя падручнікі, па якіх вывучаецца гісторыя беларускага сцэнічнага мастацтва ва ўстановах БССР, РСФСР, Украіны і іншых саюзных рэспублік.

Узначалішы ў 1957 годзе сектар тэатра і кіно ў Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, Ул. Няфёд шмат сіл, энэргіі, таленту арганізатара і кіраўніка аддаў стварэнню навуковай тэатразнаўчай базы, выхаванню вялікай групы тэатразнаўцаў. Дзякуючы яго намаганням у архіве Інстытута захоўваюцца унікальныя па сваёй нааучнасці ўспаміны З. Абрамовіча, А. Бурбіса, Я. Дылы і іншых. Плённу навуковую дзейнасць Ул. Няфёд спалучае з педагогічнай работай у Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце. Вяліка пералічыць усіх вучняў Уладзіміра Іванавіча, якія выйшлі на самастойную навуковую працу. Адна з іх застаецца паслядоўнікам яго «школы», другі — творча палемізуе з ім, аднак усе яны працуюць ярка, творча, плённа. І ў гэтым, напэўна, вышэйшая узнагарода для настаўніка.

Адной з рысаў, уласцівых Уладзіміру Іванавічу як вучонаму і чалавеку, з'яўляецца яго вялікая патрабавальнасць да сябе і другіх. Для многіх супрацоўнікаў нашага сектара ён заўсёды кіраўнік і сапраўды ся-

бар. Па-бацькоўску шчыры, зацікаўлены, ён можа быць і па-бацькоўску строгі. Бо яго працавіта, творчая, энэргійная натура заўсёды актыўна пратэстуе супраць беспрынцыповасці, абіянаўскасці і духоўнай лянюты. Ён усім сэрцам аддаў справе свайго жыцця і таго ж патрабуе ад другіх. Напэўна, таму, калі ў 1970 годзе Уладзімір Іванавіч быў прызначаны загадчыкам сектара Зводу помнікаў гісторыі і культуры БССР, многія з тэатразнаўцаў адчулі сябе, як кажуць... «сіротамі». Але клопат новай справы не засланіў для Ул. Няфёда галоўнага — шчырай прыхільнасці да тэатра. Заняты складанай, вельмі адказнай працай, Уладзімір Іванавіч у 1970 годзе друкуе кнігу «Роздум аб драматычным канфлікце» і «Беларускі анадзічны тэатр імя Янікі Купалы». Прычым, першая кніга ў адрозненне ад гістарычных па сваёму характару папярэдніх выданняў з'явілася тэатразнаўчым, праблемным даследаваннем. Аб гэтых практычным значэнні для нашых дзеячаў сцэны доктар філалагічных навук А. Семановіч у свой час пісаў: «Кніга Ул. Няфёда «Роздум аб драматычным канфлікце»... здольная аказаць драматырам значную дапамогу ў правільным тэатразнаўчым разуменні, асэнсаванні і практычным вырашэнні драматычнага канфлікту». У гэты ж перыяд Уладзімір Іванавіч напісаў главу аб беларускім тэатры для шасцітомнай «Історыі савецкага драматычнага тэатра». Хутка выйдзе новая кніга аб тэатры імя Яўнаўскага Коласа...

А наперадзе вялікія планы, задумы, мары. Ён іх здзейсніць, пракавіты, прынцыповы, удумлівы лаянісец нашай культуры!

Тамара ГАРОБЧАНКА,
старшы навуковы супрацоўнік сектара тэатра і кіно Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

Рамантычны вобраз цыганкі, аракула лёсу героя — гэта, мабыць, намёк на яго рамантычны характар і рамантычныя думкі. Сапраўды, ці не пераважаў на ўсёй ідэалогіі паўстання 1863 года рамантычны пачатак?

Усё забыта ў лёсе герояў, у падзеях, але ўсё і разблытасца, бо сіла лёсу велізарная, бо не можа быць памылковай «сагульняная ісціна А толькі да вялікіх ісцін імкнецца героі паэмы.

Якую ж ісціну свярдае свайм лёсам галоўны герой паэмы Кастусь Каліноўскі? У чым гэцэ яго пакутлівага гамлетаўскага пытання «Быць ці не быць?» Трэба сказаць, той жа, што і ў шакспіраўскага Гамлета.

Быць ці не быць? — пытанне толькі ў гэтым; Што больш высакародна: пакарыцца прахам і стрэлам яраскага лёсу, ці ў палдынку з ізымам морам крыві?

Пачынае яго? (Пачынае В. І. А. Вольскі).

Так, беларускі паэт паставіў свайго героя перад выбарам шакспіраўскай глыбіні і шакспіраўскага духоўнага маштабу «Быць ці не быць?» таго Кастуся Каліноўскага, якога паказаў А. Куляшоў, заключаецца не толькі ва ўзброеным палдынку з царскімі жандармамі, катані паўстання. Заўважым, што Каліноўскі ў час ваенных дзеянняў, арышту і допыту амаль не паказаны. Мураўёў — прахадная фігура ў паэме. Паядынак Кастуся Каліноўскага з людзьмі царскай службы таксама больш духоўны.

Царскія жандары і чыноўнікі ў сваю чаргу супраць-

стаяць Каліноўскаму не гэтак як ваенныя і палітычныя праціўнікі, колькі як антыподы ў разуменні жыццёвых прынцыпаў. У адрозненне ад Каліноўскага яны ўсёго толькі ідуць за абставінамі, плывуць па цяжэнню жыцця. Чыноўнік пры канцэлярыі Мураўёва Масолаў кажа Каліноўскаму:

Наш час — арэна бою... Які пасмелі Вы, раб яго, не бог, з чалавек, Адаць жыццё юнацкае на здэк Уладару пладзмарскай каруселі? Дужэйшыя скарыць яго хацелі, ды не змоглі. Не выйгралі вайну.

Тое ж самае пра Кастуся гаворыць Марысыца капітан: Яму не абмінуць дарог, дзе носіць дрэвы навалыніца. Магчыма, потым будзе ганарыцца ім свет, аднак не зможа свет вярнуць Таго, што пад сабою пахагае Дрыгва, дзірван, бур'ян, халодны жвір.

І Масолаў, і капітан, і, напэўна, нават Мураўёў у штодзённым жыцці як бы прыстойныя, выхаваныя людзі. Кожны з іх, можна не сумнявацца добры сем'янін, акуратна аддае картачныя прайгрышы, трымаецца па-рыцарску з жанчынамі. Магчыма, нехта з іх у маладосці грашыў трохі лібераламам. Але ўсё роўна яны сталі катані жыцця, бо эгаістычна разважлівыя. Памятаеце? У тым жа маналогі «Быць ці не быць?» Гамлет гаворыць:

Нас робіць базэлліцамі развага, прыродны колер мунінасці таксама ліне пад наплывам бледных дум.

Лугі арганізаваць уцёкі з турмы. На першы погляд — высакародства! На самай справе разлік, тая ж эгаістычная разважлівасць. Менавіта таму, што гэты разлік (Марысыца абіячала, уцёкшы за граніцу, выйці замуж за капітана, які ў яе закаханы, калі ён вызваліць Каліноўскага), менавіта таму, што абіяная воля патрабуе нейкага пільшасця, менавіта таму, што прапанова нічога агульнага не мае з ідэйным прынцыпам, перакананнем і высакародствам, Каліноўскі адмаўляецца.

Быць разважлівым азначае спачатку ўлічваць абставіны ў сваю карысць, а пасля і скарыцца перад імі. Вязліва, свядома паддаючыся націску абставін, становяцца жандармамі і чыноўнікамі, а супрацьдзеінічаючы ім, становяцца замагарамі, гінуць часта, але свярдаюць светлыя ідэалы, абнаўляюць жыццё.

Асноўны ж канфлікт у душы самога Каліноўскага, у яго духоўным свеце. Ён — чалавек, а пасля ўжо кіраўнік паўстання, які апынуўся перад трагічным унутраным выбарам. Герой знаходзіцца на такой вышэйшай духоўнай прасветленасці, што наперад ведае пра няўдачу паўстання і пра ўласную смерць. А раз справа паўстання асуджана на няўдачу, то сапраўды, ці ёсць у яго маральнае права ахварываць уласным юнчым жыццём і тысячамі жыццяў паўстанцаў. Можна, Масолаў мае рацыю?

Як гэта ні здаўна, але галоўная жыццёвая спрэчка ў Каліноўскага — са свайго ка-

ханай Марысыкай. Яна — непрымірымы яго апанент на працягу амаль усяго дзеяння паэмы. Марысыка разам з тым і другая палова душы самога Каліноўскага. Спрэчка з Марысыкай — гэта спрэчка, па сутнасці, з самім сабой. Марысыка спакушае каханага, каб ён адмовіўся ад барацьбы, звычайнымі радасямі жыцця, даступнымі чалавеку, часта гаворыць пра прыгажосць зямлі, прыроды, свету, пра кахання:

...Зрабі прасцей. Забудзь няпэўны шлях Дзеля мяне, калі я сэрцу Пажэнміся! Я б маці ўгаварыла.

Марысыка кліча каханага на шлях змірэння са звычайным лёсам, на шлях капітуляцыі перад абставінамі, якіх не перамагаць. Тут яна заадно з Масолавым і капітанам. Цікава, што Кастусь адразу распазнае сапраўдную афарбоўку, класавую сутнасць яе слоў:

Не веру я, Гаворыць Іх графіня

Старэйшкая. Каліноўскі застаецца непахісным, Ведучы, што паўстанне загіне, ён усё ж кідае выклік лёсу: ахваруе жыццём, верачы ў лепшую будучыню народа Масолаву адказвае так:

Яны ляглі ў зямлю, мы следам ляжам, ды нехта ж прыдзе, стаўшы месціцам нашым, і скруціць д'яблу роў.

Цвёрда трымаецца Каліноўскі перад Марысыкай. Нельга сказаць, што ён не шкадуе таго, пра што нагадвае яму Марысыка. Сапраўды, ён — не святы, «не Хрыстос», як кажа яна сама.

Вось яго думкі перад смерцю:

Там, за анном, — абрыс плыці мае... Жыцця, што праўдзе я аддаў дазванна, толькі Не шнода... Шнода толькі У час расстання Мне волі ў полі, як народ пле, На небе сонца, на зямлі кахання.

Усё ж ён ідзе свайго дарогай. І гэтым пераконвае Марысыку. Яна прызнае яго правату, пачынае лапамагаць яму. Пасля смерці каханага Марысыка ідзе ў манастыр. Праз нейкі час яе бацька па бабыкадах Парыжскай камуні Марысыка і сябра Каліноўскага Урублеўскі працяваюць справу рэвалюцыі.

Паэма А. Куляшова «Хамуціў» напісана пра «безумства храбрых», страсна апетае і ўслаўленае М. Горкім ў гамлетаўскім пытанні «Быць ці не быць?» героі паэмы Кастусь Каліноўскі пастанавіў: «Быць» барацьбе з цёмрай жыцця паной паражэння і смерці. Нехта ж павінен кінуць хоць бы наўны і рамантычны выклік сытай прадвызначанасці, выгаднай несправядлівасці моцных слабой інерцыяй. Нехта ж павінен!

Гэтай адвечнай драмай чалавечага духу, па-майстарску раскрытай А. Куляшовам у паэме «Хамуціў», беларуская паэзія і літаратура яшчэ дасягнула прылучаецца да пакутлівых пошукаў сумлення і вечных ісцін, уласцівых перадавой сусветнай мастацкай культуры. Вечныя ісціны не старэюць. Яны — заўсёды маладыя. Малады і юны таксама дух новай паэмы А. Куляшова.

М. Я. Салтыкоў-Шчадрын — велічная і арыгінальная фігура ў гісторыі рускай класічнай літаратуры. Вялікі пісьменнік-дэмакрат ішоў сваёй сцэжкай, мала зведанай і не заўсёды ўздзячай. Ён быў сатырыкам ва ўмовах жорсткай цензуры, свінцовага ўзурпатарства, злавеснага «налявання» на вальнадумцаў. І ўсе яго творчыя пошукі былі скраваны на адно — выкрыццё. Аднаведна гэтакім выбіраліся прыёмы і сродкі — спалучэнне рэалістычнай прадметнасці, канкрэтнасці пісьма і фантастыкі, дакументальнасці і мастацкага вымыслу, сатырычнага гратэску і сімволікі. Пісьменнік пасвоіў, вельмі арыгінальна прадвызначаў пошукі сінтэзу палітыкі, сацыялогіі і літаратуры, сінтэзу адкрыта абвешчанага, таго, што ўзята на ўзбраенне і нашай літаратурай сацыялістычнага рэалізму.

Што мы маем на ўвазе? Мы ведаем вялікага выкрывальніка сацыяльных язваў буржуазнага грамадства Л. Талстога. Побач з ім у гэтым сэнсе звычайна ставяць М. Горкага, Сапураўды, яго творы «Маці», «Жыццё Кліма Самгіна», «Справа Артамонавых», «Васа Жалызнова», «Горад Жоўтага Д'ябла» — вострая сатыра на мінулае. Але гэтая сатыра — менавіта шчадрынаўскі (адкрыты, смелы, рэпартажна-публіцыстычны) сінтэз палітычных, сацыяльных і мастацкіх крытэрыяў. Іменна шчадрынаўскую лінію працягваў вялікі пралетарскі пісьменнік, паказваючы дэградацыю буржуазіі як класа, выкрываючы яе меркантильную сутнасць («Замыкай» Салтыкова-Шчадрына і «Горад Жоўтага Д'ябла» Горкага, напрыклад, ледзь не тэкстуальна супадаюць).

Уплыў Салтыкова-Шчадрына на беларускую літаратуру, на творчасць нашых сатырыкаў відавочны. Вялікая яго папулярнасць сярод самага шырокага чытача. Найбольшым поспехам (можна, таму, што іх «праходзяць» у школе) карыстаюцца казкі. У 1948 годзе яны былі выдадзены ў Мінску на

рускай мове, у 1953 — у перакладзе на беларускую мову Я. Шахоўскага. У тым жа 1948 годзе на беларускай мове выйшлі апавяданні пісьменніка. Найбольш прыкметным для папулярнасці творчасці Салтыкова-Шчадрына ў рэспубліцы стаў 1956 год, калі чытан пазнаёміўся з раманам «Паны Галаўлёвы», перакладзеным В. Біткам. І далей, на рускай мове, выдаваліся ў 1955 годзе казкі Салтыкова-Шчадрына, у 1962 — «Панахсенская даўніна».

Гэта статыстыка, лічы, сухія факты. Мы ж ведаем, што бываюць выпадкі, калі перакладзены на нацыянальную мову твор не адыгрывае ролі каталізатара мастацкай думкі. Так не здарылася і не магло здарыцца з Салтыковым-Шчадрыным. Наадварот, перакладзеная далёка не поўнасцю яго творчая спадчына грунтоўна ўздзейнічала і ўздзейнічае на беларускіх літаратараў. Кандрат Крапіва неаднойчы прыгадвае прозвішча выдатнага пісьменніка, калі адстойвае вартасць сатырычнага кірунку ў літаратуры. «Разважаючы аб становішчы і адмоўным, некаторыя таварышы ўяўляюць сабе справу так, нібы... паказ адмоўнага — справа другарадная, ва ўсіх разе мала пачэсная, а можа, нават і непахвальная. А дзе ж у такіх выпадках месца саветнікам Гоголям і Шчадрыным?» — гаворыў пісьменнік.

У 1973 годзе з'явілася «Брама неўміручага сцяга» К. Крапівы. Гратэск, заостраная сатырычнасць, знешняе, плакатнае пісьмо, калі людзі абстрагуюцца ад сваёй псіхалагічнай шматграннасці, становяцца маскамі ў карагодзе падзей: Караўкін, Торгала, Дажывалаў, Засрамілава, нават эпізядычныя Ён і Яна. Персанажы адной тэмы, як у «Гісторыі аднаго горада».

А драматургічная практыка А. Макаёна? Гэта ж вяртанне стылю вялікага рускага сатырыка! Вяртанне яго гратэскных масак, яго гіпербалічнага абатульнення. У «Гісторыі аднаго горада» механізмы, арганчыкі кіравалі людзьмі, глупаўцамі. У «Зацоканым апостале» глупаў-

цы канчаткова ператварыліся ў механізмы, у арганчыкі, у сляпых выканаўцаў волі дзяржаўнай капіталістычнай машыны. Калі ж адзін з іх захацеў стаць жывым чалавекам, а не механізмам, машына падмяла яго пад сябе, растружыла. А якая сіла сатырычнага абатульнення ў фінале п'есы: за сталом сядзяць лялькі, роботы і механічны, размерана паглынаюць ежу!

У беларускай літаратуры гратэскае пісьмо ўсталявалася побач з псіхалагічным, хоць напачатку і нясмела, у выглядзе асобных эксперыментаў. У творы З. Бядулі «Язеп Крушынін», як піша М. Мухомінскі, «многае ад рамана-гратэску, рамана масак». Тут гратэск ужо не проста сатыра, а вытанчаная стыльвая форма, дамінанта стылю. Думаецца, што пошукі прозы, паэзіі, драматургіі ў апошнія гады сведчаць пра пэўную пераацэнку ранейшых каштоўнасцей, пра настайны зварот да Салтыкова-Шчадрына за парадамі і кансультацыямі. Сучаснасць дае столькі матэрыялу, што вельмі цяжка ўціснуць яго ў рамкі псіхалагічнай прозы,

строга рэалістычнага пісьма. Усё больш патрэбнымі і карыснымі становяцца мастацтва нашых дзён публіцыстычнасць, рэпартажнасць, фантастычна-гіпербалічнае, умоўна-асацыятыўнае, гра-

тэскае пісьмо. Выкарыстанне гэтай, гоголеўска-шчадрынаўскай традыцыі літаратурай ужо адзвалася і адзвалася яшчэ не раз плённымі вынікамі.

Мікола МІШЧАНЧУК.

М. САЛТЫКОЎ-ШЧАДРЫН

КІСЕЛЬ

КАЗКА

Здарыла кухарка кісель і на стол паставіла. З'елі кісель паны, казалі дзякуй, а дзеткі пальчыкі аблізалі. На славу выйшаў кісель: усім спадабаўся, усім дагадзіў. «Ах, які салодкі кісель!», «Ах, які мякотны кісель!», «Вось дык кісель!» — толькі і чуваць пра яго. «Глядзі, кухарка, каб кожны дзень на сталае кісель быў!» І самі наеліся, і гасцей пачаставалі, а затым і прахожым на вуліцу кубачак выставілі. «Пакаштуйце, добрыя людцы, кісель! вунь які ён у нас: сам у рот лезе! Ешце больш, ён гэта любіць!» І кожны падыходзіў, сааў у кісель лыжкай, еў і выціраўся.

Кісель быў да таго прыемны і мякотны, што ніякай нязручнасці не адчуваў ад таго, што яго елі. Наадварот заганарыўся. Стаць на сталае ды бурбалкі пускае. «Значыць, я добры, калі паны мяне любяць! Не варонь, кухарка! падлівай!» Ці другя, ці мала так шло,

ды стаў паступова кісель панам паважацца. Паны супроць ренейшага сталі больш адукаванымі; нават з подлага звання якія мала-мальскі ўчыны прабіліся — і тыя пачалі жаляць ды бламанжэі паважаць.

— Даруйце! — кажа адзін. — Што добрага ў гэтым кіслю? Ці ж гэта яда? паспрабуйце, які ён мякотны, ды слізкі, ды салодкі!

— Ададзімце, панове, кісель сцінямі — падхапіў другі. — А самі паедзем на цёплым вадзі гуляць! Нагуляемца ад душы, а там, калі гэта ўжо так патрэбна, і зноў дамоў вернемца кісель есці.

— Што ж! Сціні дык сціні — верце, кіслю ўсё роўна, у якім званні асоба есць яго. Абы елі. Заснула свіння лыч у кісель па самыя вушы і на ўсю стадолу чаўкатно ўзняла. Чаўкае ды рохкае: «Пакачаю-

ся, паваляюся, панскага кіслю наеўшыся!» Сцінасці, подлая, не ведае: ледзь забавіцца кухарка яна ўжо рохкае: падлівай! А калі скажуць: быў кісель, ды ўвесь выйшаў, — яна і па кутках, і па закутках, і пад гноем лычам вышарыць і ўжо дзе-небудзь ды адшукае.

Ела ды ела свіння і нарэшце ўсё да кроплі з'ела. А паны тым часам гулялі-гулялі, ды і дагуляліся. Дагуляліся і кажуць адзін аднаму: цяпер нам гуляць больш няма завошта; гайда дамоў кісель есці!

Прыехалі дамоў, скапілі лыжкі — глядзяць, аж ад кіслю асталіся толькі засохлыя падшкрэбкі.

І цяпер усе — і паны, і свінні — усе ў адзін голас крычаць:

— Елі мы кісель, а на запас не пакінулі! Чым жа ў будучым сыты будзем? Дзе ты, кісель? аў!

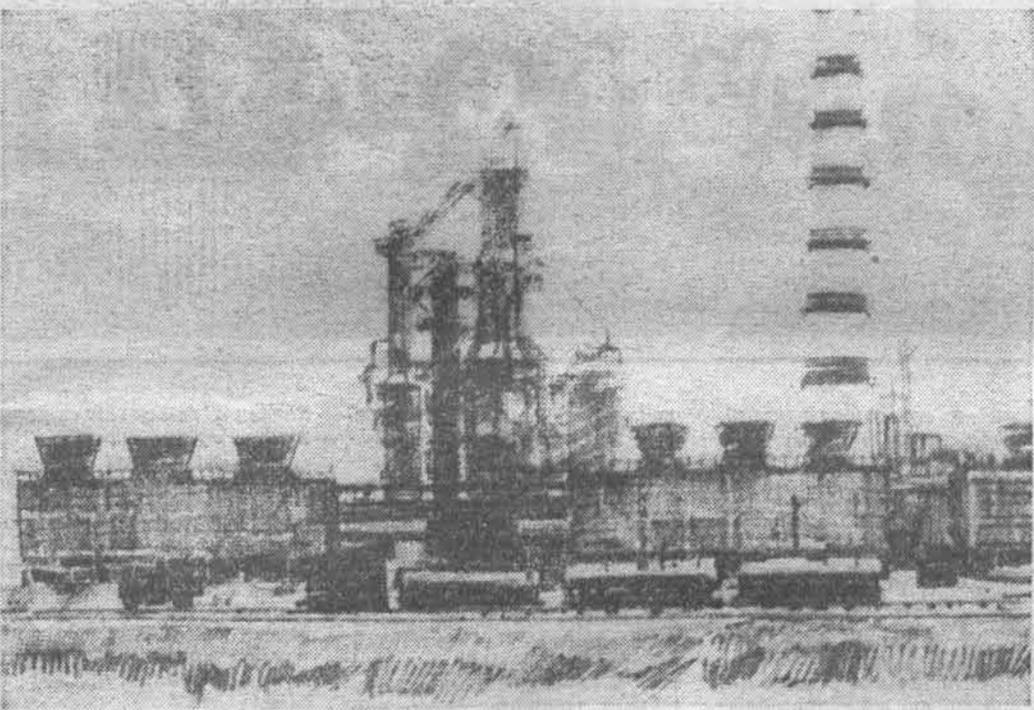
Пераклаў Хв. ЖЫЧКА.

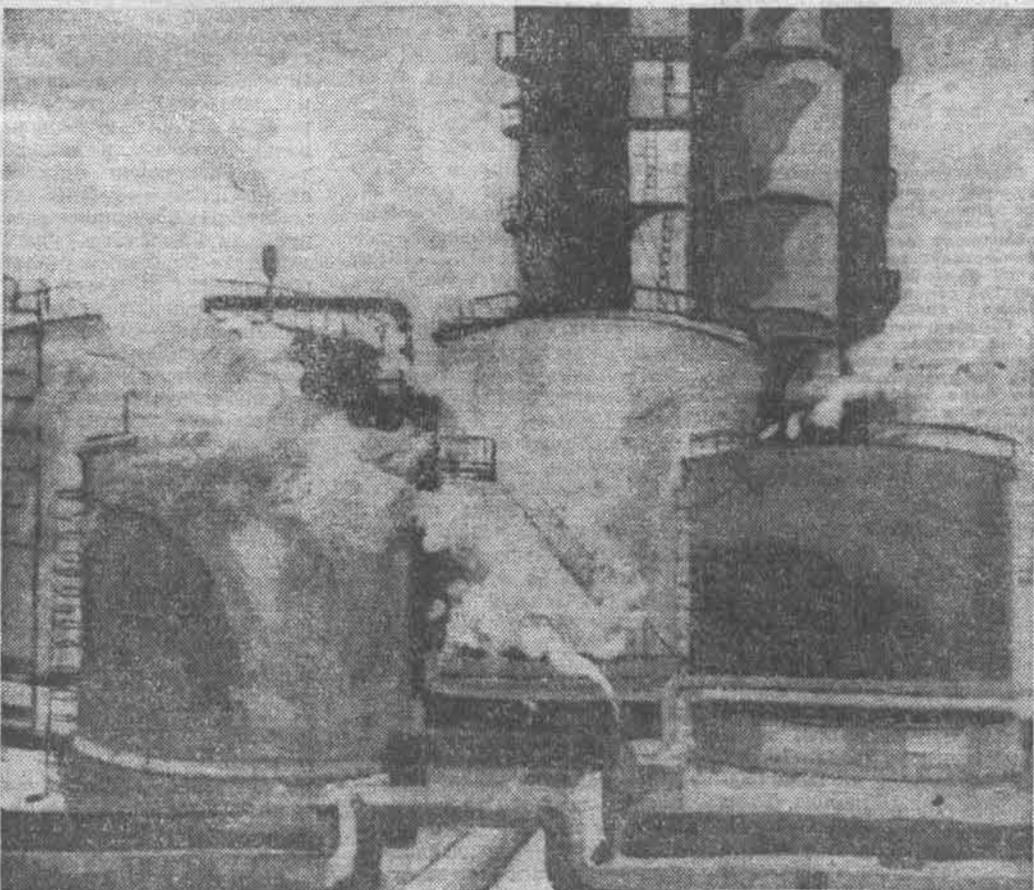
Ілюстрацыі мастакоў Курынінсаў да казак М. Салтыкова-Шчадрына «Мядзведзь на ваводстве», «Верны Трэзор» і М. В. Кузьміна да казак «Аповесць аб тым, як адзін муньш двух генералаў пракарміў» і «Нарась-ідааліст».

Мазыр — горад нафтавікоў.

Нафтаперапрацоўчы завод.

Нафтахімічны камбінат.

У ДЗЕЛЬНІКАМ мно-
гіх выставак быў
гомельскі мастак
Яўген Пакаташкін: у Мін-
ску, Маскве, Вільнюсе, Кіе-
ве, Берліне, у Польшчы, Чэ-
хаславакіі, Канадзе.
Адной з характэрных ры-
саў творчасці Пакаташкіна
з'яўляецца здольнасць да
жывога ўяўлення наваколь-

сярод мазырскіх нафтавікоў,
дзе зроблена больш паўсотні
замалёвак, эскізаў, якія,
дзякуючы настойлівай працы
мастака ператвараюцца ў
карціны. «Мазыр — горад
нафтавікоў», «Нафтаправод
«Дружба», «Нафтаналіўная
станцыя», «Мазырскі нафта-
перагонны», «ТЭЦ нафтапра-
вода» — сапраўдныя ўдачы
мастака ў стварэнні індуст-
рыяльнага пейзажа. У гэтых
карцінах лірычны вобраз но-
вага Палесся створаны як бы
ў сутыкненні маляўнічых мя-
сцін з паэтычна адлюстраванымі
прамысловымі краівамі,
якія сустракаюцца сёння
паўсюдна на Гомельшчыне.

Я. Пакаташкін.

Серыя пра мазырскіх наф-
тавікоў — своеасаблівая ме-
лодыя працы. Моцнымі і
напеўнымі акордамі гучаць
гіганцкія струны — нафта-
выя вышкі, шматлікія пера-
працоўчыя ўстаноўкі. Іх ве-
лічныя гукі вабяць да сябе
чалавека, гаспадара гэтых
індустрыяльных гмахаў. І ха-
ця на карцінах не бачна люд-
зей, але ў кожным мазку

КРЫНІЦА НАТХНЕННЯ — НОВАЕ ПАЛЕССЕ

нага свету, падначаленне на-
туры задуме, паэтычнаму ле-
перафразаванню і — па-
сталянае жаданне вучыцца ў
кожнага мастака, надзелена-
га талентам.

Індустрыяльныя пейзажы
— магістральная тэма ма-
стака. Яго цыкл «Новае Па-
лессе» вабіць сваёй улюбё-
насцю ў фарбы, паўнагучнай
колеравай гамай, танчэйшымі
адценнямі, яркай паліт-
рай.

Добрыя парасткі гэтаму да-
лі творчыя камандзіроўкі да
мазырскіх нафтавікоў, на
Каўказ, Урал і Прыбалтыку,
да энергетыкаў Васлевіцкай
ДРЭС і на будаўнічыя пля-
цоўкі Светлагорскага заво-
да штучнага валакна, да го-
мельскіх чыгуначнікаў.

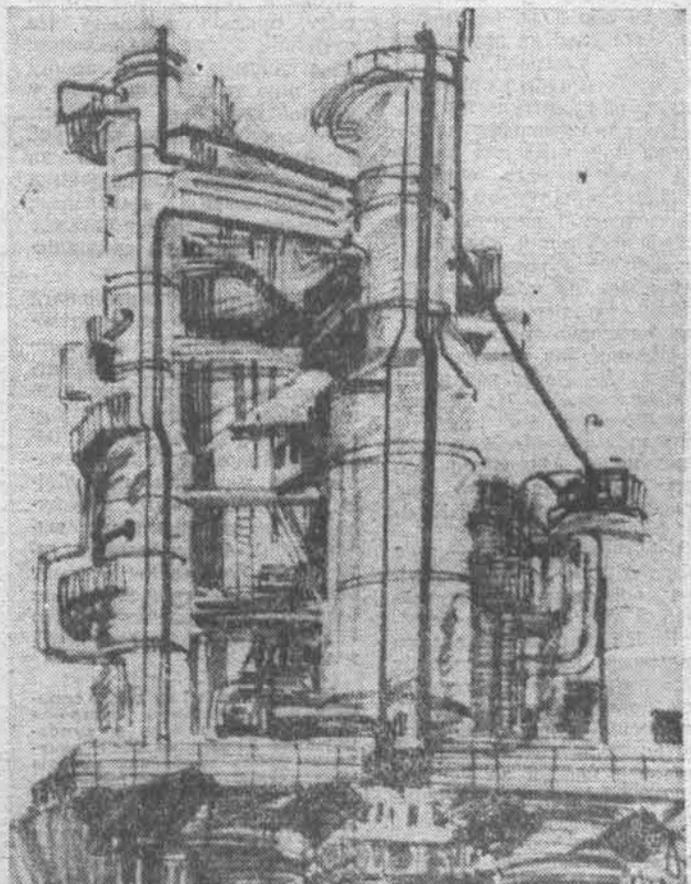
Летаць разам з мастаком
Дзмітрыем Іванавічам Алеі-
нікам Пакаташкін месяц жыў

пэндзля адчуваеш іх дыха-
не, стваральны рух. Людзі
будуюць і ствараюць на ста-
ражытнай і казачнай палес-
кай зямлі новае жыццё.

На развітанне задаю ма-
стаку традыцыйнае пытанне:
над чым ён працуе сёння?

У практыцы ЦК КПСС да
XXV з'езда партыі запісана:
«Прадугледзець далейшае
развіццё нафтаперапрацоўчай
і хімічнай прамысловасці».
Ведаецца, — гаворыць ма-
стак, — індустрыяльная тэ-
ма мяне цалкам узяла ў па-
лон. Мярнуў зноў пабываць
у сваіх знаёмых — мазыр-
скіх нафтавікоў, затым па-
еду да працаўнікоў вёскі. А
цяпер заканчваю падрыхтоў-
ку да рэспубліканскай вы-
стаўкі «Слава працы», якая
прысвячаецца партыйнаму
форуму.

Нікола СІСКЕВІЧ.

Гігант будуюцца.

«Павысіць ідэяна-мастацкі ўзровень фільмаў. Забяспечыць выпускі ў неабходнай колькасці навукова-папулярных, навуковых, хронікальна-дакументальных фільмаў. Павялічыць вытворчасць і расшырыць тэматыку кінафільмаў для дзяцей і юнацтва».

(З праекта ЦК КПСС да XXV з'езда партыі «Асноўныя напрамкі развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады»).

«У савецкім мастацкім і дакументальным кіно павінны знаходзіцца таленавітае адлюстраванне працы камуністычнага стварэння і выхавання новага чалавека, ажыццяўленне бессмяротных ленінскіх ідэй, гістарычных поспехі ў сацыялістычным пераўтварэнні свету».

(З пастановы ЦК КПСС «Аб мерах па далейшаму развіццю савецкай кінематаграфіі»).

ных і патрыятычных традыцый, які ён у мірнай стваральнай працы, які ён вырашае хваляючы яго пытанні супольнага жыцця, калектыўнай адказнасці за справу, асабістага маральнага аблічча ў пераломныя хвіліны, калі ад яго патрабуюцца зрабіць рашучы ўчынак, скажаць блялістае праўдзівае слова, ахвяраваць спакоем дзеля вялікай мэты, — які ён, наш сучаснік, у такіх абставінах? Ці бачым мы яго на экране? Або нам прапаўняюць толькі абрысы вобразаў, толькі эскізы да партрэта сучасніка? Тады — чаму? На гэта і паспрабавалі адказаць удзельнікі сустрэчы.

Ефрасінья БОНДАРАВА,

кандыдат філасофскіх навук, дацэнт БДУ імя У. І. Леніна.

Мабыць, варта падумаць нам калектыўна пра некаторыя тэндэнцыі ў экраным мастацтве. У многіх фільмах, створаных на нашай студыі, ёсць знешнія атрыбуты сучаснасці, але няма прапікіненні ў глыбіню характараў і канф-

ліва мастацкіх, дзе закрэпаюцца праблемы сучаснай вёскі. Больш за дзесяць гадоў назад быў з'яўлены папулярны раман Івана Шамлікіна «Крыніцы», прысвечаны аднаўленню пасляваеннай вёскі, які пазнаміў чытачоў, а потым і гляда-

Зразумела, нам вельмі патрэбны фільмы розных па жанрах. І публіцыстычныя таксама.

Аднак усе яны павінны быць нацэлены на ідэяна-маральнае выхаванне нашага чалавека. Значыць, і пытанні ў такіх творах трэба ставіць жыццёвыя, вострыя, рэальныя. Аб тым, што такія фільмы неабходны, сведчыць велізарная цікавасць глядачоў да кінастужкі «Прэмія», «Тры дні Віктара Чарнышоў» і іншых. Увага да праблемных фільмаў пачынае ўзрастаць. У гэтым, на маю думку, заключаецца адна з асаблівасцей сучаснага кінапрацэсу. Для яго характэрна,

га стану мастацкага кінематографа практыкамі і тэарэтыкамі.

Сустрэкаюцца яшчэ такія фільмы, дзе іх стваральнікі не раскрываюць, а ілюструюць падзеі, адыходзяць ад пастаноўкі вострых праблем. Іх работы губляюць сваю сацыяльную вострыню, надзеюнасць. Робіцца такім чынам недаравальны пралік, таму я так прыхільна стаўлюся да карціны «Час яе сыноў». Гэта вяртае мастацкае слова аб жыцці і дзейнасці братоў Гуляевых. Кінарасказ пра сучасніка створаны тут на адзіным дыханні. Нам, кінакрытыкам, застаецца пажадаць, каб усё больш і больш з'я-

ДЗЕ ТОЙ ГЕРОЙ, ЯКОГА ЧАКАЕ ГЛЯДАЧ?

ВОБРАЗ сучасніка... Гэта той герой мастацтва, якога чакае і глядач важнейшага з мастацтваў — экраннага. Асабліва ў наш час, калі фарміруецца аблічча чалавека будучыні, чалавека камуністычнага грамадства. Многія праблемы раскрыцця гэтага вобраза вызначае эпоха навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. Мастацтва сацыялістычнага рэалізму назапасіла вялікі вопыт у паказе героя нашых дзён на ўсіх этапах гісторыі савецкай дзяржавы.

Ёсць свае дасягненні ў гэтым напрамку і ў беларускім мастацкім кінематографе.

Рыхтуючыся да XXV з'езда КПСС, работнікі мастацтва абмяркоўваюць надзённыя пытанні, у тым ліку і тае, як «Тэма сучаснасці ў беларускім кінематографе». Нядаўна адбылося яго абмеркаванне за «круглым сталом», якое наладзілі рэдакцыя штодзённіка «Літаратура і мастацтва» сумесна з Дзяржкіно БССР і прадстаўнікамі творчых саюзаў — кінематаграфістаў, пісьменнікаў, журналістаў.

Першым выступіў галоўны рэдактар Дзяржкіно БССР Уладзімір Халін. Яго слова як бы вызначыла кірунак і аб'екты дыскусіі, бо ён даў агляд зробленага студыяй «Беларусьфільм» за апошнія гады.

Уладзімір ХАЛІН. Нядаўна мы правалі закрыты конкурс на лепшы сцэнарый мастацкага фільма. Жюры пазнаёмілася з амаль паўсотнямі літаратурных твораў, сярод якіх, на жаль, немагчыма было вылучыць што-небудзь значнае, вартае высокай ацэнкі. Між тым удзельнікамі конкурсу былі прафесіянальныя літаратары.

Больш таго, стварылася тае ўражанне, што некаторыя аўтары дасылалі на конкурс пераробленыя ў сцэнарый аповесці або п'есы, не прынятыя часопісамі да друку і да пастаноўкі тэатрамі.

Чаму гэта адбылося? Чаму літаратура і дагэтуль так рэдка дае кінематографу добра якасны матэрыял для экраннага паказу нашага сучасніка? Давайце падумаем разам.

З гатовых і вядомых грамадскасці фільмаў, прысвечаных нашаму сучасніку, рабочаму класу, калгаснаму сялянству, інтэлігенцыі, хацелася б назваць такія стужкі, як «Вуліца без канца» рэжысёра І. Дабралюбава і «Час яе сыноў» В. Турава. Добрай удачай лічу работы беларускіх кінематаграфістаў «Братушка», «Маленькі сержант» і «Воўчя зграя», яны расказваюць пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны.

З фільмаў пра сучаснікаў назаву карціну «Сын старшыні» па сцэнарыю М. Матукоўскага ў пастаноўцы рэжысёра В. Нікіфарова. Гэта адна з нямногіх работ беларускіх кінематаграфістаў апошняга часу, прысвечаная працаўнікам вёскі. Трэба адзначыць, што дагэтуль такая тэма вырашалася часцей за ўсё павярхоўна, а значыць па-шчырасці — не сур'ёзна...

З Ул. Халіна трэба пагадзіцца, але чым ў гэтым віна? Студыя «Беларусьфільм», вядома, яна чамусьці спарадычна займаецца стварэннем карцін, аса-

чоў з партыйнымі кіраўнікамі, камандзірамі нагаснага вытворчасці.

Толькі праз сем гадоў пасля «Крыніц» на экране з'явілася «Мялрошанае каханне» (сцэнарысты Г. Бекарэвіч, Ф. Конеў, рэжысёр-пастаноўчык І. Шульман). Як было сказана ў анатацыі да фільма — «гэта фільм аб жыцці сучаснага Палесся, аб моладзі, каханні». На жаль, у ім было шмат «вады», разліваў, прасторы, але не хапала значных вобразаў нашых сучаснікаў, а тым больш праблем...

Уладзімір ХАЛІН. У фільме «Сын старшыні» сутыкаюцца два чалавекі — бацька і сын. Першы ідзе на заслужаны адпачынак, другі займае яго пасаду, прымае эстафету. Па сутнасці, тут сутыкаюцца дзве пазіцыі. Бацька зрабіў усё, што толькі мог, каб у кожнай хаце быў добрабыт. Але сына не задавальняе усё гэта і ён ідзе далей. Бо на першым плане знаходзіцца пытанні маралі, выхавання, эстэтыкі — галоўнае багацце чалавека развіцця сацыялістычнага грамадства.

У галіне дакументальнага кіно глыбінэй думкі, маштабнасцю ідэяна-мастацкага зместу вызначаецца поўнаметражная дакументальная карціна «Мы з Беларусі» (аўтар сцэнарыя і рэжысёр Ю. Лысятаў). Яна знаёміць нас з памятнымі мясяцамі рэспублікі, прадпрыемствамі, новабудульнымі, перадавікамі вытворчасці. Адным словам, гэта як бы сацыяльны партрэт нашага краю, адлюстраванне буйных здзяйсненняў, што адбыліся за гады дзевятай пяцігодкі.

Хоць У. Халін і не рабіў справаздачы, удзельнікі сустрэчы зразумелі, што ёсць у супрацоўніку Дзяржкіно БССР адчуванне добра зробленай работы на студыі «Беларусьфільм», ёсць і трыюмфны настрой. Вядома, год 30-й гадавіны Перамогі не мог не даць падстаў гаварыць аб фільмах пра вайну. Але на парадку дня было пазначана — сучаснік. І далейшая размова скіравалася ў гэтым напрамку. Налавем нашых дзён, нашчадак вялікіх рэвалюцый-

літэра, у чалавечыя пацукі.

Прыгадаем некаторыя стужкі. Напрыклад, «Цешчу». На маю думку, гэта пераказ на экране гісторыі «мясцовага значэння», без уключэння ў яе асоб са змястоўнымі характарамі. Мастацкая карціна «Час яе сыноў», пастаўленая В. Туравым, у значнай ступені аднаўраджае запатрабаваным сучаснасці. Глядач знаёміцца з вобразам чалавека, які абнаўляе аблічча краіны, стварае яе матэрыяльнае багацце, з'яўляецца дастойным прадстаўніком цяперашняга рабочага класа. Ды і тут хутэй ёсць набліжэнне да сапраўднага мастацкага асэнсавання сучасніка. Чакалася ад фільма большага...

Дзюхсерыйная стужка «Час яе сыноў» сапраўды адлюстроўвае подых сучаснасці. Знятая на матэрыяле жыцця і дзейнасці калектыўна беларускіх прапрапрыемстваў, яна знаёміць глядачоў з лепшымі людзьмі, дае партрэт сённяшняга пакалення. Шкада толькі, што артыст Ю. Гарабец, які выноўвае ролю Паўла Гуляева, у многім паўтараецца, яго манера амаль нічым не адрозніваецца ад таго, што было зроблена ім раней, скажам, у фільмах «Бацька» і «Вуліца без канца»...

Анатоль КРАСІНСКІ, загадчык сектара тэатра і кіно Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

На маю думку, надзеяная праблема, якая пакуль яшчэ слаба даследавана крытыкай, гэта праблема «Сучасны фільм і глядач». Пытанне прыцягнення да кіно шырокай грамадскасці — адно з галоўных. Мы даволі часта гаворым, што наша кінамастацтва ўзнікла як непасрэдна звернутае да народа. Таму яго выхаваўчай функцыі заўсёды надавалася і надаецца вялікае значэнне. Але такую функцыю добра выконвае сапраўды высокае, праўдзівае і глыбокае мастацтва.

па-першае, — паступовае перамяшчэнне ўвагі да дзелавай асобы, да моцнага характара, па-другое, — аголенасць канфліктнай сітуацыі, па-трэцяе, — адкрытая публіцыстычнасць. Пошукі кінематаграфістаў пойдуць і будучы развівацца, відаць, у гэтым напрамку. Пакуль, на вялікі жаль, фільмаў з актыўнай аўтарскай пазіцыяй мала. І гэта ў перыяд такога інтэнсіўнага развіцця тэлебачання.

Сёння, мабыць, не праходзіць ні адна дыскусія ў кіно, літаратуры, наогул у мастацтве, дзе б ні гаварылася пра Чашкова з вядомай п'есы І. Дварэцкага «Чалавек з боку». Адно сцвярджаюць, што гэта зусім новы ў мастацтве тып. Другія — што гэта паўтарэнне старога... Між тым, напярэднікі ў Чашкова ёсць. Напрыклад, галоўны персанаж фільма «Вітва ў дарозе». Існуе грамадская патрэба ў такім героі. Ён неабходны ў нашым кіно.

Дзелавы чалавек у мастацтве... Паказ яго звязаны з вырашэннем важных маральных праблем, а не толькі службова-вытворчых. План, вытворчасць дзеля чалавека, а не дзеля вытворчасці! — такі пафас мастацтва, але ж і план рэгулірае жыццё і адносіны паміж людзьмі.

Значная роля ў адлюстраванні сучаснасці належыць дакументальнаму кіно. Я асабіста лічу, што ў сувязі з бурным працэсам развіцця тэлебачання аўтарам дакументальных стужак трэба адмаўляцца ад летанісных функцый і больш надаваць увагі даследаванню нашай рэчаіснасці, глыбей раскрываць працэсы камуністычнага будаўніцтва. Варта адзначыць, што беларускім дакументальным кіно назапашаны вялікі вопыт, які можа быць карысны пры асэнсаванні сучасна-

лялася фільмаў такога ўзроўню.

Вольга НЯЧАЙ, кандыдат мастацтвазнаўства.

Я цалкам пагаджаюся з асноўнымі тэарэтычнымі высновамі маіх калег — Бондаравай і Красінскага. Але яны пакуль што не гаварылі пра цікавыя працэсы, што адбываюцца цяпер на тэлебачанні. Яго дасягненні (і пралікі таксама) заслугоўваюць увагі даследчыкаў. Калі гаварыць пра спецыфіку тэлевізійных стужак, то трэба падкрэсліць іх блізкасць да тэатральных пастацовак, а таксама радыёспектакляў. І самая галоўная іх асаблівасць — паказ часу, рэальных падзей, таго, што робіцца літаральна на нашых вачах. Да гэтага трэба дадаць такую акалічнасць, як разнастайнасць жанраў. Яны надзвычай рухавыя, адкрываюць шырокія магчымасці ўвасаблення на блакітным экране цікавых з'яў мінулага і сучаснага. Лепшы таму доказ — шматсерыйная стужка-знапеня «Руны страляюць...», аўтары якой выкарысталі вялікае багацце выўленчых сродкаў. І яшчэ адна адметная рыса карціны — дакументальнасць, ушлыў на яе пэўных фактаў з гісторыі нашай рэспублікі.

Многія беларускія тэлевізійныя фільмы — мастацкія і дакументальныя — пацвярджаюць добрыя намеры кінематаграфістаў. Іх плённыя пошукі, высокае майстэрства. Ці не пра гэта гавораць карціны «Уся каралеўская раць», «Вашынгтонскі карэспандэнт», «Тыя, што ідуць за гарызонт», «Заўтра будзе позна», «Корцік»... Што характэрна для лепшых з такіх твораў? Спалучэнне дакументалізму з мастацкім прыёмам раскрыцця рэчаіснасці...

Уладзімір СТРАЛЬЦОУ, рэжысёр творага аб'яднання «Летаніс».

Для раскрыцця рэчаіснас-

ці мастаку мала быць тэарэтычна падрыхтаваным і таленавітым. Яму патрэбна яшчэ творчая смеласць. Між тым, на многіх фільмах нашай студыі ляжыць адбітак рэжысёрскай палахлівасці: вось, здаецца, фільм зараз разгорне праблему сучаснасці па ўсіх дыялектычных супярэчнасцях і складанасцях, ды раптам ідуць саладкавыя «фіналы», бо «пад заслоны» ўсе канфлікты штучна здымаюцца з парадку дня. Чаму? лепшыя ж творы (у тым ліку і такія, як «Старшыня» з М. Ульянавым у ролі Трубінава) тым і заваўваюць шырокую аўдыторыю, што паказваюць жыццё такім, якім яно ёсць — з адмоўнымі і станоўчымі бакамі...

Анатоль КРАСІНСКІ. Я лічу, што Уладзімір Міхайлавіч слухна звяртае ўвагу на гэты аспект у адлюстраванні сучаснай тэматыкі. Сапраўды, творчая смеласць — гэта абавязковы элемент творчасці наогул. Калі рэжысёр згаджаецца здымаць «абцяжаны» сцэнарый, або згладжвае вуглы, то ён гэтым самым распытвае ў сваёй гаўдынасці паказанне на экране прыблізна праўдзівых жыццё. А для кожнага мастака, у тым ліку і для кінематографіста, галоўным крытэрыем творчасці павіны быць дыялектычна народнасць, партыйнасць, «аператыўны» адказ на запатрабаванні часу.

Уладзімір СТРАЛЬЦОУ. Здаецца гэта і ў дакументальным жанры. Парадокс, але ж бывае, што і ў рэпартаж трапіць нешта такое, што не зусім і нават ніяк не адпавядае сапраўднасці...

Вацлаў СМАЛЬ, кандыдат мастацтвазнаўства.

Далучаюся да таго, што сказаў Уладзімір Міхайлавіч. Смеласць мастака — гэта яго пазіцыя. Хаваць свой намер ад гледача — значыць, хаваць ад яго шчырасць, сказаць яму зусім іншае, што хацелася б сказаць. Усе мы памятаем карціну «Твой сучаснік». Памятаем, які яна мела поспех у гледача. Адна з прычын — смелая пазіцыя аўтараў, у прыватнасці, сцэнарыста Я. Габрыловіча і рэжысёра Ю. Райзмана. Гэтым вызначаецца і пазіцыя стваральнікаў стужкі «Вуліца без канца».

У нашай краіне ствараецца штогод каля 130 фільмаў. З іх 5—6 прыпадае на долю нашай студыі. Аналізуючы іх, пераноміваецца, што не зроблена нічога значнага. Праўда, некаторыя рэжысёры на працягу многіх гадоў вядуць цікавыя пошукі. Тут можна спаслацца на творчасць Ігара Дабралюбава. Яго першая работа «Іду шукаць» па сутнасці з'явілася своеасаблівай пралюдыяй фільма «Утаймаванне агню», створанага значна пазней. Або ўзяць тую ж «Вуліцу без канца». Яна сведчыць аб тым, што кінематографіст увесць час імкнецца адлюстраванне на экране самых наважных праблем сучаснасці.

Вацлаў СМАЛЬ. У нашай сённяшняй размове называўся фільм «Прэмія». Між іншым, глядзяч на яго не пайшоў...

Ефрасіння БОНДАРАВА. Адкуль такія звесткі?

Вацлаў СМАЛЬ. Ад кінапракату. Мяне здзіўляе і другое: чаму за гэтым сталом увесь час ідзе гаворка галоўным чынам пра фільмы іншых студыяў. Выходзіць, проста такі і няма матэрыялу для дыскусіі менавіта пра беларускае кіно?..

Многія пралікі ў дзейнасці «Беларусьфільма» тлумачацца яшчэ і тым, што яна не выкарыстоўвае прафесіянальных кадры. Я маю на ўвазе выпускнікоў інстытута кінематографіі.

В. Смаль мае рацыю. Сапраўды, многія выхаванцы гэтага інстытута не па сваёй віне стаюць у баку ад кінавытворчасці, у той час, як гэтым пытаннем часта займаюцца прафесіяналы. Асабліва цяжка даводзіцца сцэнарыстам і анцэбрам... Колькі іх, таленавітых, здольных працаваць у рэспубліканскіх і абласных тэатрах, у калектывах мастацкай самадзейнасці! Рэжысёры чамусьці не заўважваюць іх.

Уладзімір СТРАЛЬЦОУ. Мне здаецца, што кінакрытыкі хацелі сказаць сёння пра ўсё. А канкрэтнай размовы не атрымліваецца. Праблему шмат. Асноўная з іх — адлюстраванне сучаснасці. Тут называлі карціну В. Турава «Час не быноў». І, на жаль, больш няма чаго пакуль назваць. Што датычыць гэтай стужкі, то яна сапраўды з'яўляецца творам высокага мастацкага ўзроўню, закрапае вострыя пытанні нашага жыцця. Былі і іншыя творы, прысвечаныя сённяшніму дню, актыўным людзям будоўлі, вытворчасці, сельскай гаспадаркі. Таму нельга сцярдэцца, быццам няма матэрыялу для дыскусіі. Есць! Ды ён такой якасці, што істотных тэарэтычных высноў на ім не зробіш. Асобныя ўдачы, асобныя няўдачы... Нам яшчэ трэба зрабіць так, каб кожны кінематографіст лічыў за гонар абавязак працаваць над сучаснай тэматыкай. А для гэтага яму трэба ведаць асаблівасці часу, адчуваць керамены ў духоўным абліччы сучасніка, вывучаць эканоміку і арганізацыю працы. Бо без актыўнага ўмяшальніцтва ў жыццё любы фільм застаецца толькі ілюстрацыяй да пэўных тэзісаў. Правільнай, слушнай, зразумелай для ўсіх, ды — ілюстрацыяй, а гэта — не мастацтва!

Ефрасіння БОНДАРАВА. Зразумела, мастак толькі тады дасягае поспеху, калі з'яўляецца сам дасведчаным сучаснікам і ўдзельнікам падзей сённяшняга дня.

Вацлаў СМАЛЬ. Дарэчы, у некаторых сцэнарыйх, па якіх былі на «Беларусьфільме» зроблены часткова ўдалыя стужкі, прысутнічала і смелая думка, і веданне спра-

вы, і размах. Ды мы са сваёй правінцыяльнай звычкай, бывае, самі ж адмаўляемся ад смелага паглыблення ў жыццё. Калі глядзіш чарнавы матэрыял будучага фільма, а потым — гатовы фільм, кідаецца ў вочы розніца: матэрыял абяцаў значна цікавейшы твор, чым атрымаўся ў канчатковым выглядзе. Гэта можна сказаць і адносна таго, што рабілі на сучасную тэму такія рэжысёры, як І. Дабралюбаў і В. Тураў. Ці ведаюць яны самі пра свае кампрамісы? Ведаюць, канечне. Дык жа давайце вучыцца на праліках былых сваіх творчых шуканняў!

Прамоўца мае рацыю. Сапраўды, нельга вінаваціць ва ўсім сцэнарыстаў, хаця яны і працуюць пакуль што не так, як таго вымагаюць адказныя задачы па стварэнню высокамастацкіх твораў экраннага мастацтва. Але параўнанне матэрыялаў да фільма з самім фільмам можаць рабіць толькі нямногія. Тым больш не мае магчымасці правярць думку крытыка, які робіць такое параўнанне, шырокае грамадскасць. Таму самы лепшы варыянт такі: каб сцэнарысты пісалі таяныя творы для экрану, якія б друкаваліся ў часопісах і выдаваліся кніжкамі нароўні з п'есамі. Тады кожны глядзяч будзе мець права гаварыць кінематографу: табе далі добры драматургічны матэрыял, а ты зрабіў павярхоўны твор (або, наадварот, радавацца, што з пасрэднага сцэнарыя рэжысура стварыла хваляючы фільм).

Слушнай была і спасылка на тое, што амаль усе сур'ёзныя тэарэтычныя высновы прамоўцаў даводзіліся рабіць на падставе або фільмаў пра мінулае, пра вайну, або на падставе стужак, знятых пераважна на студыях Украіны, а не на «Беларусьфільме». Выходзіць, размова за «круглым сталом» і сапраўды была своеасабовай, наважнай. Так, прынамсі, заўважыў, падводзячы вынікі, першы санратар праўлення Саюза кінематографістаў БССР І. Дабралюбаў.

Ігар ДАБРАЛЮБАУ. У гэтым Доме кіно, здаецца, ўпершыню наладжваецца такая сустрэча. На жаль, на гутарку сабралася мала прадстаўнікоў нашых сумежных мастацтваў — пісьмннікаў і журналістаў. Але і наяўнымі сіламі мы здолелі паставіць у цэнтры размовы актуальныя праблемы. Яны заслугоўваюць, вядома, больш сістэматычнага вывучэння, абмеркавання, аналізу. Сказанае сёння дае ўсім прысутным матэрыял для аддумання. Уражаны ад «круглага стала» не пройдучь марна для яго ўдзельнікаў. Трэба спадзявацца, што такая форма калектывага разгляду надзённых праблем стане традыцыйнай. І добра, што пачатком гэтаму паслужыла размова пра вобраз сучасніка, якога так чанае на экране шматлікімі глядзяч. Будзем спадзявацца, што працоўныя здзяйсненні дзесяціці пацірнікі знойдуць у беларускім кіно глыбокае даследаванне і асэнсаванне тэмы сучаснасці.

(Выступленні ўдзельнікаў «круглага стала» пададзены ў скарачонай пераклазе).

— Тое, што ўсесаюзны конкурс праходзіць у Мінску, — для нас вялікі гонар, — гаворыць дырэктар спецыяльнага, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі І. С. Абрамсіс. — Мы рыхтаваліся да яго вельмі старанна.

У журы, якое ўзначальвае рэктар Маскоўскага інстытута імя Гнесіных В. Н. Мінін, уваходзяць Ірына Масленнікова, Лізавета Чаўдэр, Артур Эйзен і іншыя майстры саветскай опернай сцэны.

БЕЛТА.

Анатоль ДЗЯЛЕНДЗІК:

«ПОШУК НОВАГА-ЛЁС ДРАМАТУРГА»

Бываюць у жыцці літаратара гады, з якімі ён расстаецца без шкадавання. Здаецца, такім для мяне застаецца мінулы год.

Былі, вядома, і радасці. Скажам, на магілёўскай абласной сцэне добра прымаецца гледачом спектакль па маёй п'есе «Апошнія суніцы ў жніўні». Разам з тэатрам мы шукалі сцэнічную форму для ўвасаблення героікі партызанскага змагання. Я не ўпершыню паспрабаваў даць мастацкае асэнсаванне тэме баявой садружнасці паміж саветскімі і славацкімі патрыётамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Разам з рэжысёрам У. Караткевічам мы радаваліся, што спектакль быў добра сустрэты і на Браншчыне, таксама ў былым партызанскім краі...

Да прыемных успамінаў адношу і час сумеснай працы з тым жа рэжысёрам над камедычным відовішчам «Аперацыя «Мінагажэнца»».

Цікава, што наогул цяпер некаторыя нашы п'есы, узяўшы старт не на сталічнай сцэне, потым прыцягваюць увагу іншых калектываў. Так маю «Аперацыю...» ставяць цяпер у Маскве, Бранску, Брэсце...

Асабіста я перажыў нешчаслівы выпадак — трапіў у аўтамабільную аварыю (не па сваёй віне, дарэчы). Працаваць стала цяжка. Праўда, адзін з маіх калег заўважыў, што чалавек, які застаўся жывым пасля такой катастрофы, павінен пісаць геніяльныя творы. Самападанам я ніколі не займаўся. Мне б і добрыя пісаць было радасна!

Цяпер я заканчваю літаратурны сцэнарый другога сумеснага саветска-чэхаславацкага фільма пра Героя Саветскага Саюза Яна Налепку. Бярэцца перыяд ад яго пераходу ў партызанскі атрад да гібелі адважнага патрыёта. Над сцэнарыем працую разам са славацкім пісьмннікам Мілашам Крно.

На маім сталі — паперы з тэкстам новай камедыі-памфлета «Год тыгра». Збіраюся прапанаваць тэатрам палітычную сатыру на падзеі, што адбываюцца ў адной з замежных краін. Хоць я і раней пісаў камедыі, да сатыры далучаюся ўпершыню. Што атрымаецца? Чакаю адказу ад тэатраў, а потым — і ад гледачоў, магчыма.

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«КАБ ЗВОНКА ГУЧАЛІ СТРУНЫ»

На старонках штотыднёвіка ў № 44 за мінулы год быў надрукаваны артыкул «Каб звонка гучалі струны», у якім узнімаўся пытанні падрыхтоўкі навучэнцаў у музычных школах рэспублікі.

З гэтай нагоды міністрам культуры БССР Ю. М. Міхневічам падпісаны загад № 299 «Аб удасканаленні забеспячэння музычных навучальных устаноў музычнымі інструментамі, нотнай і метадычнай літаратурай», у якім, у прыватнасці, прапануецца «ўпраўленню культуры абласнага камітэта і Мінскага гарвыканкома штогод падаваць Галоўнаму ўпраўленню рамонтна-вытворчых прадрэіемстваў і забеспячэння Міністэрства культуры БССР ва ўстаноўленыя планіруючымі органамі тэрміны абгрунтаваныя заяўкі на матэрыялы і абсталяванне. Звярнуць асаблівую ўвагу на патрэбу музычных навучальных устаноў у струнах, музычных інструментах і запчастках частнак».

Метадычнаму кабінету міністэрства да 1 верасня 1976 г. падрыхтаваць і разаслаць «Фоннарастаматы» па беларускай музыцы» для дзіцячых музычных школ рэспублікі; штогод, да 1 верасня, сумесна з дырэктарамі музычных навучальных устаноў, упраўленнямі культуры абласнага камітэта і Мінскага гарвыканкома сіламі заяўкі на музычны і нотны літаратуру, якая выпускаецца выдавецтвам «Беларусь»: да 1 сакавіка г. г. поўнасцю забяспечыць дзіцячыя музычныя школы вучэбнымі планами і праграмамі.

Рэктару Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага прапанавана ўключыць у план навуковай работы выкладчыкаў кансерваторыі на 1976 г. працу над другой рэдакцыяй падручніка па беларускай музычнай літаратуры для дзіцячых музычных школ». Адгукнуўся на артыкул «Каб звонка гучалі струны» і старшыня выканкома Наваполацкага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных В. В. Бічанін. У артыкуле адзначалася, што Наваполацкая музычная школа зна-

ходзіцца ў цесным, непраста-аваным памяшканні. У сваім адназеме рэдакцыі тав. Бічанін паведаміла аб тым, што «ўжо ёсць практычная дакументацыя на будаўніцтва дзіцячай музычнай школы, вызначана месца, дзе будзе ўзводзіцца школа, і прымаюцца захады, каб было адкрыта фінансаванне ў 1976 годзе».

А пакуль што ў памяшканні музычнай школы зроблены рамонт, дадаткова выдзелена шэсць пакояў пад класы. У першым паўгоддзі 1976 г. школа атрымае яшчэ сем вучэбных пакояў.

У артыкуле ішла гаворка і пра тое, што Косаўская музычная школа месціцца ў аварыйным будынку. Старшыня выканкома Івацэвіцкага раённага Савета дэпутатаў працоўных Н. І. Сяргееў піша ў рэдакцыю, што «ў будынку Косаўскай дзіцячай музычнай школы ў 1975-76 навучальных годзе зроблены былі гучы рамонт. Зараз распрацоўваецца праектна-кашттарыскай дакументацыя для рэканструкцыі Косаўскага гарадскога Дома культуры, дзе і прадулле джваецца размясціць дзіцячую музычную школу».

Дырэктар выдавецтва «Беларусь» М. А. Антоенка паведаміла, што рэдакцыя музычнай літаратуры штогод плануе выданні беларускіх кампазітараў, якія могуць быць скарыстаны ў музычных вучэбных устаноў вах. Летась, у прыватнасці, выйшла ў свет пяць такіх выданяў.

У 1976 годзе будучы выдзельны «Беларусія ўзоры» — зборнік п'ес для аркестра народных інструментаў Я. Гладкова, «Штоліныя гадзі» (пілінерскія п'есні і хоры) Н. Жуваўленка, «Жалейка» (зборнік п'ес для драўляных духавых інструментаў) Г. Вагнера, «П'есы для баяна (сладальнік Г. Мандрус), «Юны вялянчэліст» (сладальнік М. Шарбакоў), «Рэпертуар п'яніста» (сладальнік М. Бергер) і інш.

Разам з тым, у адназе пад'ірэспіваецца, што выданнем літаратуры па праграмах музычных навучальных устаноў выдавецтва не займаецца.

УСЕСАЮЗНЫ КОНКУРС САЛІСТАК

Сцэна Акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР на чатыры дні ператворана ў арэну незвычайнага спаборніцтва. Выканаўцы галоўнай партыі оперы Дж. Пучыні «Чыо-Чыосані» аспрэчваюць права

ўдзельнічаць у міжнародным конкурсе «Мадам Батэрфляй», які штогод праводзіцца ў Токіо. Гэта — Рахіма Жубатурава з Алма-Аты, Кайыргуль Сартбаева з Фрунзе, Фізела Цыпола з Кіева і салістка Маскоўскага музычнага тэатра імя Станіслаўскага і Неміровіча-Данчанкі Лідзія Захарэнка. Іх партнёрамі выступаюць лаўрэат міжнароднага конкурсу імя Чайкоўскага А. Дэдзік, заслужаныя артысты БССР Р. Асіпенка, А. Саўчанка, В. Бруй.

«...Забяспечыць далейшае павышэнне ролі САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ КУЛЬТУРЫ І МАСТАЦТВА ў ідэйна-палітычным, маральным і эстэтычным выхаванні савецкіх людзей, фарміраванні іх духоўных запатрабаванняў».

(З праекта ЦК КПСС да XXV з'езда партыі «Асноўныя напямкі развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады»).

А ДНОЙ з важнейшых задач камуністычнага будаўніцтва XXIV з'езд КПСС вызначыў задачу фарміравання асобы новага чалавека. Важная роля ў фарміраванні высокакультурнай мастацка развітай і адукаванай асобы належыць музычнаму мастацтву. «Савецкае мастацтва і літаратура, — сказала ў Праграме КПСС, — працягваюць аптымізмам і жыццесцівардлівасцю камуністычнымі ідэямі, адзіраючы вялікую ідэюна-выхаваўчую ролю, развіваючы ў савецкім чалавеку якасці будаўніка новага свету. Яны заклікаюць служыць крывінай радасці і натхнення для мільёнаў людзей, выказваюць іх волю, пачуцці і думкі, служыць сродак ідэйнага ўзбагачэння і маральнага выхавання».

Беларускае музычнае мастацтва, якое напаяняецца сокамі народнай музыкі, дасягнула значных поспехаў у сваім развіцці.

У розных жанрах музычнага мастацтва ў апошні час створана няшмала высокамастацкіх твораў, адзначаных яркай формай, цікавымі пошукамі і рашэннямі. Высокую ацэнку і шырокае прызнанне атрымалі таленавітыя работы ў галіне сімфанічнай музыкі, балета, араторыі і эстраднай музыкі. Яўгена Глебава, сімфанічнай музыкі Льва Абеліцава, вакальна-сімфанічнай і камерна-інструментальнай музыкі — Анатоля Багатырова, музычнай камедыі і песні — Юрыя Семянякі. Усе часцей і часцей гучаць у канцэртных залах саюза, на тэлебачанні і радыё песні Ігара Лучанка, Уладзіміра Алоўнікава, песні, араторыі і інструментальныя творы Дзмітрыя Смольскага. Паспяхова працуюць у розных жанрах музычнага мастацтва кампазітары Георгій Вагнер, Дзмітрый Камінскі, Кім Цесэкоў, Пётр Падкавыраў, Іван Кузняцоў, Эліз Тыманд, Сяргей Карцэ, Андрэй Мазівані, Рыгор Сурус, Людміла Шлег.

Мы можам ганарыцца тым, што беларуская савецкая прафесіянальная музыка, песня звязаныя з вялікімі традыцыямі музычнай класікі, і ў першую чаргу з рускай музычнай культурай, набыла вышэйшага слухача і прыхільніка не толькі ў сваёй рэспубліцы, але і далёка за яе межамі. У мінулым годзе, напрыклад, лепшыя творы беларускіх кампазітараў гучалі ў многіх гарадах і вёсках Літвы і Украіны, дзе праходзілі Дні літаратуры і мастацтва Беларусі.

8 чэрвеня 1975 года ў Маскве адбыўся першы аўтарскі канцэрт беларускага кампазітара Ігара Лучанка. У Новасібірску настаялі балет Я. Глебава «Выбранніца», у Чыліянку — балет «Альпійская базала»; у Львове — балет «Ціль Улешнігеля», сюіта з гэтага балета прагучала на V з'ездзе кампазітараў СССР, сімфонія для камернага аркестра Г. Вагнера выконвалася ў ГДР.

Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР Дзяржаўны народны аркестр рэспублікі імя І. Жыновіча, Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла Беларусі, Дзяржаўны народны хор БССР, вакальна-інструментальны ансамбль «Песняры», робячы свае гастрольныя паездкі, прапагандаюць беларускую музычную культуру сярод мільёнаў савецкіх і замежных аматараў гэтага мастацтва.

Канцэртнымі арганізацыямі Беларусі толькі ў 1975 годзе дадзена больш чым 14,5 тысячы канцэртаў, на якіх пачувала ашы 4 мільёнаў слухачоў.

Велізарную аўдыторыю, якая пачувае мільёны тэлегледачоў і рэальна слухачоў, маюць Беларус-

кае тэлебачанне і радыё. Іх уклад у прапаганду беларускай музыкі няжка пераацэньваць. Вось ужо на працягу пяці гадоў у эфіры гучаць перадачы дыкаў «Старонкі з гісторыі беларускай музыкі» і «Вечары камернай музыкі». Гэтыя перадачы знаёмяць савецкіх людзей з гісторыяй нашай музычнай культуры, а таксама з творчасцю беларускіх кампазітараў і выканаўцаў. Самая ж вялікая частка твораў беларускай музыкі прапагандаецца з дапамогай радыёканцэртаў, якія гучаць штодзённа па трох праграмах Беларускага радыё на працягу пяці гадзін. Тэлебачанне транслюе аўтарскія канцэрты беларускіх кампазітараў і цыклы сімфанічных прэм'ер, знаёмяць тэлегледачоў з новымі праграмамі прафесіянальных музычных калектываў.

Адной з важнейшых форм прапаганды беларускай музыкі з'яўляюцца творчыя сустрэчы кампазітараў і выканаўцаў з працоўнымі рэспублікі. Толькі ў 1975 годзе адбылося 250 такіх сустрэч.

У галіне прапаганды музычнага мастацтва нельга не адзначыць узаемаабмен калектывамі, які пастаянна пашыраецца, выканаўцамі саюзных рэспублік, сацыялістычных краін, што актыўна садзейнічае далейшаму развіццю, узаемаўзбагачэнню нацыянальных культур, фарміраванню адзінай інтэрнацыянальнай культуры. Сталі добрай традыцыяй штогодні ў нас святы — «Беларуская музычная восень». Тудысяць музыкі для дзяцей і юнацтва, цыклы прэм'ер і аўтарскіх канцэртаў, Дні музыкі, літаратуры і мастацтва братніх рэспублік.

Штогод мастацкія калектывы і выканаўцы рэспублікі на рэспубліканскаму і Усесаюзнаму гастрольна-канцэртнаму плану выступаюць з гораўчымі справаздачамі перад працоўнымі ўсіх саюзных рэспублік. Звыш 1.400 беларускіх артыстаў у алошніі гады паспяхова прадэстаўлялі савецкае мастацтва больш чым у 40 замежных краінах.

Аб узрослым узроўні беларускага музычнага мастацтва сведчаць вынікі ўдзелу ў апошнія гады выканаўцаў рэспублікі ў міжнародных і ўсесаюзных конкурсах. Скрыпач А. Крамараў удастоены I-й прэміяй на XX Міжнародным конкурсе скрыпачоў імя Н. Паганіні, І. Алоўнікаў стаў лаўрэатам, а А. Кузьмін — дыпламантам Міжнароднага конкурсу п'яністаў «Пражская ясіна». Лаўрэатамі і дыпламантамі розных конкурсаў сталі С. Сергіенка, А. Палгайскі, М. Здавіч, Л. Шамчук, б званіну лаўрэатаў — такі вынік удзелу беларускіх выканаўцаў на V (1974 г.) Усесаюзным конкурсе артыстаў эстрады. I-й прэміяй ўдастоены актэст балалаек г. Віцебска і вимбалістка Т. Чанцова. Другой прэміяй — В. Кучыніскі і Н. Якімава.

Такім чынам, у нашай рэспубліцы многае зроблена і робіцца ў інтарэсах прапаганды беларускай музыкі, яе алейнага ўн-

А. КАЛАНДЗЭНАК,

начальнік Упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР.

ДА НОВЫХ ВЫШЫНЬ

лыву па розум і сэрцы людзей. Разам з тым, у нас ёсць яшчэ няшмала нявырашаных праблем і недахопаў у гэтай вялікай і хваляючай справе. Узровень развіцця і прапаганды музычнага мастацтва ў рэспубліцы яшчэ не адпавядае ў поўнай меры тым патрабаванням, якія прад'яўляюць сёння да гэтага важнейшага напрамку культурнага будаўніцтва. Гэта перш за ўсё датычыць незавалыняючага стану прапаганды беларускага опернага і харавога мастацтва, пераўзнаменнага, недастаткова ўзроўню канцэртнага абслугоўвання працоўных рэспублікі, асабліва сельскай мясцовасці. Усё яшчэ слабыя кантакты ў вядучых канцэртных калектываў і музычных тэатраў з кампазітарамі. Кампрамісы і інертнасць у справе абнаўлення рэпертуару, слабыя крытэрыі, адсутнасць прыняцыйнай пазіцыі і высокіх крытэрыяў ацэнкі прыводзяць да таго, што тэатры і канцэртныя арганізацыі, творчыя калектывы і салісты адчуваюць востры недахоп у рэпертуары. У тэатры оперы і балета, напрыклад, за апошнія пяць гадоў не пастаўлена і не адноўлена ніводнага беларускага опернага спектакля і сёння яшчэ няма актыўнай работы па стварэнню сучаснага беларускага опернага спектакля. Да гэтага часу адсутнічае дакладна выяўленая сістэма ў канцэртнай дзейнасці Белдзяржфілармоніі па прапагандзе філарманічнага мастацтва. Няма арганізацыйна-творчай накіраванасці і ў рабоце канцэртнай залы. Якісць выканання праграм сімфанічнай, харавоў музыкі нярэдка знаходзіцца на недастаткова высокім узроўні. Аўтарскія канцэрты беларускіх кампазітараў не прадугледжаны ў планах канцэртнага сезона.

Адзін з важнейшых аспектаў прапаганды беларускай музыкі, які выклікае асаблівую заклапочанасць і трывогу — гэта вельмі нізкі ідэйна-мастацкі ўзровень творчай дзейнасці эстрадных калектываў. Белдзяржфілармоніі, якія абслугоўваюць рэстараны і кафе рэспублікі. Тут патрабуюць свайго неадкладнага вырашэння і пытанні арганізацыйна-творчай дзейнасці ансамбляў. Іх прафесіянальнага ўзроўню, рэпертуарнай палітыкі і пытанні надрыхтоўкі кадраў. Неабходна і зацікаўленая дапамога ім і Саюза кампазітараў БССР. Калі песня беларускіх аўтараў пранікае (як правіла ў апрацоўках, аранжыроўках малапрафесіянальных кіраўнікоў) у праграмы ансамбляў, то інструментальных арыгінальных п'ес няма. Парадаксальна, але факт, што за апошнія гады кампазітараў рэспублікі для інструментальных ансамбляў не напісана ніводнага твора. Нельга забывацца, што гэтыя ансамблі абслугоўваюць мільёны аўдыторыі.

Адсутнасць высокіх крытэрыяў ацэнкі, прыняцыйных пазіцый з боку асобных кіраўнікоў мастацкіх калектываў прыводзяць да імкнення прапагандаваць слабыя творы. Таму ў праграмах нярэдка з'яўляюцца неапрацаваныя, в часам проста негрукотныя творы (Тыманд — кантата, Пыгалеў — I сімфонія). Неабходна прызнаць, што яшчэ няма належнай зацікаўленасці і настоблівасці кіраўніцтва Саюза кампазітараў, канцэртных арганізацый і актыўнай прапагандзе лепшых твораў беларускай музыкі ў жанры балета, сімфоніі, араторыі, камернай музыкі ў буйнейшых музычных цэнтрах нашай краіны (Магке, Ленінградзе).

У тэатры музычнай камедыі не вылучана пастапавацкая гру-

па на пастапавацкую даўно напісанай музыкай «Несцерка». У оперным тэатры няма беражлівых адносін да прапаганды і захавання якасці наяўных у рэпертуары спектакляў беларускіх аўтараў. Так, опера «Адэс» Я. Цікошкага ў 1971 годзе паказана гледачу толькі 2 разы, у 1972—1 раз; у 1973—2, у 1974—2, у 1975—4. Опера «Зорка Венера» Ю. Семянякі ў 1974 годзе была паказана 1 раз, у 1975 годзе—2; балет «Выбранніца» Я. Глебава ў 1975 годзе—1 раз.

Незавалыняюча прапагандаецца беларуская музыка праз грамплацінку. Адсутнасць кантактаў з Міністэрствам гандлю, фірмай «Мелодыя» адмоўна адбіваецца ў гэтай важнай справе. У магазінах няма асартыментнага мінімуму на плацінкі беларускай музыкі. Тыражы, як правіла, ці з кім не ўзгадняюцца. Вялікія тыражы заказваюцца толькі на вакальна-інструментальныя ансамблі і іншыя не лепшыя ўзоры зарубежнай «поб-музыкі», і такім чынам выконваецца план па колькасці.

Значным тормазама ў справе прапаганды беларускай музыкі з'яўляецца адсутнасць у рэспубліцы выдавецтва і Дома гучаюцай, многія гады не выдаюцца клавіры опер і балетаў,

партытуры сімфоній, араторыі. Неабходна таксама адзначыць нізкую якасць запісаў многіх твораў беларускай музыкі, наяўных у фанатэцы Беларускага радыё. Ажыццёўленыя раней запісы амагызаваны і ў многім страцілі мастацкую якасць.

Нельга не адзначыць і тое, што адсутнасць харавога таварыства адмоўна адбілася на развіцці харавоў культуры ў рэспубліцы. Таму не праводзіцца ў нас ні харавыя фестывалі, ні святыя песень.

Аб усім гэтым ішла гаворка днямі на сумесным пасяджэнні калегіі Міністэрства культуры рэспублікі і праўлення Саюза кампазітараў БССР. Вызначана главоўная задача ў галіне развіцця і прапаганды беларускай музыкі — задаць далейшага пашырэння і ўлагоджвання ўсёй сістэмы прапаганды музычнага мастацтва ў рэспубліцы, павышэння творчай актыўнасці кампазітараў, усіх дзеячоў музычнага мастацтва ў справе стварэння новых твораў, спектакляў, канцэртных праграм высокага ідэйна-мастацкага ўзроўню, якія адлюстроўваюць шматграннае жыццё савецкага народа, здольныя задаволіць яго высокія духоўныя запатрабаванні. Выступіўшыя на гэтым пася-

ПІСЬМЕННІКА УСХВАЛЯВАЛА

3. АДКАЗНАСЦЬ ПЕРАД БУДУЧЫНЯЙ

Мы сустрэліся на самым парозе. Я ў кабінет, а ён, начальнік упраўлення сельскай гаспадаркі Любанскага райвыканкома Мікалай Ціханавіч Ярмошын, сабраўся ехаць у калгасы. Добра, што я паспяшаўся прысціць ва ўпраўленне за гадзіну да пачатку рабочага дня, ведаючы, што ў гэтай установе ён можа пачаць а шостаў-сёмай гадзіне раніцы і скончыцца даўка за поўнач.

Выслушаўшы мяне, ён зірнуў на свой гадзіннік, пешта прыкінуў у роздуме і сказаў:

— Ну што ж, пытанне важнае, вернемся.

Па тым, як распранаўся, ведаў паліто і капылюш, як ішоў да стала і садзіўся ў сваё крэ-

дзем упраўляцца, а вась з нябеснай... Ага, вы былі ў Круглені. Ну, тады ведаецца, якое ў нас стала лега. Парымакалі збожжавыя, бульба, цукровыя буракі. А жыта, ячмень, дзе лепшыя, паляглі. Як на тое яшчэ замаразак пракінуўся ў канцы мая. Якраз жыта красавала. Ну, і вядома, пустазерніца. Адным словам, у гэтым годзе не дабралі трэцяй часткі ўраджаю ў параўнанні з мінулым. А працавалі, шчыра скажу, лепш, чым у мінулым. Нават шмат лепш, а вынікі...

Мяне цікавілі вынікі гэтага надзвычай цяжкага для Любаншчыны па метэаралагічных умовах года. Хацелася даведацца, як людзі змагаліся з прыроднай стыхіяй, наколькі ім памагла меліярацыя. Але

Ігнат
ДУБРОЎСКІ

РЫБА

ла, вядзь было, што гэты каранасты, мошны чалавек не прывык траціць дарма ні аднае хвіліны свайго часу.

— Як вядзецца гаспадарка на асушаных землях? — паўтарыў маё пытанне Ярмошын і, перш чым адказаць, сашчапіў пальцы рук, схіліў над сталом русую, акуратна прычесаную галаву. На твар яго, крыху звужаны кнізу, лягла задума. Праз хвіліну ён выпраміўся, упёрся далонямі ў край стала і, сумна гледзячы на мяне, прамавіў:

— Цяжкі быў гэты год. — Памаўчаў крыху, склаў нейкія паперы ў папку, паклаў ручку і алоўкі на чарнільны прыбор і растлумачыў: — Ніяк не можам з прыроднай стыхіяй саўладваць. У мінулым годзе Брэстчыну затопіла, у гэтым годзе заліла пасевы на Арсе і Пінчы. Вада, пакуль што, не даецца нам у рукі. Тая, што на зямлі, яшчэ сям-так. З меліярацый паладжваецца. З вадой у рэках і азёрах, у каналах і кянавах добра-блага, але бу-

набольш цікава было пачуць, у якім стане знаходзіцца асушаная земля, ці змянілася што да лешага ў скарыстанні іх ва умовах іногага напрамку меліярацыі, калі глебы могуць увільгатніцца водамі вадасховішча ў патрэбны для раслін час. Хацелася б даведацца, куды ідзе сельская гаспадарка Любаншчыны, якія яе перспектывы.

Любаншчына — парадны ход Палесся. Тут пачалася масавая меліярацыя зямель, тут паўстагоддзе вядзецца сельская гаспадарка на тарфяных глебах. Любаншчына павінна была стаць узорам скарыстання тарфяных глебаў, своеасаблівым запаведнікам сельскай гаспадаркі на асушаных землях Палесся.

— На жаль, не стала, — перабівае мяне Мікалай Ціханавіч. — Есць і станоўчы вопыт, але і дроў наламалі. Калі і важны наш вопыт, то найбольш у тым, як не трэба рабіць.

У час наведвання калгасаў і

(Заначэнне. Пачатак у № 3).

дженні Р. Шырма, І. Лунанок, І. Кузняцоў, Л. Шлег, В. Сірко, Т. Мельнік, К. Цесакоў, Я. Вошчак, Л. Бароўскі, В. Сярбін і іншыя гаварылі з пазіцыі высокай патрабавальнасці і неабходнасці паўсюдна паляпшаць прапаганду беларускай музыкі ў святле патрабаванняў сённяшняга дня.

Рыхтуючыся да XXV з'езда КПСС, усе мастацкія калектывы нашай рэспублікі прыкладваюць нямала намаганняў, каб узняць на новую, больш высокую ступень сваю работу. Многае трэба ажыццявіць і ў галіне музычнай культуры, першыя прыкметныя крокі ў гэтым напрамку ўжо зроблены. У горадзе беларускіх шахцёраў Салігорску добра прайшлі творчыя сустрэчы з беларускімі кампазітарамі і канцэрт Дзяржаўнага народнага аркестра імя І. Жыновіча. У Палацы культуры аўтамабілебудавнікоў у Жодзіна прагучыць сімфанічны канцэрт з твораў беларускіх кампазітараў, прысвечаных XXV з'езду КПСС. Тут будзе выконвацца кантата А. Багатырова «Леніну слава», вакальна-сімфанічная п'еса «Героям Брэста» Г. Вагнера, арый з опер беларускіх кампазітараў і іншыя вакальна-сімфанічныя творы.

У красавіку гэтага года адбудзецца V з'езд Саюза кампазітараў Беларусі. Упершыню прадугледжваецца ўдзел Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР у фестывалі «Маскоўскія зоркі», які праводзіцца ў першай палове мая ў Маскве. Гэты дзве падзеі несумнінна адыграюць немалаважную ролю ў прапагандзе і далейшай папулярызацыі беларускай музыкі ў рэспубліцы і краіне. Значнымі належаюць культурнага жыцця рэспублікі ў 1976 годзе — пер-

шым годзе дзесятай пяцігодкі — несумнінна стане «V Усесяюзны тыдзень музыкі для дзяцей і юнацтва», які будзе праходзіць пад дэвізам «Над Радзімай нашай сонца ззяе», IV Рэспубліканская дэкада тэатральнага мастацтва «Тэатр і сучаснасць», у якой удзельнічаюць і нашы музычныя тэатры. Усесяюзны фестываль-агляд выканаўцаў і пастаноўчыкаў тэатра оперы і балета — пераможцаў Усесяюзнага агляду работы тэатраў з творчай моладдзю, цыкл прэм'ер і аўтарскіх канцэртаў сімфанічнай музыкі народаў СССР, трэці Усесяюзны фестываль мастацтва «Беларуская музычная восень».

Некалькі слоў аб праблеме кадраў. Зразумела, паспяхова прапагандаваць музыку могуць толькі людзі, якія маюць добрую тэарэтычную падрыхтоўку і багаты практычны вопыт. У вырашэнні гэтай задачы важная роля належыць Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага, музычным вучылішчам.

Аднак трэба прызнаць, што ўзровень падрыхтоўкі прафесійна-нальных кадраў для музычных устаноў яшчэ не ў поўнай меры адпавядае патрабаванням і задачам дня. У гэтых падкамах яшчэ не вырашана праблема падрыхтоўкі музыкантаў, музыкантаў сімфанічных і камерных аркестраў, не створаны ўмовы для падрыхтоўкі высокакваліфікаваных выканаўцаў для самага масавага эстраднага мастацтва.

Наспела неабходнасць у стварэнні новых творчых прафесійна-нальных калектываў — струнна-нага квартэта і другога сімфанічнага аркестра Белдзяржфілармоніі, камерных аркестраў і хораў у абласных цэнтрах рэспублікі, а таксама новых ва-

кальных і інструментальных ансамбляў.

На аб'яднаным пасяджэнні Калегіі Міністэрства культуры і праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, разглядалася вялікая праграма па прапагандзе музыкі і на ім была прынята адпаведная пастанова, якая прадугледжвае актывізацыю дзейнасці ўсёй творчай інтэлігенцыі, што працуе ў галіне музычнай культуры. Само жыццё, інтэрасы інтэнсіўнага выхавання працоўных патрабуюць павысіць прапаганду твораў заснавальнікаў беларускай сімфанічнай музыкі — кампазітараў М. Аладава, Р. Пукста, Я. Цікоцкага, А. Багатырова, працягваюць больш клопатаў пра творчы рост маладых аўтараў.

Заслугу ўвае ўсямернага заахвочвання ў творчасці маладых кампазітараў тэленішыя актыўнага засваення багацейшай спадчыны беларускай песеннай і інструментальнай народнай творчасці. Мне асабліва хочацца адзначыць удалыя пошукі і знаходкі таленавітага маладога кампазітара Людмілы Шлег. П'есні працуюць у гэтым напрамку і кампазітары Андрэй Мдзівані, Рыгор Сурус.

Нам неабходна працягваюць больш высокай патрабаванні да ідэйна-мастацкіх якасцей прымаемых рэпертуарнай камісіяй музычных твораў, дабіваюцца паспяховага выкавання творчых планаў усіх мастацкіх калектываў. Разам гэта ўсё і з'явіцца важкім укладам у вялікую і ганаровую справу выхавання будаўнікоў камуністычнага грамадства, нашым адказам на найвялікшы клопаты Камуністычнай партыі аб сацыялістычным мастацтве — мастацтве вялікай жыццёвай працы.

Выступленні віцебскага ансамбля песні і танца «Маладосць» карыстаюцца вялікім поспехам сярод глядачоў. Самадзейныя артысты выступалі перад рабочымі горада, наведвалі сельскіх працоўнікоў. Іх гастрольныя маршруты пралягаюць туды, дзе любяць задушэўныя мелодыі, агністыя, віхурныя танцы. Вось і цяпер: прайдзе хвіліна — другая і ўся зала ануецца ў свет вабнай прыгажосці і непаўторнасці.

Фота Ул. КРУКА.

У ПІЯНЕРСКИМ ТЭАТРАХ

Сваю новую работу — спектакль па п'есе І. Стаднюка «Горкі хлеб ісціны» паказу глядачам піянерскі тэатр Азерскага раёна.

Пачалі юныя аматары сцэны з мініяцюр і невялікіх урыўкаў з п'ес. Цяпер у іх рэпертуары спектакль «Лясная казка», урыўкі з п'есы «Барабаншчыца» і некаторыя іншыя драматычныя творы.

Тэатр створан два гады на-

БЕЛТА.

саўгасаў раёна, розных раённых арганізацый і устаноў мне ўдалося шмат аб чым даведацца пра развіццё сельскай гаспадаркі раёна. За паўсотні гадоў гаспадарання на асушаных тарфяніках пласт торфу паменшыўся прыкладна на адзін метр. На вялікіх масівах тарфянікі, асабліва мелкія, відавочна знікаюць. У саўгасе імя 10-годдзя БССР, дарэчы, першай гаспадарцы, арганізаванай на тарфяніках, на плошчы больш за тысячу гектараў, дзе таўшчыня тарфянога пласта даходзіла да двух метраў, выворваецца пясок, з'явіліся, як называюць іх вучоныя, пясчаныя лінзы. Пясчаныя прагаліны ўсё гусцейшы і гусцейшы на тарфяніках калгаса імя БВА (былая камуна імя БВА, зя-

як сеець на тарфяніках — вельмі важна.

Гэтыя словы Мікалая Ціханавіча мяне ўзрадавалі. Прыемна было пачуць іх ад кіраўніка сельскай гаспадаркі раёна.

— Скажыце, Мікалай Ціханавіч, — пытаю, — колькі гадоў свінней адкормлівае ваш раён?

— Ярмошын крыху здзіўлена ўставіўся на мяне і як бы нехаця назваў лічбу:

— Каля пяцідзесяці тысяч. А чаму вы гэтым цікавіцеся?

— Спецыялізацыя, — адказаў я і аповядаю яму, як гадоў шэсць назад на Любаншчыну прыежджала група вучоных Акадэміі навук БССР вивучаць стан сельскай гаспадаркі на тарфяных глебах. Вучоным кінулася ў вочы адна недарэч-

пры скарыстанні паловы тарфянікаў пад шматгадовыя травы, можна атрымаць у два разы больш яравічыны, чым дадуць мяса 100 тысяч гадоў свінней».

«Свіння скараспелая. Нам трэба любой...» — і закінуўся той адзін з адказных.

«Трэба...» Катэгорыя вельмі важкая, яна дыктуе змест нашых планаў, але пры неразумным планаванні тарфянікі могуць знікнуць праз некалькі дзесяткаў гадоў. Як тады дасягаць таго, што нам трэба?

— Ведаю гэту гісторыю з адкормам свінней. Праўда, я тут чалавек новы, каля года ў гэтым раёне, але ведаю. Нічога не выйшла, — кажа Ярмошын. — І цяпер спецыялізацыя сельскай гаспадаркі раёна не адпавядае ўмовам рацыянальнага

каў 16 тысяч дробных. Усе гэтыя 16 тысяч гектараў, згодна з пастановай ЦК КПБ і Савета Міністраў, павінны быць засеяны травамі. Але, каб пашырыць пасяўную плошчу шматгадовых траў, трэба адпаведна скараціць плошчу прапашных культур.

— І малому ясна, што інакш не зробіш. Але дабіцца гэтых аменіх не можам. Мы нават спецыяльнае пісьмо напісалі ў вобласць, каб хопіла дзесятыя пяцігодку як-небудзь уладзілі план. Сеем прапашныя на тарфяніках, як і раней, тарфянікі разлагаюцца, як і раней... Заваніў тэлефон. Ярмошын зняў трубку, паслухаў і камуны адказаў:

— Еду. Зараз жа. Ну, затрымаўся, была прычына.

Палажыў трубку і напрасіў прабачэння, што муسیць спяшацца, яго чакаюць. Ён прапанаваў пачальніку планова-фінансавога аддзела Марку Трафімавічу Кашко пазнаёміць мяне з пісьмом у вобласць, і мы развіталіся.

— Што мы просім? Мы нічога незаконнага не просім. Нікай палёгі, ніякай скідкі: Мы просім таго, што ўзаконена, — кажа Марк Трафімавіч, знаёмы мяне з пісьмом. — Просім скараціць цукровыя буракі, паменшыць план продажу дзяржаве бульбы і прывесці пасяўныя плошчы на тарфяніках у адпаведнасць з пастановай ЦК і ўрада. І ўсё.

У пісьме ўсё разлічана. Дзіўнае ўражанне пакідае яго. Раён просіць вышэйстаячыя органы, каб далі магчымыя выканаць урадавую пастанову? Ці не іх, вышэйстаячых устаноў, клопат стварыць умовы і патрабаванні ад ніжэйстаячых арганізацый хутчэйшага выканання іх?

Вяртаючыся ў Мінск, прама з аўтобуса накіроўваюся ў кабінет начальніка абласнога ўпраўлення сельскай гаспадаркі Віктара Фёдаравіча Першына. Вysłухаўшы мяне, ён сказаў:

— У дзесятай пяцігодцы мы не зможам задаволіць просьбу любанцаў зняць пасевы цукровых бурак? А дзе ж іх

сеець? План. Можна, крыху скароцім пасяўныя плошчы, — нялёзна адказаў Першына.

Зноў прагучала тое ж «нам трэба» любой цаной. А дзе ж будучы размяшчэння цукровыя буракі тады, калі знікнуць тарфянікі і застаюцца на іх месцы пустэльныя пяскі, на якіх не будуць расці не толькі буракі і бульба, але нават пераборлівыя да глебы травы? І гэта можа здарыцца хутка, калі паранейшаму будзе весіць гаспадарка на асушаных тарфяніках. Да таго ж, ёсць добрае выйсце: шырокі пасев шматгадовых траў на тарфяніках, развіццё мяса-малочнай жывёлагадоўлі, якая даць арганічнае ўгнаенне, а гэта дазволіць сеець бульбу і цукровыя буракі на мінеральных глебах. Мы павінны пакінуць нашым нашчадкам землі больш высокай ўраджывасці, чым дасталіся яны нам ад нашых продкаў. Гэта — гістарычны абавязак кожнага пакалення.

Глеба — найбольшае багацце чалавека. Тоненькім пластком некалькі дзесяткаў сантыметраў накрывае яна далёка не ўсю сушу зямнога шара. Які жа трэба ашчаджаць і шанаваць нам яе!

Фраза «рыба не п'е вады», якую я пачуў ад Вячаслава Уладзіміравіча Баравіка, урадзіла мяне, але не лёгка зразумець: рыба не п'е вады. А вось як зразумець такую з'яву: чалавек не ашчаджае глебы, выток свайго жыцця.

Ашчаджаць, шанаваць глебу — гэта неадменная ўмова паўсюднага гаспадарання на зямлі, гэта адказнасць перад будучыняй. На жаль, такіх з'яў, пра якія тут ідзе гутарка, наглядаюцца не толькі на Любаншчыне. Што ж да Любаншчыны, дзе пачалася масавая меліярацыя, дык яна не павінна служыць прыкладам таго, як багатыя тарфянікі пераўтвараюцца ў пяскі. Яшчэ не позна зрабіць Любанскі раён узорам, запаведнікам высока-эфектыўнай, навукова арганізаванай сельскагаспадарчай вытворчасці на меліяраваных землях.

НЕ П'Е ВАДЫ НАРЫС

тая Янкам Купалам, як і саўгас імя 10-годдзя БССР, у пазе «Над ракой Арскай», саўгаса Любанскі і другіх гаспадарак. У раёне набіраецца каля 10 тысяч гектараў тарфянікаў, на якіх лапінамі выворваецца пясок.

Прызнаюся Мікалаю Ціханавічу, што, на маю думку, Любанскі раён адстае ў сваім развіцці ад другіх раёнаў. Некалі Любаншчына грэмела, апошнія ж гады заціхла.

— У абсалютным сэнсе сельскай гаспадарка нашага раёна ўсё ж ідзе наперад, рухаецца. Гэты год лічыць не трэба. А ў нараўнанні з другімі раёнамі Любаншчына ў Мінскай вобласці, на жаль, далёка не на першым месцы, — згаджаецца ён — Вінавата, «глыбокая» меліярацыя, — і Ярмошын дробенька стуквае канцом лінейкі на сталі, як бы прыгражаючы накарар прыліжніку «глыбокай» меліярацыі за тую вялікую бяду, якой нарабілі яны на Палессі — Такія страты прынесла гэта «глыбокая», — не пералічыць. Але не толькі гэта. Яшчэ — спецыялізацыя. Што і

насыць. Раён браў абавязанасць адкарміць 100 тысяч гадоў свінней у завяршаным годзе дзесятай пяцігодкі. Вучоныя запярэчылі. На іх думку, такое абавязанасць для Любаншчыны, дзе пераважаюць тарфяныя глебы, неразумнае. Разгарнулася дыскусія паміж вучонымі і раённымі работнікамі. Адзін з тагачасных адказных работнікаў раёна ашчацініўся супраць вучоных і з напракам кінуў:

«Не верыце, што адкарміць?»

«Бярэмся адкарміць 200 тысяч гадоў свінней на вашых землях, — адказаў кіраўнік групы вучоных. — Але ж яны з'ядуць усе вашы тарфянікі. Што значыць адкарміць 100 тысяч гадоў свінней? Трэба сеець бульбу, пашыраць яе плошчы, лезці з ёю на тарфянікі. А бульба — пралашная культура, тарфянікі пад ёй проста гарыць. «Нам трэба мяса», — ўпарта стаяў на сваім той з адказных.

«Мяса — адна з гадоўных праблем сельскагаспадарчай вытворчасці, — гаварылі вучоныя. — Але ж на Любаншчыне,

скарыстання тарфянікаў. На жаль, яшчэ не да ўсіх дайшло, што на тарфяніках не ўсё можна сеець, што тут павінны быць адпаведная спецыялізацыя. Можна мець і ваду, і двухбаковае рэгуляванне вільгаці ў глебе, а не будзе правільнай спецыялізацыі і тарфянікі знікнуць».

Мне з прыемнасцю давялося пераканацца, што не толькі начальнік упраўлення Мікалай Ціханавіч Ярмошын разумее неабходнасць удакладнення спецыялізацыі сельскай гаспадаркі раёна; разумеюць гэта ўсё спецыялісты, усе кіраўнікі гаспадарак. Але аднаго разумення мала. Не вельмі вялікую сілу маюць спецыялісты і кіраўнікі гаспадарак ў планаванні вытворчасці, у выбары напрамку развіцця земляробства і жывёлагадоўлі.

— Цяжка пераадолець тое, што склалася. Традыцыя. А ў традыцыі, як вядома, лапы ўчэпістыя. Яна з такімі кішчорамі ўсёскіх старых норм і поглядаў, што з іх цяжка вырвацца.

— У Любанскім раёне з 30 тысяч гектараў ворных тарфяні-

Яшчэ да выхаду першага зборніка вершаў «Па беларускім бруку» (1925), паэт быў шырока вядомы ў Беларусі. Яго творы часта змяшчаліся ў рэспубліканскіх газетах і часопісах. А ў той час, як вядома, быў лозунг «прачытай газету — перадай другому».

У 1922 годзе ў Мінску на рагу вуліц Талстога і Маскоўскай, у драўляным будынку, пераабсталяваным пад клуб, трупна У. Галубка давала прадстаўленне. Выступаў і А. Александровіч. Ён чытаў творы Я. Купалы,

камсамольскім паэтам. Яго творы былі поўны рэвалюцыйнага пафасу, вызначаліся высокай ідэянасцю. Ён услаўляў сваю рэспубліку, край, дзе нарадзіўся і рос, у якім атрымаў сапраўднае прызнанне.

Творчасць А. Александровіча вядома не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі. На рускую мову яго перакладалі вядомыя майстры паэтычнага слова такія, як М. Ісакоўскі, М. Святлоў, А. Суркоў, П. Антакольскі, М. Галодны і іншыя. На адным з конкурсаў газеты «Правда» прэмія была прысвоена і А. Александровічу за словы песні «Ноч у разведцы».

У асобе А. Александровіча паэт быў неаддзельны ад грамадскага дзеяча. Ён з'яўляўся кандыдатам у члены ЦК КП(б)Б, быў членам ЦВК БССР і ЦК камсамола рэспублікі, дэлегатам многіх партыйных і камсамольскіх з'ездаў, выбіраўся членам-карэспандэнтам АН БССР.

Паэт працаваў рэдактарам часопісаў «Малады артыст», «Заклік», з'яўляўся членам рэдкалегій многіх выданняў.

...9 студзеня 1963 года над трупно А. Александровіча я прачытаў невялічкі верш, прысвечаны яго памяці. Там былі і такія радкі:

Паэта слова — смерці
непакорна,
Яго не спыніць вецер
ці завая...

Ён застаецца ў нашай памяці жывым, кіпучым, з камсамольскім задорам у сэрцы, з душой, адданай партыі і народу.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

ДУШОЙ АДДАНЫ ПАРТЫІ, НАРОДУ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Андрэя АЛЕКСАНДРОВІЧА

Я. Коласа, а потым пазнаёміў прысутных і са сваімі вершамі. У паэта былі чысты, выразны і моцны голас. А неўзабаве гледачы ўбачылі яго і ў складзе хору У. Тараскага.

Калі А. Александровіч быў накіраваны ў Клімавічы рэдактарам акруговай газеты, ён часта запрашаў да сябе спевакоў і артыстаў. Асабліва частым госцем у Клімавічах быў Язэп Жыдовіч (пазней — народны артыст СССР Іосіф Жыновіч). А. Александровіч прапагандаваў не толькі беларускую савецкую літаратуру, вялікую ўвагу ён удзяляў музыцы, тэатру, выяўленчаму мастацтву.

Пісьменнік не толькі сам выступаў у рабочых клубах.

Будучы адным з кіраўнікоў «Маладыя», а пазней БелАППа і Арганізацыйнага камітэта Саюза пісьменнікаў БССР, ён запрашаў на сустрэчы з чытачамі і іншых пісьменнікаў.

Неяк А. Александровіч прапанаваў мне наведаць рабочых аднаго з мінскіх цагельных заводаў. І вось на другі дзень, а было гэта позняй восенню, каля сотні рабочых пад высокім дахам цэха слухалі даклад аб развіцці беларускай савецкай літаратуры. Было цёпла і, здавалася, некай даволі ўтульна. Потым выступалі не толькі пісьменнікі. Самі рабочыя дэкламавалі вершы Я. Купалы, М. Чарота, А. Дудара і А. Александровіча.

Ён вельмі ганарыўся, што ў маладосці яго называлі

УВЕКАВЕЧЫМ ІМЯ Пятра МСЦІСЛАЎЦА

Наўрад ці знойдзеш на Беларусі чалавека, які б не чуў або не ведаў пра Мсціслаў. Размешчаны на маляўнічых берагах Вяжы, гэты старажытны славянскі горад мае багатую гісторыю. Пра яго складзена шмат легенд і паданняў. У Мсціславе і яго ваколіцах нямаю гістарычных помнікаў. Не выпадкова гэты куток Беларусі называюць «жамчужнай Магілёўшчынай», «беларускім Суздальем».

Сярод слаўных сыноў Мсціслаўшчыны Іван Насовіч — укладальнік «Словаря беларускага наречыя», выдадзенага ў 1870 годзе, вядомыя беларускія пісьменнікі і паэты Максім Гарэцкі, Аркадзь Куляшоў, Змітрок Астапенка, Юлій Таўбін, акадэмік АН БССР Гаўрыла Гарэцкі, герой грамадзянскай вайны Аляксандр Юрчанка, Герой Савецкага Саюза Якаў Ганчароў, Герой Сацыялістычнай Працы Андрэй Шакура, Марыя Дземідзенка, Акім Лучко, Уладзімір Гарнастаў, Леанід Падлужны, Соф'я Пісклячка і многія іншыя выдатныя дзеячы навукі, культуры, арганізатары і кіраўнікі народнай гаспадаркі.

У Мсціславе нарадзіўся маскоўскі першадрукар і слаўны асветнік Пётр Цімафеевіч Мсціславец — паслядоўнік Францыска Скарыны і палпечнік Івана Фёдарова. І. Фёдароў і П. Мсціславец заснавалі ў Маскве друкарню і ў 1564 г. выпусцілі першую друкаваную кнігу «Апостал» і два выданні «Часоўніка».

Аднак выдавецкая дзейнасць П. Мсціслаўца была звязана не толькі з Масквою, але і з роднай Беларуссю, куды ён разам з І. Фёдаравым вымушаны быў перабрацца ў 1568 годзе. У Заблудаве (друкарня гетмана Хадкевіча) І. Фёдароў

і П. Мсціславец выдалі «Евангелле вучыцельнае». Працягваючы сваю дзейнасць у Вільні, П. Мсціславец разам з братамі Мамонічамі заснаваў друкарню, якая існавала больш за шэсцьдзесят гадоў. Тут ён выдаў «Часоўнік», «Евангелле на прастоўнае», «Псалтыр» (1576). Гэтыя выданні выкананы на высокім для таго часу паліграфічным узроўні. Клапоціцца аб пашырэнні асветы і духоўным развіцці свайго народа, П. Мсціславец ішоў следам за Скарынай.

Выдавецкая і асветніцкая дзейнасць нашага слаўтага земляка, яго ўклад у развіццё кнігадрукавання вядомы не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі. Імя гэтага чалавека будзе заўсёды побач з імёнамі Ф. Скарыны і Івана Фёдарова, у гонар якіх удзячныя нашадкі паставілі помнікі ў Полацку і Маскве. Такога помніка, бяспрэчна, заслугоўвае і П. Мсціславец. У хуткім часе споўніцца чатырыста гадоў з дня яго смерці.

Пісьменнік Э. Ялугін выдаў у 1971 г. аповесць «Мсціслаўцаў посах». Гэтую кнігу можна лічыць літаратурным помнікам нашаму вялікаму земляку. Настаў час увекавечыць жыццёвы і асветніцкі подзвіг П. Мсціслаўца ў граніце або мармуру. І гэты помнік павінен стаць на яго радзіме — у старажытным Мсціславе.

М. ВОЙЦЕНКАЎ,
настаўнік.
Л. ПАДГАЙСКИ,
дацэнт.
І. ЦІТОЎ,
журналіст.

ПРАБЛЕМЫ, МЕРКАВАННІ, РОЗДУМ

ЭКСПЕРЫМЕНТ:

З ПЕРШАГА кастрычніка 1975 года ўсе саюзныя эксперымент «Кніга — у абмен на папяровую макулатуру» прыйшоў у Беларусь (пакуль толькі ў сталіцу рэспублікі). У Мінску адчынена пяць нарыхтоўчых пунктаў. У абмен на паперу яны выдаюць разліковыя талоны, а таксама грошы. За кожныя 20 кілаграмаў старой паперы можна атрымаць адну новую кнігу.

Што ж стаіць за эксперыmentам?

І.

Нашу краіну па праву называюць самай чытаючай у свеце. І не толькі таму, што мы трымаем першыноста па чытанню, але яшчэ і таму, што кожная шостая кніжка, якая выдаецца на планеце, — беларуская. Аднак кнігі усё ж не хапае. Шматтысячныя, нават мільённыя тыражы, знікаюць з вальці кнігарань літаральна ў лічаныя дні і гадзіны. І зноў — заказы, якія ў многа разоў перавышаюць выдавецкія магчымасці. У чым тут справа?

Паляпшэнне дабрабыту савецкіх людзей, росквіт культуры прывялі, як прынята цяпер гаварыць, да таго з'явага «ніжэйшага выбуху». Ён, у канчатковым выніку, значна змяніў характар чытацкіх запатрабаванняў, густаў. Калі раней, напрыклад, чытача задавальнялі грамад-

скія бібліятэкі, то цяпер, па падліках сацыялагаў, 90 працэнтаў савецкіх сем'яў жадаюць мець свае бібліятэкі. Натуральна, імкненне да кнігі — справа карысная.

Аднак варта разабрацца, што за гэтым стаіць? Першае, кніга губляе масавы характар і робіцца прыватнай адной сям'і, у лепшым выпадку — вузкага кола людзей. Але гэта яшчэ паўбяды. Бывае і горш. Мне ўспамінаецца адзін знаёмы. Яшчэ ў студэнцкія гады пачаў ён збіраць кнігі. І першы тыя, што барыстаюцца вялікім попытам. Да канца вучобы ва ўніверсітэце ў яго інтэрнацім пакоі сабралася даволі нядрэнная для студэнта бібліятэка. Мы, суседзі па пакоі, прызнацца, крыху зайздросцілі яму. Часцей жа — мы шкадавалі хлопца. А справа вельмі чым. Мы заўважылі, што ён ніколі не адольваў кнігу далей дваццаці — трыццаці старонак. Потым жа забываў пра яе. Болей таго, нікому не даваў нават узяць у рукі навінку (каб не павявалі вокладку, значыцца). Так і выйшла каштоўная кніга ў інтэрнацім пакоі.

А нядаўна мне зноў давялося сустрэцца з гэтым ужо дыпламаваным спецыялістам. Ён не памарудзіў пахваліцца: «Атрымаў кватэру!» І тут жа дадаў: «Разумееш, дастаў вялікую, на ўсю сцяну секцыю. Толькі чым я запоўніць? Бегаю востр на кнігарню». Потым, пастаяўшы ў задуменні, з пафасам,

паскардзіўся: «Ой, як цяжка стала цяпер набыць рэдкаую, добра аформленую кніжку!»

Няма сэнсу каго-небудзь пераконваць у тым, што кніга, якая трапіла ці яшчэ трапіць у новую кватэру гэтага «кнігалюба», не будзе выконваць тыя ж функцыі, што, скажам, і мэбля. А колькі яшчэ, на жаль, у нас такіх «кніжнікаў»? У нейкай ступені і адсюль востры кніжны дэфіцыт, голад, які не пад сілу ліквідаваць нават мільённы тыражамі. Як тут быць?

Або ўзяць хаця б такую праблему: недахоп паперы. Дзяржаўны Камітэт Савета Міністраў СССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю звярнуўся да насельніцтва з заклікам здаваць папяровую макулатуру. І трэба сказаць, што насельніцтва з энтузіязмам і прыхільнасцю сустрэла гэты заклік.

Тры месяцы ў Мінску ідзе эксперымент «Кніга — у абмен на папяровую макулатуру». Што становіцца ў ім? Давайце звернемся да ўдзельнікаў эксперыменту. Вось думкі тых, з кім давялося пагутарыць.

Я. С. АНЦІПАЎ, інжынер: «Эксперымент доўгачаканы. Калі ён толькі пачаўся ў Маскве, то я бачыў, як некаторыя мае знаёмыя пасылалі нават туды ма-

кулатуру, каб атрымаць запаведную кнігу. Я ўжо набыў за здадзеную паперу чатыры кніжкі. Цяпер хочацца ўжо гаварыць і пра ўдасканаленне эксперыменту. Напрыклад, каб за здадзеную літаратуру можна было аформіць падліску на збор твораў любімага пісьменніка».

В. В. ОСІПАВА, інспектар па якасці тавараў: «Адрозніваць пачала карыстацца новымі паслугамі: у абмен на макулатуру набыла ўжо пяць кніг. Па рабоце нарыхтоўчага пункта ніякіх скарпаў няма. Адзінае пажаданне, каб пашырылі асартымент кніг па талонах».

А. П. СЦЯПАНАЎ, рабочы: «Марну, што гэтыя справы важныя і карысныя. Мы ўжо не будзем так нядбайна, не пагадзімся адносіцца да паперы, як гэта было раней».

М. П. АВАР'КОВА, бібліятэкар: «Я ўпершыню прынесла здаваць макулатуру. Жадаю актыўна ўключыцца ў гэту работу».

Думкі, які бачым, аднолькавыя: мінчана — чытачы, кнігалюбы — галасуюць за эксперымент, які мае не толькі эканамічны, але і выхаваўчы момант: насельніцтва стала больш ашчадна адносіцца да выкарыстання паперы. І тут дарэчы ўспомніць: з аднаго тону макулатуры можна вырабіць 750 кілаграмаў новай паперы. Эканомія драўніны пры гэтым складзе чатыры кубаметры, а электраэнергія — тысячу кілават-гадоў. Калі ўявіць гэтыя лічбы больш маштабна, то кожныя дваццаць тон паперы, здадзенай

дзяржаве, зберагаюць пяць гектараў лесу. Таму няма, відаць, патрэбы яшчэ раз даказваць неабходнасць і своечасовасць эксперыменту. У ім, як мы пераканаліся, зацікаўлены і дзяржава, і аматары кнігі.

І усё ж...

II.

З гутарак, пачутых на нарыхтоўчых пунктах:
— 5 пунктаў на Мінск — гэта не эксперымент, а здзекі.
— Рэкламу наладзілі вялікую, а на самай справе усё даволі сумна.
— Як гэта можна: здаць кнігу дзеля кнігі?

На сталае выконваючага абавязкі аддзела нарыхтоўкі і збыту другаснай сыравіны Мінскага аблспажыўсаюза І. А. Лысакоўскага — тоўстая палка з дакументацый па эксперыменту. У адной з інструкцый чытаю: «Галоўснабу БССР і Белкаапсаюзу даручана адкрыць у Мінску пункты прыёму макулатуры, абсталяваць выдзеленыя пункты неабходным інвентаром, выліскамі з інструкцый аб парадку прыёму макулатуры, зацвердзіць расклад работы пунктаў і графік сістэматычнага вывазу макулатуры».

— Як бачыце, — камен-

НЕСПАКОЙ

Дзябэлы топаль ля вакон
Шуміць лісцём асмяглым.
Дзівосны шум яго працяглы
У ціхмянасці, як сон.
Так чалавек праз сон крычыць,
Прыслухайся! У ліхаманцы
Свет курчыцца,
Моры ўспенены,
Ускудлачаны, —
Жыццё вар'юе ў дзікім танцы,
З надзеяй, што пазбудзе гора.
Спакой забыты,
І неадступна зло паўсюдна сёння.
На Афрыку зірні, —
Яна ў агні свой лёс змяняе
Ад Поўначы да Поўдня.
Там барацьба
І неба ўзбунтаванае над намі
Расколата пагрознымі грамамі.
Не танна ж нам
Абідзецца святло,
Што клікала і праз гады вяло.
А спрэчка цягнецца,
Спыніцца ўсё не можа:
Зло, ці добра на свеце перамога!
Не спіцца ноччу
І так павольна час ляціць;
Свабода — там за цемрай зіхаціць.
Свабода — гэта слова
Нам абячае шчасце.
Звяры, ласкава так сціскаючы ў зяле,
Дзяцей стараюцца насіць дамоў.
Мы кажам зноў,
Спрабуючы на смак:
Свабода! О, чудоўна як.
У дыме, полымі планета
Імкне панутліва да мэты
Уся ў крывавых пісягах.
Пазбавіўшыся рабства жах,
Паўстаў і распраўляе плечы
Нованароджаны сусвет.
Глядзі ў карань розум чалавечы
І вынік свой рабі, паэт...
Яшчэ наперадзе так шмат
Клапотаў, гора і надрыву.
Яшчэ ўсё коса, дзіка, крыва.
Яшчэ балюча у грудзях
Адчуе сэрца крыўды жах...
Надыдзе час
І ўся зямля
Бясконца, ад краю і да краю,
Уздыхне лягчэй, пазбывшыся трывог.
Канец вайне! — пратрубіць міра-рог,
Канец вайне — пачуецца адтуль, —
Праз павісты смаротных куль.
І чалавек набудзе вартасць
Перад сусветам і людзьмі,

Йожэф ФОДАР

Йожэф Фодар — нарадзіўся ў 1898 годзе. Быў салдатам венгерскай Чырвонай Арміі. У час другой сусветнай вайны выступаў у друку з антыфашысцкімі творамі, супрацоўнічаў з падпольным камуністычным рухам. Выдаў дванаццаць зборнікаў вершаў. Першы зборнік выйшаў у 1927 годзе, а далей паэтычныя кніжкі: «Водгук», «На дарогах часу», «Песні будзённыя», «Вялікія вятры» і іншыя. Лаўрэат прэміі імя Кошута.

І спрэчкі спыняцца.
Але пакуль
Бушуе жах! Ці варта жыць?
І белы свет, нібы вар'ят.
О, колькі гор! Смерцям шмат.

ТАВАРНЫЯ ЦЯГНІКІ

Лічы і літары збоку
стаяць на чырвоных бартах.
І днём, і апоўначы ў змроку
грымаць цягнікі па пуцях.
Бягуць чарадою няспынна
злучаючы межы краінаў.
Звычайны таварны абмен.
Барвовыя ў пыле вагоны.
А рэйкі падобны да вен, —
Вагоны надзейна замкнёны.
Ляжыць у іх розны тавар,
каштоўны вытворчы цяжар.
Вагон за вагонам імкнецца,
імкнецца, імчыць наўздагон.
На ўсё там прыпасена месца,
просторны, высокі вагон.

Трасецца пад стук яго мерны,
тавар, што у скрынках фанерных.

Ці сцюжа, ці сонца пях;
знітованы згодай жалезнай,
у край невядомы яшчэ
імчыцца вясалы, гарэзны
цягнік, як шалёны віхор, —
не спыніць пакуль семафор.

І вецер з трывогаю нейкай
здэлек на пероны дыхне,
калі несупынна па рэйках
цягнік успацелі імкне.
Кароткі ён зробіць прыпынак, —
не любяць вакзалы затрымак.

Цяжкі, ледзь паўзе таварняк,
але дапаўзе ён па плану.
Адлегласць ён сцісне ў кулак,
пятлёй ававішы паляну.

Нічога на свеце няма,
каб рух яго шпэркі стрымаць.
Шлагбаум мільгне паласаты,
прыпыніць машыны, людзей.
Бягуць па планеце пакатай
саставы, і жыццё весялей.
І моцнымі ваякуць вузламі
заказчыкаў з пастаўшчыкамі.

У іх адпачынку няма, —
трасуцца ў прабегах пякельных.
Кароткіх сустрэч вельмі шмат
на дальніх пуцях паралельных
Каб рухам адвечным жылі
саставы — уцеха зямлі.

Адкуль жа такія запасы,
каб гэтак нястомна пльлілі
вагоны, цыстэрны, каркасы,
платформы з пладамі зямлі?

Грукоча цягнік — не здаецца,
ён славу ляе чалавецтву.
Імкне за вагонам-вагон, —
адзін за другім наўздагон.

Перакладзены з венгерскай
Мікола ХВЕДАРОВІЧ.

ПРЭМ'ЕРА БАЛЕТА

«РАМЭО І ДЖУЛЬЕТА»

Балет «Рамэо і Джульета» на музыку С. Пракоф'ева пастаўлены на перуанскай сцэне. З поспехам прайшла нядаўна прэм'ера гэтага спектакля ў сталічным тэатры «Мунісіпаль». Балет пастаўлены Нацыянальнай трупай, якой кіруе вядомая ў Перу балерына Кармэн Мун'ос. Галоўныя партыі выканалі выхаваны гэтага налётыву — Эстэр Чамора (Джульета) і Фернандо Руіс (Рамэо). У пастаноўцы занята больш чым 40 маладых артыстаў перуанскага балета.

Гэта другая буйная сцэнічная работа Нацыянальнай балетнай трупы, створанай у 1972 годзе. У мінулым сезоне ёю была паспяхова ажыццэўлена пастаноўка балета «Жызэль». Выбар для чарговай работы балета «Рамэо і Джульета» не выпадковы. «Бессмяротны твор Шаіспіра нарыстаецца вялікай папулярнасцю ў Перу, — заявіла ў гутарцы з карэспандэнтам ТАСС пастаноўшчыца балета К. Мун'ос. — Аматарам мастацтва нашай краіны таксама добра вядома творчасць выдатнага сапекага кампазітара Сяргея Пракоф'ева. Яго геніяльны творы, у прыватнасці, музычна да балета «Рамэо і Джульета», пакараюць сэрцы прыхільнікаў класічнай музыкі ў нашай краіне».

Е. АЛЯКСЕЕВ,
кар. ТАСС.

МЕЛОДЫ ПІРЫНСКАГА КРАЮ

Дзяржаўнаму ансамблю песні і танца «Пірын» споўнілася 20 гадоў. Дзе ён выступаў яго артысты — у канцэртных залах Сафіі, на адкрытых пляцоўках гарадоў і вёсак, у рабочых клубках, — ім нязменна спадарожнічае поспех.

За 20 гадоў творчы калентыў даў больш чым 2.500 канцэртаў, на якіх пабывала 2,5 мільёна гледачоў. Санрэт поспеху ансамблі — у вернасці народным традыцыям, высокім майстарстве выканаўцаў, тэматычнай шматграннасці рэпертуару. «Пірын» знаёміць гледачоў з чароўнымі народнымі песнямі і танцамі Пірынскага краю.

Ансамбль неаднаразова выязджаў на гастролі ў ГДР, Англію, Італію і іншыя краіны. Зарубежнымі аматарамі народнага мастацтва з захапленнем адклікаліся аб іскрыстых танцах, мелодычных балгарскіх песнях. Непатуры каларыт выступленням ансамбля надаюць яркія нацыянальныя нацыёмы.

Творчае жыццё калентыў, якім кіруе заслужаны артыст Народнай Рэспублікі Балгарыі К. Стэфанаў, насычана пошукамі новых выяўленчых сродкаў, удасканаленнем выканаўчага майстарства, пастаяннай работай над стварэннем новых харэаграфічных нумароў.

Л. ХАРКОУ,
кар. ТАСС.

СВЯТАЛО І ЦЕНІ

ціруе Іван Адольфавіч, — адпаведна інструкцыі, макулатура павінна прымацца ў населеных пунктах. Прытым указана, што гэтыя пункты неабходна размяшчаць у зручным месцы, непадалёку ад маршрутаў гарадскога транспарту, мець гандлёвую залу і складскае памяшканне. На жаль, мы яшчэ не можам цалкам забяспечыць прыём бытавой макулатуры. У чым прычына? Яшчэ 19 мая 1975 года мы звярнуліся ў Мінскі гарвыканком з просьбай выдзеліць 14 спецыялізаваных пунктаў (па два ў кожным раёне) з разліку адзін пункт на 70—80 тысяч населеных пунктаў. Але на 1 студзеня 1976 года яшчэ ні адзін пункт не выдзелены ў строгай аднаведнасці з патрабаваннямі. Выдзяляюцца, як правіла, часовыя і старыя памяшканні. Таму, натуральна, многа папрокаў з боку санітарнай і супрацьпажарнай службы горада. А тыя пяць пунктаў, якія з вялікімі цяжкасцямі ўсё ж удалося адкрыць, выдзелены спажывецкай кааперацыяй. Эксперымент праводзіцца з вялікімі цяжкасцямі. Было шмат нарад і пасяджэнняў. Устанаўліваліся і пераносіліся тэрміны адкрыцця пунктаў. У снежні работнікі аблспажыўсаюза правялі рэйд па тых памяшканнях, якія былі

выдзелены пад пункты нарыхтоўкі макулатуры райвыканкамамі горада. Прысуд быў аднадушны: ні адно памяшканне не адпавядае патрабаванням інструкцыі і зарадаў. Вынікі правяркі прадстаўлены ў Савет Міністраў БССР і Мінгарвыканком. Як вырашаюцца пытанні, — заканчвае І. А. Лысакоўскі, — скажаць цяжка. Цяжка сапраўды. Але вырашаць трэба. І чым хутчэй — тым лепей. Цяпер, паважаны чытач, тэма нашай сённяшняй гаворкі мы нададзім трошкі іншы кірунак. Як вы думаеце, што людзі здаюць у якасці макулатуры? Ясна, у асноўным, старыя газеты, часопісы, бытавую паперу... Але, думаю, многія з вас здзівіліся б, калі б даведаліся, што сярод гэтай макулатуры трапляюцца творы, цэлыя выданні класікаў. Мяркуючы самі, вось мой дзёння «ўлоў» у прыёмным пункце № 1 па вуліцы Кіорына: Г. Бічэр-Стоў — «Хаціна дзядзі Тома», Джані Радары — «Прыгоды Чыпаліна», Ш. дэ Костэр — «Легенда пра Уленшпігеля», шэраг кніг рускіх і беларускіх пісьменнікаў, мноства падручнікаў і іншай цалкам прыгожай і, што, самае галоўнае, — той жа дэфіцытнай літаратуры. Скажаце, перабольшваю? Вось яшчэ факт.

На наступны дзень я наведваўся на плошчу Свабоды, дзе размяшчаны самы «бойкі» пункт. У час адгрузкі макулатуры з пункта на Мінскую фабрыку па апрацоўцы другаснай сыравіны я папрасіў прыёмшчыка Сяргея Рогача хаця б бегла прагледзець кнігі і адабраць найбольш цікавыя. І вось на стол трапляюць... таму з поўнага збору твораў А. П. Чэхава, выбранае Ф. М. Дастаеўскага, «Маладая гвардыя» А. Фадзеева... А між тым, апошняя кніжка якраз і фігуруе ў спісе літаратуры, што адпускаецца па талонах за здадзёную макулатуру. Цікава, ці ведаў аб гэтым той, хто здаў цудоўны раман? Яшчэ адзін ценявы бок эксперымента. І тут ужо трэба біць ва ўсе званы: у макулатуру сталі ўсё часцей (як мне прызналіся прыёмшчыкі) трапляць кнігі з масавых бібліятэк. На тым жа прыёмным пункце № 1 па вуліцы Кіорына пры мне здарыўся такі абуральны выпадак. Макулатуру прынеслі некалькі школьнікаў. У акуртаненых звязках была выяўлена зусім новая кніжка з двухтомніка выбраных твораў Вольгі Форш. На кніжцы — пачатка — 107-й Мінскай сярэдняй школы. Томкі гэты мы, вядома, выратавалі. Мы бачылі дзiesiąткі кніг з сельскіх бібліятэк Слонімскага, Столінскага, Кіраўскага раёнаў.

Як гэты зусім яшчэ «здоровы» кнігі трапілі ў Мінск, на прыёмны пункт? Адзін са сведак гэтай сцэны афіцэр Анатоль Кузнецов не стрымаўся, з болам сказаў: «Крыўдна, калі ў макулатуру трапляюць каштоўныя, рэдкія выданні. Але яшчэ больш прыкра, калі яны з грамадскай бібліятэкі. Мне здаецца, што губляюцца не толькі кнігі — чалавек губляецца».

Наогул, калі даследаваць ценявы бок эксперымента, то можна адшукаць шмат адмоўных момантаў. Узняць хоць яшчэ вось што. Непасрэдныя «выканаўцы» эксперымента — не толькі нарыхтоўчыя службы, але і кнігагандлёвыя арганізацыі. Работнікі кніжнага прылаўка добра ведаюць, як непрыемна на пытанні пакупніка адказваць: «Гэтай кнігі няма», «Прададзена», «Не ведаем, калі будзе». Але вось з'явіўся кнігарні так званы дэфіцытны тавар — хай сабе па талонах. Ці прынес ён задавальненне прадаўцу?

Эма Александрэўна Вершына, загадчыца кнігарні № 39 «Вільніос»: «Магазіну, з якога боку не паглядзі, невыгодна працаваць з літаратурай у абмен на талоны».

ны. Колькасць прадаўцоў засталася та ж, а пакупніцтва стала значна больш. Асабліва ля прылаўка, дзе выдаем літаратуру па талонах. Вымушаны нават па два прадаўцы ставіць — адзін не спраўляецца. Практычна, у гандлёвай зале застаецца адзін прадавец. Тэму работа з асноўным асартымантам нясе страты».

Ірына Пятроўна Гарахавіч, прадавец магазіна № 5 «Кнігалюб»: «Цяжка. Вельмі цяжка. Многа яшчэ незразумелага, многа бытаніны. Талоны пакупнікі набылі, а атаварыць іх не можам: не ўсе кнігі з таго спіска, які разорніліраваны, ёсць, «Замежныя апавесці», напрыклад, у наш магазін паступіла каля 400 экзэмпляраў. За нейкі дзень-другі ўсе распрадалі. А людзі, натуральна, патрабуюць. І патрабуюць часта, мяркуючы, неактоўна. У нас ужо звольнілася, не вытрымала адна прадаўшчыца — Марыя Янімаўна Юшкевіч. Ды і я сказала сваёй загадчыцы, што калі так будзе і далей працягвацца, я не змагу больш працаваць з гэтымі кнігамі...»

Як бачым, у кнігагандлі свае праблемы. Яны таксама неадкладна патрабуюць вырашэння. Калі? Як мага хутчэй. Зразумела адно: краіне патрэбна папера, чытачам — кнігі. Часу з пачатку эксперымента прайшло дастаткова. І час ужо наведзі ў гэтай карыснай і патрэбнай справе належны парадак.

Анатоль САКАЛОУ.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае спачуванне пісьменніку Ігнату Дуброўскаму з прычыны напатнаўшага яго гора — заўчаснай смерці сына Сяргея Ігнатавіча Чарніўскага.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае спачуванне пісьменніку Паўлу Місько з прычыны напатнаўшага яго гора — смерці бацькі.

СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

НА СТАЛІЧНАЙ І СЕЛЬСКІХ СЦЭНАХ

ФІЛЬМ АБО ТРАКТАРЫСТЦЫ

МАРШРУТЫ ДРУЖБЫ

НАВІШКІ «МЕЛОДЫ»

Новую старэаплацінку з серыі «Песні нашай Радзімы» выпусціла фірма «Мелоды». У яе ўключаны лепшыя патрыятычныя песні нашых дзён: «За таго хлопца» М. Фрадкіна, «Надзея» А. Пахмутавай, «Бярозавы сок» В. Баснера, «Гляджу ў азёры сінія» Л. Афанасьева і іншыя. Запісалі яе такія вядомыя спевакі і калектывы, як Л. Зыкіна, М. Магамаяў, Л. Лешчанка, І. Кабзон, Чырванасцяжны ім. А. Александрова ансамбль песні і танца Савецкай Арміі і іншыя. Новая аўтарская пласцінка заслужанага дзеяча мастацтваў БССР І. Любана пазнаёміць аматараў музыкі з песнямі творчасці кампазітара. На ёй — вельмі папулярная не толькі ў нашай рэспубліцы песня «Быць здаровым», якая гучыць у выкананні хору ім. Пятніцкага,

песні на вершы П. Броўкі, Л. Ашаніна і іншых паэтаў. Паклоннікам фальклору адраасаваны суверэны дыск «Беларускія народныя песні і танцы», выпушчаны паўторным тыражом па шматлікіх просьбах пакупнікоў. Гэта канцэрт Народнага хору БССР, у якім гучаць беларускія народныя песні і танцы: «Лявоніха», «Ручнікі», «Мой міленькі захаараў», «Рэчанька», «Перапелачка», «Ян пагнаў бабуленька і куранька пасці», «Дзед і баба» і іншыя. Тым жа, кім падабаюцца эстрадныя запісы, фірма прапонуе новую пласцінку заслужанага артыста БССР В. Вулячыча і старэагігант вядомага амерыканскага спевана і дырыжора Луі Армстронга.

БЕЛТА.

Выдадзена на Кубе

У семнаццаты раз быў адзначаны Дзень вызвалення Кубы. Нацыянальнаму свята братняй сацыялістычнай краіны прысвечалася Дзеяда кнігі Рэспублікі Куба ў Савецкім Саюзе. У маскоўскім магазіне «Дружба», а тансама ў кнігарнях шэрагу іншых гарадоў прадаваліся кубінскія кнігі, альбомы, брашуры.

Сярод выданню — добра аформленая «Анталогія рэвалюцыйнай і камуністычнай паэзіі»,

якая выйшла напярэдадні Першага з'езда Камуністычнай партыі Кубы. У яе ўключаны творы больш за сто паэтаў з п'ятдзясяці краін свету. Савецкая паэзія прадстаўлена творамі Аляксандра Блока, Расула Гамзатова, Гафура Гуляма, Сяргея Ясеніна, Уладзіміра Маякоўскага, Аляксандра Твардоўскага, Паўла Тычыны і народнага паэта Беларусі Петруся Броўкі.

Добра вядомая ў рэспубліцы прадуніца аршанскай фабрыкі мастацкіх вырабаў. Цяці з сапожкі, разьба па дрэву, плечыны на рункі, тнацтва, дэкаратыўныя кветкі — усе гэтыя сувеніры прыцягваюць увагу пакупнікоў сваёй прыгажосцю.

На здымку: народная майстрыха Наталля Азарона. Фота М. ХУТАРЭЦКАГА. (БЕЛТА).

ПЕСЕННЫЯ АДРАСЫ

Чаму я паставіў у назву слова «адрасы», пачаўшы гаворку пра вядомую эстрадную спявачку Нэлю Багуслаўскую? Па дзюю прычынах. Артыстка многа ездзіць па краіне, а ў нашай рэспубліцы няма, здаецца, клуба, дзе не гучаў яе голас. Мне даводзілася не раз выступаць разам з ёй і ў адназных канцэртах на сталічнай сцэне, і на далёкіх сціпных пляцоўках. Я ведаю, што яна заўсёды адрасуе сваю песню чалавечаму сэрцу. Ёй важна нешта сказаць, узрушыць, абудзіць у слухача эмоцыі, за якімі потым з'яўляецца і роздум: аб прызванні чалавека, аб аднанасці, аб каханні, аб карачай калючы, аб жыцці. І яна гэта ўмее рабіць.

Нэля Багуслаўская з тых артыстаў нашай эстрады, якія арганічна спалучаюць вазал з ацёрскім майстэрствам. Такія выканаўцы на рэпетыцыях звычайна павінны «пражыць» жыццё лірычнага героя песні. Хай сабе гэта будзе балада або замалеўна нейкага аднаго імгнення, артысту трэба паглыбіцца ў душэўны стан чалавека, каб той атрымаў права на маналог з эстрады перад вялікай аўдыторыяй. Бывае, што песня гучыць як дыялог спявачкі з публікай. Гэта яшчэ больш складаная задача: вылінаць шкваласць да лірычнага «я», з якім варта звязаць зносіны, абмяняцца эмацыянальным роздумам.

Такая манера эстраднага спявання вымагае напружанай працы. І Нэля Багуслаўская з захваленнем кідаецца ў вярт гэтай працы: яна можа шукаць адзіна апраўданую мастацкімі задачамі інтанацыю галасімі. Адна. З канцэртмайстрам. З музычным ансамблем. Ёй не вельмі падабаецца службовая роля выканаўцы чужых задум, хаця такі лёс наканаваны любою артысту — драмы або аперэты, балета або эстрады. Есць ілавір, ёсць тэкст, ёсць пастанавачны план, падрыхтуй пагодзе гэтага нумару і, калі ласка, у выпадку ўдачы — выступай! Часта Н. Багуслаўская робіць так, нібы гэта для яе і толькі для яе пісалі кампазітары старэйшага пакалення. А вось, ка-

лі ёсць магчымасць працаваць у кантанце з аўтарам тэкста і музыкі, то тут артыстка прагна паглыбіцца ў новую стыхію, і тады разам з Яўгенам Глебавым або Юрыем Семіянкам, Ігарам Лучанком або Кімам Цесановым праводзіць не адну гадзіну наля інструмента.

Таму, відаць, і для нас, яе калег, бывае, сапраўды адкрыццём шчырае прызнанне дзючыны або расказ пра першы вальс, роздум пра герою Брэста або водгулле грамадзянскай вайны, Антрыса добра адчувае рамантычную ўзнёсласць маналогу аб незабыўным часе, калі савецкія людзі ішлі пад пулі, абараняючы святло і жыццё, калі юнак і дзючына выконвалі тое, што абяцалі, прысягнучы пад піннеюскім сцягам... Каб так пранікнёна і выразна гаварыць на мове песні аб запаветным, трэба ўмець слухаць біццё чалавечага сэрца. Як гэтаму ўменню вучацца? Штосьці здабываецца з эмацыянальнай памяці, якая назапасіла шмат уражанню. Здаралася. Нэля Захараўна сустрэла Новы год сярод венгерскіх сяброў, ездзіла яна ў далёкі Манрэаль, ёй ападаруюць украінскія поыхільнікі спеваў, ведае яе Масква і Алма-Ата. А гэта — сустрэчы, споведзі, сардэчныя гутаркі. Бывае, нешта западзе ў душу і, здаецца, жыве толькі як успамін пра жанчыну-падпольшчыцу часоў Вялікай Айчыннай. Але вось кампазітар прапанаваў артыстцы песню. І вочы той жанчыны пачынаюць паграбавацца і строга глядзец на яе, чакаючы: што ж ты скажаш песняй пра мяне, пра маіх баявых пабрацімаў...

Нэля Багуслаўская па-артыстчнаму чула наладзіла ансамбль з ансамлітарамі. Цяпер яна выступае з «Арбіталь-67» на чале з дыпламантам Усеаюзнага конкурсу савецкай песні І. Капланам. Антрыса спявае з мірафонам. Але яна не б'вае «прычынай» да яго, свабодна рухаецца па сцэне, а калі дазваляе акаўстыка, то наогул спявае «саім голасам», без мікрафона. У яе добрая ванальная школа, мастацкі густ, ад-

чуванне натуральнасці ў сцэнічных паводзінах.

Сёлета Н. Багуслаўская мае намер пазнаёміць слухачоў з тэатралізаванай праграмай пад назвай «Чалавек і песня». Гэта будзе своеасабліва хрэстаматыя песень аб каханні і аб радасці жыцця, аб драматызме лёсу і імненні чалавека да светлай мэты. «Самае запаветнае жаданне — гаварыць са слухачом на эмацыянальна змястоўнай мове мастацтва», —

гаворыць Нэля Захараўна. І мы, яе калегі і слухачы, ведаем, што сваё жаданне быць на ўзроўні сённяшняй артыстчнай культуры яна падмацуе выдатнымі канцэртнымі нумарамі. І ніхто, слухачоў яе, ніколі не падумае аб той працы, што аддаецца ёй дзюпер стварэнню новага эстраднага відывішча. Заслужаная артыстка БССР Нэля Багуслаўская — так пазначана на афішах, і яна гэта гарантуе нам сапраўднае эстэтычнае задавальненне.

М. ШЫШКІН,
заслужаны артыст БССР.

КАМАНДЗІРОУКА «ЛЮБЛІН — БРЭСТ»

Нядаўна адбылася прэм'ера вядомай оперы С. Манюшы «Галішка» на беларускай опернай сцэне. Спецыяльна цынавы тым, што ў ім аб'ядналіся творчыя намаганні музычнага іраўніка Дольжыўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР Я. Вацарна і рэжысёра з Польскай Народнай Рэспублікі В. Янкоўскага. Мінутым годам пазначана творчая сустрэча галоўнага рэжысёра Врэскага драматычнага тэатра імя Ленінскага камсаюла Беларусі, народнага артыста БССР Г. Воліва з артыстчным калектывам тэатра імя Ю. Астэрвы з горада Любліна. Ён паставіў п'есу рускага ілэсія І. Тургенева «Месяц у вёсцы». На пачатку сёлетняга года ў Врэсце цэпла віталі госця з ПНР: сюды з камандзіроўкай, дае пазначаны маршрут «Люблін — Брэст» прыехаў рэжысёр з ваводскага тэатра ў Любліне Юзэф Ясельскі. У парадку творчага абмену ён падрыхтуе з артыстамі камсаюльскага тэатра спектакль на п'есе сучаснага польскага драматурга К. Хайнскога «Начны апошні». Рэпетыцыі пачаліся.

Б. ГУК.

ШУКАЮ СВАЮ ДАРОГУ

Кожны дзень да яе дома на усурэйне ціхай Краноткі спяшаецца паштальён. Письмы — дзелавыя і прыватальныя, пільмы-захаленні і пільмы-сумненні пішуць ёй з усім незнаёмым людзі з многіх куткоў краіны. Пішуць як дэпутат Врэхоўнага Савета БССР дэлегату XVII з'езда ВЛКСМ, пераможцу Усеаюзнага тэлевізійнага конкурсу «А ну, дзючаты!», а то і проста як трантарыстцы Марыя Жарно, у якой строга прафесія механізатара не зменшыла чароўнасці і чыста жаночай прыгажосці.

Вось роздум маладога хлопца з далёкай уральскай вёскі: «Ты любіш тэхніку, а мяне цягне да загадкавых і ласкавых вачэй жывёл. Мая спецыяльнасць — дэлр. Цяжка б'вае часам, здаецца, усё кінуць бы і пайшоў, але я ўспамінаю аб тым, што ёсць дзючаты, якія таясама займаюцца нялігяднымі справай, не ласуюць перад цынкасцямі, і гэта дапамагае мне...»

А гэта пільмо прыслаў з Чарнаснай вобласці ветэран вайны В. Шкумат: «Я тансама люблю зямлю. Слонішчыны, і ніколі мне яе не забыць і не разлюбіць. 30 гадоў назад на гэтай

зямлі мне давялося сустрэцца са смерцю і выстайца. Горача вішую Вас, Марыя, і Ваших сябровак па рабоце, дзючу Вам за тое, што Вы выбралі ў жыцці ганаровую і вельмі патрэбную прафесію — механізатар сельскай гаспадарні».

Сотні такіх пільмаў атрымлівае трантарыстка калгаса імя Дзюжынскага Слонімскага раёна М. Жарно. Яны і ляглі ў аснову драматургіі новага дакументальнага шырокаэкраннага фільма «Марыя», выпушчанага на экраны творчым аб'яднаннем «Летапіс». Учывтрачаюць у радкі пільмаў, аўтары стужкі — сцэнарыст Р. Смольскі, рэжысёр Е. Колас і аператар А. Мянчынскі — уважліва даследуюць характар герані, раскрываюць вытані яе духоўнай прыгажосці і сілы. Яны — у пастаяннай патрэбнасці працы, у любові да зямлі і людзей, у разуменні сваёй грамадскай значнасці, які асобы, які чалавек. «Марыя» — гэта лірычны фільм-роздум і ў той жа час фільм-абавульненне аб няпростых жыццёвых дарогах маладога паналення сямідзесятых гадоў, аб выбары сваёй шляху кожным юнаком і дзючынай.

БЕЛТА.

ДЫПЛОМ-САМАДЗЕЙНАЯ СТУДЫЯ

Аматарская кінастудыя «Прамень» Магілёўскага Дома культуры чыгуначнікаў — старэйшая на Беларускай чыгуначцы. На яе рахунку больш дзясці работ, якіх ўдасцюены прызоў на рэспубліканскіх і сепявых аглядах.

Дыплома першага ступені і

памятнага прыза ўдасцюены і кінастужка «Вышні 215,5» на аглядзе аматарскіх кінафільмаў чыгуначнага транспарту. Новая работа магілёўскай кінааматараў анаёміць глядачоў з баявым хрышчэннем польскай дывізіі імя Тадэўша Касцюшкі паблізу сяла Леніна Горацкага

раёна. Яна расказвае аб далейшым баявым шляху гэтага злучэння.

У стварэнні фільма актыўны ўдзел прымаў інжынер Магілёўскага аддзялення чыгуначнікаў П. Маліноўскі, электратэхнік М. Слюцін, лабарант камбіната сінтэтычнага валайна Т. Воранава. Пры кінастудыі «Прамень» створана дзючыная студыя «Юнацтва», на рахунку якой таксама шмат цікавых кінааматарскіх работ.

Р. СЫРКІН.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24 61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела ірытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела вывучэннага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 22-96-53, бухгалтэры — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН, Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ, Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК [адказны сакратар], Рыгор ШЫРМА.